

Новы Час

НАРАЧ: ПАГРОЗЫ МАДЕРНІЗАЦЫ

Стар. 6

Еўропа на провадзе

Чым бліжэй беларускія прэзідэнцкія выбары,
тым больш Беларуссю цікавіцца Еўрасаюз

Стар. 4

Крым стане Данбасам

На думку шматлікіх украінскіх палітолагаў, Партыя рэгіёнаў збіраеца зрабіць тое,
пра што «аранжавыя» нават марыць не маглі, —
ліквідаваць аўтаномію Крыма

Стар. 28

Літаратурная Беларусь

Стар. 9–24

Чытаце

ў наступным нумары

Беларускі фаўст

Нарыс Аляксея Хадыкі

► Меркаванне

«Плошча – усяго толькі частка сцэнару»

Змагацца да перамогі і ісці
на выбары, каб перамагчы.
Пра такія намеры заявілі
шэраг кандыдатаў ад
апазіцыі. Пытанне «як?»
цяпер галоўнае, на што трэба
даць адказ прэтэндэнтам.
Якім чынам расцэнываюць
такія заявы адмыслоўцы?
Сваё меркаванне на гэты
конт журналісты «НЧ» Алене
Варажбай выказаў палітолаг
Юры Чавусаў.

— Апазіцыя можа разліч-
ваць на поспех? І пры якіх
умовах?

— Ніхто з кандыдатаў не раз-
лічвае, што Ярмошына абвес-
ціць лічбы, якія б сведчылі пра
паразу Лукашэнкі. Бо выбараў у
Беларусі няма: іх няма ў тым сен-
се, што галасы не лічачца. Таму
словы пра перамогу могуць азна-
чаць перамогу на плошчы пасля
пратэстаў. Або пасля плошчы ў
выніку ціску па ўмовах паставак
энергарэурсаў, які чакаеца з
боку Расіі напачатку года.

— А чым плошча-2010 можа
кардынальна адрознівацца
ад плошчы-2006? Як сведчаць
сацыялагічныя апытанні,
колькасць людзей, готовых
выісці на вулічныя акцыі,
вельмі нязначная.

— Палітыкі карыстаюцца тым,
што шмат для каго з палітычна
ангажаванай публікі плошча
зрабілася сімвалам маральнай
(а не палітычнай) перамогі. Яны
хаваюцца за гэтыя слова, па-
тараюць: «Плошча, плошча, мы
выйдзем на плошчу». Але сэнс
гэтаму надаюць вельмі мала, то
бок канкрэтнікі няма. Плошча,

як і адзіні кандыдат, — гэта ўсяго
толькі сродкі, часткі пубнага
сцэнару, якія нельга разглядаць
як самастойныя каштоўнасці.

Калі кандыдат кажа пра пер-
амогу, трэба пытацца, што ён
лічыць перамогай у гэтай кам-
паніі. Мілінкевіч у 2006 годзе
разлічваў на 30 працэнтаў. Але
высветлілася гэта толькі пасля
кампаніі. Так што трэба глядзець
на кампаніі апазіцыйных канды-
датаў тэхналагічна і цікавіцца,
якім чынам яны збіраюцца пер-
амагаць. Фальшывасць гэтых
выбараў выдомая ўсім, але людзі,
якія стаялі на плошчы ў 2006
годзе, будуць задаваць пытанні:

«Мы прыйдзем на плошчу ізноў,
— спадары кандыдаты, што мы
будзем рабіць? Зноў стаяць у
намётавым мястэчку? Добра, мы
гатовыя. Але якім чынам гэта
паўплывае на сітуацыю? Што
будзе адрозніваць ад ранейшага сцэн-
ару, каб мы разлічвалі на гэту
славутую перамогу?» І адказы
на такія пытанні кандыдаты ў
прэзідэнты павінны мець.

— У реальнасці хто б пер-
амог, на ваш погляд? Бо ўсе
адзначаюць малы рэйтынг
даверу апазіцыі, які складае не
больш за 15 працэнтаў.

— Справядлівые выбараў — гэта
не толькі сумленны падлік гала-
соў. Гэта азначае не арыштоўваць
дэмакратычных актыўістаў, не

выносіць папярэджанні газетам, якія пішуць пра апазіцыйных
кандыдатаў. Урэшце, не прыму-
шаць людзей на прадпрыемс-
твах падпісвацца за Аляксандра
Рыгоравіча. Сітуацыя ў Беларусі

такая, што пра справядлівые
выбараў ўжо на гэтым этапе кам-
паніі казаць немагчыма. Таму
прагнаваць, колькі б працэнтаў
атрымаў Аляксандар Рыгоравіч

у сітуацыі, калі б быў справяд-
лівые выбараў, — гэта ўсё роўна,
як пытация: «А колькі б галасоў
атрымаў Леанід Ілліч Брэжнёў на
выбараў у 1978 годзе і ці перамог

бы ў яго спадар Сахараў?»

Апазіцыйныя дзеячы ўсведам-
ляюць, якое малое значэнне мае

тое, што там у выбарчай скрынцы
будзе. Таму ім, магчыма, больш
важна дамагчыся вядомасці ў
якасці кандыдатаў у прэзідэнты,
а не змагацца за канкрэтныя га-
ласы. І гэтыя мэты ставяцца па-за
межамі катэгорыі «электаральны
рэйтынг». Гаворка ідзе хутчэй пра
рэйтынг вядомасці.

На гэтых выбарах нельга ка-
заць ні пра справядліві падлік
галасоў, ні пра справядлівія выб-
араў, ні пра перадвыбарчыя рэй-
тынгі. Гэта ўсё не мае дачынення
да бягучага палітычнага працэсу.
Безумоўна, палітыкі павінен быць
вядомым. Але мы бачым, што
самы вядомы з апазіцыйных
палітыкаў Аляксандар Мілінкевіч
не балатуеца. А ён меў самыя
вялікія рэйтынгі вядомасці і
падтрымкі. Гэта сведчыць пра
тое, што апазіцыя разумее ўсю
штучнасць пытання пра рэйтынгі
падчас выбарчай кампаніі.

— Вы згодны з меркаван-
нем, што апазіцыя не падрых-
тавалася да выбараў?

— Нельга раней часу казаць,
што апазіцыя атрымала фіяску.
Папросту сітуацыя не падобная
на ту, якая была ў 2006 годзе. Яна
хутчэй нагадвае сітуацыю 2001
года, калі і подпісы збіралі некаль-
кі дэмакратычных кандыдатаў, і
дамовіліся яны пра адзінства ўжо
літаральна перад галасаваннем.
І як мы цяпер рэтраспектыўна
аналізуем сітуацыю 2001 года і
далейшы ход падзеі, лепей бы
яны тады ішлі ўдвох, а не стваралі
сітуацыю штучнага адзінства.

Калі ўсе бачаць, што сэнсу ў
аб'яднанні пад шыльдай беза-
блічнага агульнадэмакратычнага
кандыдата няма, прадстаўнікі
партыі думаюць пра тое, што
трэба данесці да насельніцтва
уласную ідэалагічную пазіцыю.
Працяг на стар. 5 ▶

▼ ТЫДНЁВЫ АГЛЯД

ЕЎРОПА НА ПРОВАДЗЕ!

Сяргей САЛАУЁЎ

Чым бліжэй беларускія прэзідэнцкія выбары, тым больш Беларуссю цікавіцца Еўрасаюз. Здаецца, за апошні час не было такога «дэсанту» еўрапейскіх прадстаўнікоў у «сінявокую». І не было адпаведных заяў і рэзалюцый з еўрапейскага боку ў адносінах да Беларусі.

Пасля візіту прэзідэнта Літвы Далі Грыбаўскайтэ Савет Еўрасаюза 25 кастрычніка працягнуў санкцыі ў дачыненні да 41 высокапастаўленага беларускага чыноўніка, уключаючы прэзідэнта Аляксандра Лукашэнку, да 31 кастрычніка 2011 года. Адначасова з працягам санкцыі падоўжаны мараторый на іх прымянецце ў дачыненні да 36 чалавек.

Пад дзеянне маратория не трапляюць пяць чалавек — былы камандзір брыгады спецыяльнага прызначэння ўнутраных войскай МУС Дзмітрый Паўлічэнка, два былы міністры ўнутраных спраў Юрый Сівако і Уладзімір Навумай, былы генеральны прокурор Віктар Шэйман і кіраўнік ЦВК Лідзія Ярмошына.

Як адзначаеца ў рэзалюцыі, гатоўнасць ЕС да развіцця адносінаў з Беларуссю будзе залежаць ад прагрэсу ў галіне развіцця дэмакратіі ў краіне, у тым ліку выкананні правоў чалавека і прынцыпу вяршэнства закону. ЕС таксама працягне абмеркаванне плана реформ для Беларусі, распрацаваных Еўракамісіяй у межах Еўрапейскай палітыкі добрасуседства. Акрамя таго, не выключаеца магчымасць макрафінансавай дапамогі ЕС Беларусі ў выпадку выканання дзяржавай пэўных умоў.

У той жа час Савет ЕС выказвае занепакоенасць ситуацыяй у Беларусі ў галіне дэмакратіі і правоў чалавека. Савет таксама «глыбока шкадуе ў сувязі з адсутніцю прагрэсу» па шэрагу пытанняў, у тым ліку па дадзеным рэфармаванні Выбарчага кодэкса, выкананні права на свободу слова, CMI, сходаў і асацыяцый.

У рэзалюцыі падкрэсліваеца, што ЕС працягне аказваць падтрымку грамадзянскай супольнасці ў Бела-

русы ў мэтах «развіцця плюралістычнай і дэмакратычнай атмасферы» ў краіне.

У дакументе ўтрымліваеца заклік да беларускіх уладаў правесці прэзідэнцкія выбары ў адпаведнасці з нормамі і стандартамі міжнароднага права. Савет ЕС вітае рапшэнне беларускіх уладаў запрасіць для назірання за выбарамі прадстаўнікоў БДІПЧ АБСЕ. «ЕС будзе ўважліва сачыць за развіццем ситуацыі ў час выбараў і пасля іх, — гаворыцца ў дакументе. — Выразны і відавочны прагрэс пры правядзенні выбараў дасць новы стымул для развіцця палітыкі ЕС адносна Беларусі».

Амаль адначасова стала вядома, што ў пачатку лістапада Беларусь плануе наведаць з візітам міністр замежных спраў Польшчы Радаслаў Сікорскі. Пра эта паведамляе газета «Reczpospolita» са спасылкай на блізкую да польскага МЗС крыніцу. Паводле звестак газеты, Сікорскі плануе сустэрэцца з міністрами замежных спраў Беларусі Сяргеем Мартынавым, а таксама з прадстаўнікамі неафіцыйнага Саюза палітикаў.

Больш за тое, Беларусь наведала прадстаўнік АБСЕ па пытаннях свабоды СМІ Дуня Міятавіч. Ёй многае не спадабалася ў нашай сістэме рэгулявання СМІ, але ж сам факт яе прыезду цікавіць нашмат больш. Што яна спрабавала тут знайсці, акрамя таго, што ёй ўжо вядома? Што спрабуе тут знайсці Сікорскі? Чаго тут шукала Даля Грыбаўскайтэ?

Падаеца, Еўропа заклапочаная тым, што будзе з Беларусью пасля прэзідэнцкіх выбараў. Пэўна, асаблівых ілюзій, якімі будуть гэтыя выбары і які будзе іх вынік, Еўропа не мае. Паўкуль яна рыхтуеца максімальна наблізіць беларускія выбары да дэмакратызацыі, пры гэтым спрабуе скарыстаць знакаміты метад «бізуна і перніка». Бізун — у выглядзе падаўжэння санкций, пернік — у выглядзе візіту чыноўнікаў. Еўропа, аднак, не ўлічыла, што такая тактыка дайно не спрацоўвае. Як ужо не раз адзначалася (і не толькі беларускімі аналітыкамі), мясцовая ўлада разумее толькі сілу. Пернік для яе — гэта слабасць. Улада заўёды скарыстае аргумент «настрымайце ў Еўропе», што вельмі дарэчы на фоне абвастрэння адносінаў з Расіяй. Бізун жа стала ўспрымаеца як спроба паставіць Беларусь на калені, таму

агучваеца довара: «Мы павінны супрацьстаяць зневінім ворагам. Карацей, абодва інструменты ўлада навучылася выкарыстоўваць у сваіх, адрозных ад еўрапейскіх, мэтах».

А tym часам Беларусь напаткала бяда. 25 кастрычніка адбыўся выбух на прадпрыемстве «Пінскдрэз». На тушэнні ўзнікшага пажару былі задзейнічаны больш за 10 пажарных разлікаў. На момант выбуху ў цэху, паводле паглядніх звестак, знаходзіліся 29 чалавек.

Пад заваламі ратавальнікі знайшли целы двух загінуўших мужчын: аператара аўтаматычных і паўаўтаматычных ліній 1984 года нараджэння і слесара-рамонтніка 1958 года нараджэння. Потым з'явілася інфармацыя, што яшчэ адзін чалавек памёр у бальніцы. Як мяркуеца, прычынай гэтага здарэння на заводзе «Пінскдрэз-ДСП» стаў «выбух адкладання драўлянага пылу ў выніку парушэння рэжыму эксплуатацыі абсталивання па вытворчасці драўлянія-паліўных гранул».

Гэтая падзея ўзрушыла Беларусь. Беларуская партыя зялёных у спецыяльнай заяве адзначыла, што гэтае прадпрыемства неаднаразова крытыкавалася з-за забруджвання навакольнага асяроддзя. Але ўлады на скаргі грамадзян адказвалі, што паветра ў раёне фабрыкі чыстае. Па звестках БПЗ, у Беларусі існуе практика, калі горадзстваральны і валютаўваральны прадпрыемства ацэньваюцца па ўзроўні забруджвання не з экалагічнага пункту погляду, а з улікам так званага прынцыпу «эканамічнай мэтагоднасці». «Менавіта празмернае забруджванне навакольнага асяроддзя ў выглядзе драўлянага пылу і прывяло да смерці людзей», — адзначылі ў БПЗ.

Партыя запатрабавала ад урада Беларусі неадкладна ўзмацніць кантроль над забруджваннем навакольнага асяроддзя на горадзстваральных і валютаўваральных прадпрыемствах і цалкам адмовіцца ад прынцыпу «эканамічнай мэтагоднасці», а тыя прадпрыемствы, якія не здолеюць укласціся ў экалагічную нарматыву забруджвання, — зачыніць.

Цікава, ці прыслухаеца ўрад да прапановай «зялёных» хадаў пасля трагедыі? Дарэчы, еўрапейскія нормы ў пытаннях экалогіі значна больш жорсткія за нашы...

Пінск. Развітанне з ахвярамі выбуху

▼ ФІГУРЫ ТЫДНЯ

ВІКТОРЫЯ АЗАРАНКА

Тэнісістка Вікторыя Азаранка перамагла ў міжнародным турніры «Кубак Крамля» з прызовым фондам 1 мільён долараў ЗША. Гэтым спартсменка пацвердзіла сваё 10-е месца ў сусветным рэйтингу. Вікторыя выйграла ў шостай ракеткі турніру расіянкі Марыі Кірыленка ў двух сэтах. «Маша за апошні год вельмі павысіла сваё майстэрства, яна баец, заўёды змагаеца да канца, — падзялілася ўражаннямі ад гульні Азаранка. — Сама складанае было вытынанка з дзюгіх розыгрышах, бо мы

абедзе паказвалі агрэсіўны тэніс. Напачатку другога сэта Маша гуляла вельмі добра, я ж на нейкі час страціла сваю гульню, але потым разлавалася на сябе і змагла пераламаць ход матча на сваю карысць».

«Перамога ў Маскве была вельмі патрабна перад выніковым чэмпіянатам у Досе, яна надала мені ўпэўненасці па ўласных сілах», — сказала беларуская спартсўка на прэс-канферэнцыі пасля фіналу, паведамляе прэс-служба турніру. Вікторыя сказала: «Я вельмі хадзела б вярнуцца ў Москву ў наступным годзе і абараніць тытул. Калі буду здаровая, абавязкова прыеду, мне падабаецца гуляць у Маскве», — падзялілася планамі тэнісістка.

СВЯТЛАНА БАЙКОВА

Старшы следчы па асабліва важных спраўах Генеральнай пракуратуры Святлана Байкова будзе заставацца пад хатнім арыштам яшчэ мінімум месяц. Адвакат Святланы Байковай накіраваў на імя Генпрокурора хадайніцтва аб падаўжэнні месячнага тэрміна, адведзенага на вывучэнне крымінальной спраўы. Супраць Байковай Камітэт дзяржбяспекі распачаў яшчэ некалькі крымінальных спраў, і следства па іхужо ідзе. Таму цалкам магчыма, што па зноў распечатых спраўах могуць абраць новую меру стрымання і перавесці Байкову ў СІЗО.

Следчага Святлану Байкову затрымалі напрыканцы лютага гэтага года. КДБ тлумачыць арышт супрацоўніці праектуры так: «Падчас правядзення следчых дзеянняў, акрамя ўстаноўленых раней, былі выяўлены факты незаконных затрыманняў, прыцягнення ў якасці абвінавачаных, заключэння грамадзян пад варто, дапушчаныя Байковай у 2006–2007 гадах. Інфармацыя па спраўе не падлягае шырокаму асвярдлению ў СІЗО ў інтэрэсах забеспечэння тайны следства і каб пазбегнуць уплыvu на яго ход».

Святлана Байкова адной з першых начала расследаваць крымінальную спраўу, заведзену па артыкуле «Бандытызм». Па шэрагу расследаваных Байковай спраў злачынцы былі асуджаны да вышэйшай меры пакарання. Таксама праз следчую брыгаду Байковай прыйшоў шэраг гучных крымінальных спраў, фігурантамі якіх былі высокія чыны з мытні, КДБ і МУС.

ДЗМІТРЫЙ КАСПЯРОВІЧ

Беларус Дзмітрый Каспяровіч стаў бронзавым прызёрам у апорным скакуну на чэмпіянаце свету па спартыўнай гімнастыцы ў Ратэрдаме. Ён адзін з беларусаў здолеў падняцца на п'едэстал гонару. Чэмпіёнам свету тут стаў француз Тома Бухель, сэрб — у якіх калекцыі некалькі ўзнагарод у камандных спаборніцтвах у складзе зборнай Беларусі — золата чэмпіянату свету-2001, срэбра чэмпіянату свету-1997, бронза чэмпіянату свету-1999. Дзмітрыю Каспяровічу ў кастрычніку спонілася 33 гады, па спартыўных мерках ён ужо ветэрэн. Заўзятары перажываюць, што школа беларускай гімнастыкі здала свае пазіцыі, і замены таленавітам спартсмену пакуль няма.

Мужчынскія зборныя Беларусі па спартовай гімнастыцы па выніках кваліфікацыйных спаборніцтваў у камандных турнірах не патрапіла ў лік 24 лепшых і страціла права змагацца за пулёўкі на Лімпійскай гульні-2012. Дванаццаць пропускаў па Лондану праз год будуть разыграныя на наступным чэмпіянаце свету ў Японіі. У асабістых спаборніцтвах ні адна з беларусак не патрапіла ў фінал. Лепшай з наших суйчынніц у шматбор'і стала Аліна Сотнікава, якая заняла 75-е месца.

Жаночая зборная Беларусі па спартовай гімнастыцы па выніках кваліфікацыйных спаборніцтваў у камандных турнірах не патрапіла ў лік 24 лепшых і страціла права змагацца за пулёўкі на Лімпійскай гульні-2012. Дванаццаць пропускаў па Лондану праз год будуть разыграныя на наступным чэмпіянаце свету ў Японіі. У асабістых спаборніцтвах ні адна з беларусак не патрапіла ў фінал. Лепшай з наших суйчынніц у шматбор'і стала Аліна Сотнікава, якая заняла 75-е месца.

► АЗБУКА ПАЛІТАЛОГІІ

АДМОЦНАЙ ДА НЕЭФЕКТЫЎНАЙ

Сяргей НІКАЛЮК

**Калі Улада разважае
пра стабільнасць, варта
пацікавіца, чью канкрэтна
стабільнасць яна мае на ўвазе.**

Са школьнага курса літаратуры я памятаю, што «Слова у нас до важнога самога в прывычку входят, ветшают, как платье». Слова «лібералізаты» — з таго ж шэрагу. З галоўнай трывбуны краіны яно актыўна загучала напярэдадні прэзідэнцкіх выбараў 2001 года. Яго далейшы лёс дапаможа прасачыцца інтэрнэт. Зойдзем на сайт самай саліднай газеты і скрыстаємся пошукам. Раніцай 23 кастрычніка пошукавік выдаў мне спіс у 178 артыкулаў, што ўтрымліваюць слова «лібералізация».

У 2001 годзе такіх артыкулаў было 29. Як правіла, іх аўтары карысталіся словазлучэннем «ліберализация экономики и стимулирование активности людей». Гэта прамая цытата з перадвыбарчай праограммы Лукашэнкі.

Даверлівасць — адна з базавых хакартарыстык выбараў. Але на празмерную даверлівасць пакутуюць і «залатыя пёрсы» дзяржаўнай журналістыкі. Прывяду прыклад: «...заява Аляксандра Лукашэнкі пра лібералізацію была зроблена не для прыгожага слоўца. Не дзеля прапаганды. Не з мэтай спадабацца тым, у чыёй свядомасці ўжо ўмацавалася рынковая ментальнасць. Было сказана для таго, каб зрабіць, каб выканань дадзеное народу абяцанне» (Л. Маслюкова, 18.12.2001).

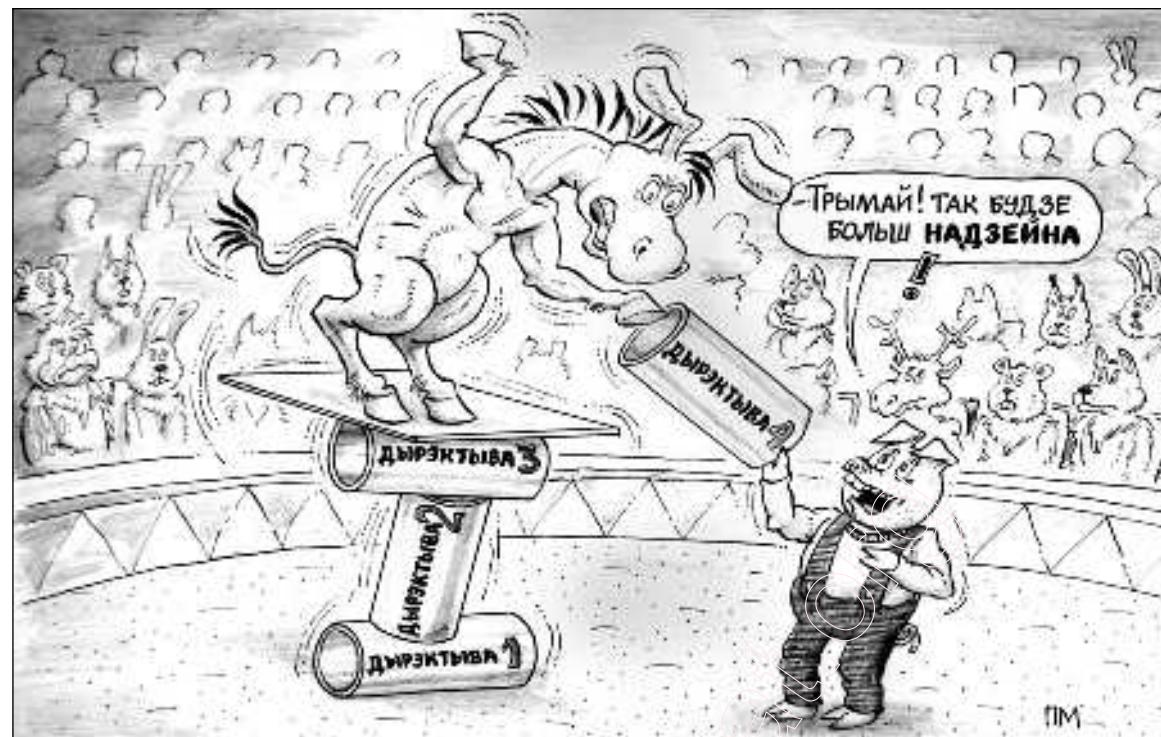
Але выбары прыйшли, і ў 2002 годзе колькасць артыкулаў у «СБ», якія ўжывалі слова «лібералізация», скарацілася ўдвай. У 2003 годзе іх колькасць зменшылася да восьмі, а ў 2004 — да двух! Прэзідэнцкія выбары 2006-га не ўнеслі істотных карэктываў у «дадзеное народу абяцанне» (5 артыкулаў). У год максімальных прыбыткаў ад «нафтавага афшора» Уладзе было не да лібералізаціі. Ды і расійскі рынок, перапоўнены нафтадоларамі, уражваў сваёй ненаеднасцю — толькі паспявай падвожці.

Але колькі вяроўцы халавы не віцца, канец усё адно будзе. Падышэнне ў два разы коштада на расійскі газ у 2007 годзе вярнула прызыбытае слова: 2008 г. — 40 артыкулаў, 2009 г. — 72 і 2010 г. — 51 (на 23 кастрычніка).

Палавінчатыя рашэнні

Калі дзевяць гадоў таму гаворка ішла пра лібералізацію эканомікі і стымулюванне актыўнасці людзей, то ў Пасланні-2010 лібералізацію эканомікі мяркуеца накіраваць на разняволенне прадпрымальніцкай ініцыятыўы. Ключавая ролі ў разняволеніі (цікава, хто і калі яе запрыгоніў?) адведзеная Дырэктыве № 4.

Тэкст Паслання-2010 агульны 20 красавіка. З таго памятнага дня таполі за маім акном паспелі

пакрыцца лістотай, за што я бы́ ім ішчыра ўдзячны ў анамальна гарачая дні другой паловы лета. Аднак, у поўнай адпаведнасці з календарным планам, надышла восень, і 2 верасня са старонак ужо згаданай газеты прагучала пытанне: «Дзе ж яна?». З таго часу ад быльх таполевых шава-люраў засталіся адны ўспаміны. Ужо нават адважылася выпасці і першыя нясмелыя сняжынкі-дъяменты, але ўцяннага адказу на, здавалася б, элементарнае пытанне так і не з'явілася.

Праблема, аднак, не абмяжоўваецца шматразова сарванымі тэрмінамі. Прадпрымальнікаў, г. зн. грамадзян, чыя рынковая ментальнасць «ужо ўмацавалася», непакоіць ступень абяцанага разняволення. Свае хваліванні кіраўнікі трох прадпрымальніцкіх саюзаў выказалі ў адкрытым лісце, накіраваным на адрес першага намесніка кіраўніка Адміністрацыі прэзідэнта. Прыводжу фрагмент допісу: «На вялікі жаль, паводле нашай інфармацыі, шматлікі ідэі і прапановы ўжо не знаходзяць свайго месца ў праекце гэтага дакумента. Палавінчатыя рашэнні, расплывістыя фармуліруюцца, нормы, якія нічога не змяняюць, усё больш пачынаюць пераважаць у ціперашній рэдакцыі праекта Дырэктывы».

Тут самы час перайсці ад фактаў да азбучных ісцін паліталогіі.

**Клапатлівая рука
самародка**

У фінале вядомага анекдота пра вожыка ёсць такія слова: «Я моцны, моцны, але вельмі лёгкі». У нашым выпадку пасля слоў «я моцны, моцны» можна смела паставіць: «але вельмі неэфектыўны». Мяркую, чытач здагадаўся, што пад зайненнікам першай асобы адзіночнага ліку хаваеца родная дзяржава. Менавіта сіла з'яўляецца яе галоўнай хакартарыстыкай, і гэту сілу дзяржаве забяспечвае «вертыкаль улады». Такая афіцыйная версія.

На «вертыкаль улады» ўскладзена ролі рычага, які «позволяет нам концэнтрыраваць ресурсы на главных направлениях развития». З гэтym не паспрачаешся. Перефразоўваючы Архімеда антычнага, сучасны беларускі Архімед мог бы смела заявіць: «Дайце мне дармовыя рэсурсы, і я пабудую рынкавы сацыялізм».

Канцэнтрацыя і цэнтралізація пераразмеркаванне ресурсаў — гэта прывітанне ад нізынкавай эканомікі. Гэта прывітанне са свету неэфектыўнага кіравання. Для павядомлення такой рашучай заявы спашлося на аўтарытэт Сусветнага банка, які рэгулярна публікуе даклады пра якасць дзяржаўнага кіравання ў краінах свету.

У табліцы адлюстраваны сукупныя рэйтывінгі краін па шасці індэксах якасці дзяржаўнага кіравання за 1996–2008 гады: 1) улік думкі населніцтва і падсправадачнасці дзяржаўных органаў; 2) палітычна стабільнасць і адсутнасць працы ўрада; 4) якасць заканадаўства; 5) вяршніцтва закона; 6) стрымліванне карупцыі. Чым ніжэйшы рэйтывінг, тым горшай якасць дзяржкіравання (рэйтывінг змяняючыся ад 0 да 100).

У цэлым па сусветнай эканамічнай шкале за мінулае дзесяцігоддзе рэйтывінгі змяніліся нязначна. Што да Беларусі, то разам з Зімбабве, Кот д'Івуарам, Эрытреяй і Венесуэлай яна апынулася ў групе краін, якія павольна, але ўпэўнена зніжаюць якасць дзяржкіравання.

Усё, чым можа пахвалицца рэспубліка-партызанка на сёняшні дзень, — гэта стабільнасць (індэкс № 3). Для таго, каб зразумець, якім шляхам яна дасягаецца, прывяду фрагмент даклада на III Усебеларускім народным сходзе: «Дзяржава па-ранейшаму павінна трymаць руку на пульсе жыцця грамадства ва ўсіх галінах: забяспечваць законнасць і парадак, стабільнасць і спакой, бяспеку і абарону сваіх грамадзян».

Клапатлівую руку на пульсе жыцця грамадства адчуваюць сёння не толькі палітычна, але і эканамічна актыўныя беларусы. Нездарма ж у чарговы раз на парадак дня пастаўлена пытанне пра разняволенне прадпрымальнікаў. Што да законнасці і парадку, то, мяркуючы па індэксах № 4 і № 5, тут дзяржаўная рука вельмі неэфектыўная. Вось і давялося населніцтву для абароны сваіх правоў звязтацца да подкупу службоўцяў, г. зн. карупцыі (індэкс № 6).

Дзеля справядлівасці адзначу, што меркаванне Сусветнага банка падзяляюць у нас далёка не ўсе. Так, акадэміку Рубінаву з крэсламі старшыні Савета Рэспублікі адкрываеца прынцыпова іншая карціна: «Нам пашанцавала ў тым, што ў самым пачатку нашага дзяржаўнага будаўніцтва краіну ўзнічаліў А.Р. Лукашэнка — таленавіты самародак з народа, які вызначыў самыя эфектыўныя і бязбольныя шляхі нашага развіцця, здолеў згуртаваць народ, выбудаваць сістэму кіравання дзяржавай,

аб'яднаў высілкі ўсіх грамадзян на рашэнне самых галоўных, жыцціважных задач».

**Вялікая праблема
маленькай зарплаты**

Перад любым грамадствам стаяць дзве ўзаемавыключныя задачы: захаванне стабільнасці і адаптация да зменлівых умоў. Гэта вырашаеца за кошт своеасаблівага падзелу працы. Улада (дзяржава) бярэ на сябе адказнасць за стабільнасць, а грамадства — за адаптуючую зменлівасць. Супадная праца тандэма дазваляе паспяхова супрацьстаяць Будучыні з яе прынцыпавай непрадказальнасцю. Няцялкя здагадаца, што там, дзе рука моцнай дзяржавы сціскае грамадства за горла, немагчымы пошук інавацый ні ў палітыцы, ні ў эканоміцы, ні ў культуры.

Будучыня гуляе супраць нас, выкарыстоўваючы выпадковую стратэгію. Тэорыя гульняў падказвае, што супраць выпадковай стратэгіі любая рацыянальная, дэтэрмінаваная стратэгія робіцца неэфектыўнай. Выстаўце супраць дваровай футбольнай каманды зборную каманду свету, гульцы якіх авабязаны строга выконваць загадзя распісаныя трэнерам хады, і лік у такой гульні будзе трохзначны. Таму калі родная Улада стварае на свой лад канструктыўныя структуры грамадства і цвёрда душыць неканструктыўныя, яна пазбаўляе беларускую нацыю асноўнага рэсурсу выжывання.

Высокая стабільнасць не гарантуе поспехаў па іншых кірунках. Звярніце ўвагу на два апошнія радкі табліцы. Рэйтывінгі стабільнасці (індэкс № 2) у Паўночнай Карэі і ў Карэі Паўднёвой практична аднолькавыя. Вось толькі «паўднёўцы» ўвесь час балансуюць на мяжы галоднай смерці, у той час як іх браты па крыві і культуры на поўначы стварылі адну з самых эфектыўных эканомік сучаснага свету.

Стабільнасць, як шматразова падкрэслівае сацыёлаг Георгій Стараў, ніколі не бывае чыннікам чагосці. Яна сама ёсць вынік, і вынік заўсёды часовы, інакш не было бы ніякага развіцця. На чым трymаеца беларуская стабільнасць? На высокім рэйтывінгу адзінага палітыка, які, у сваю чаргу, забяспечваеца ростам рэальных прыбыткаў насељніцтва. Сам адзіны палітык ад такога забеспячэння свайго рэйтывінгу актыўна адмаўляеца: «Не надо упрекать, я работаю спокойно, никога не покупаю избирателей. Мне это не надо». Аднак сформуляваны на II Усебеларускім сходзе прынцып беларускай стабільнасці, тым не менш, застаецца ў сіле. Нагадаю яго чытачам «НЧ»: «Нельзя не признать справедливость истины о том, что маленькая зарплата способна разрушить даже самое сильное государство».

Сусветны крызіс прымушае сёння ўрады єўрапейскіх дзяржаваў пераглядаць сацыяльныя аваўязанцтвы ў бок паніжэння. У адказ мільёны выходзяць на мітынгі пратэсту. Ці здольная такая актыўнасць разбурыць єўрапейскую дзяржаўнайасць? Мяркую, што не здольная. А вось кіруючым партыям паўторна перамагчы на выбараў будзе цяжка. Але гэта праблемы кіруючых партый, а не дзяржаваў. У гэтых краінах адрозненне цывілізованага свету ад свету, у якім адзінай кропкай згуртавання народу выступае «таленавіты самародак».

Дзяржава	Індэкс №1	Індэкс №2	Індэкс №3	Індэкс №4	Індэкс №5	Індэкс №6
Беларусь	7	61	12	10	17	24
Латвія	73	59	70	81	71	65
Літва	72	72	72	85	67	63
Польшча	73	74	68	74	65	68
Расія	22	24	45	31	20	15
Расія	47	44	33	39	31	28
Венесуэла	30	12	17	5	3	9
Кітай	6	33	64	46	45	41
Паўночнай Карэя	0	58	0	0	14	0
Паўднёвая Карэя	65	60	86	73	74	70

▶ ВЫБАРЫ

«ПЛОШЧА – УСЯГО ТОЛЬКІ ЧАСТКА СЦЭНАРУ»

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 1.

— Наколькі важна — ці будзе адзіны кандыдат ад апазіцыі, ці некалькі?

— Не думаю, што колькасць кандыдата ад адыгрывае стратэгічную ролю. Па вялікім раҳунку, не мае істотнага значэння, колькі людзей выйдзе на плошчу. Таму гэта тактычна пытанне.

Узгадаем 2001 год — адзіны кандыдат фармальна быў. Насамрэч на плошчу мала хто выйшаў. У 2006 годзе быў Казулін і быў кандыдат Мілінкевіч са статусам адзінага. На плошчу народ выйшаў і за таго, і за другога.

Зараз шмат шараговых удзельнікаў тых падзеяў кажуць, што Казулін быў сапраўды маральным лідэрам. Ён павёў людзеў за сабой. А Мілінкевіч, маўляў, гэтым не скарыстаўся.

Але беларуская палітычная сістэма не настолькі архаічная, каб лідэр на плошчы аўтаматычна ператвараўся ў палітычнага правадыра. Мы памятаем, як спадар Казулін вёў людзеў да Акрэсціна. Аднак гэта не зрабіла яго палітычным лідэрам усёй апазіцыі. Седзячы за кратамі, ён меў вялікі маральны і палітычны аўтарытэт. А пасля, калі выйшаў з турмы, перастаў быць істотнай фігурай на беларускай палітычнай арэне.

— Якую пазіцыю зойме Расія ўдачыненні прэзідэнцкіх выбараў у Беларусі?

— З тых выказванняў, якія даводзіцца чуць ад Някляева, ад Раманчука, ад таго ж Саннікава, узікае падазрэнне, што яны перабольшваюць значнасць расійскага ціску. Гэта хібны шлях. Наяўнасць расійскага ціску карэнным чынам сітуацыю на праспекце Незалежнасці, на Каstryчніцкай плошчы альбо на плошчы Незалежнасці ў Мінску не зменіць. Не думаю, што Расія сапраўды мае планы маніпуляваць газавымі кранікамі і каштамі на нафту такім чынам, каб на плошчу выйшлі сотні тысяч чалавек.

Усе цудоўна разумеюць, што ніводзін алігарх з Расіі (беларускім) не будзе адзінага кандыдата ад апазіцыі. Аднак гэта не зробіла яго палітычным лідэром усёй апазіцыі. Седзячы за кратамі, ён меў вялікі маральны і палітычны аўтарытэт. А пасля, калі выйшаў з турмы, перастаў быць істотнай фігурай на беларускай палітычнай арэне.

рускі ці небеларускі) не будзе ўкладаць гроши ў палітычныя кампаніі ў іншых краінах без санкцыі расійскай улады. Таму Москва ў беларускіх выбарах удзельнічае. Пытанне, наколькі актыўна. Ці з'яўляюцца палітычныя кампаніі, якія фінансуюцца праз Расію, спрабай заменіць дзеючага прэзідэнта на іншага? Ці гэта толькі працяг ціску, каб папалахці Лукашэнку і прымусіць пайсці на саступкі?

— А які ваш адказ на гэта пытанне?

— Мне падаецца найбольш верагодным сценар, які Расія ўжо неаднаразова выкарыстоўвала. Яна палохает Лукашэнку па палітычным, эканамічным, мэдыйным напрамках. Мы бачым стратэгію Расіі на постсовецкай прасторы. Не важна, хто кіруе ў Мінску, Кіеве ці Бішкеку. Трэба зрабіць такую мадэль узаемадзеяння з краінамі, каб любы, хто там кіруе, выконваў стратэгічныя расійскія інтарэсы.

У 1989 годзе Гарбачаў заявіў, што СССР перастае ўмешвацца ўнутраныя справы краінай народнай дэмакратыі. І гэта паўплывала на дэмакратызацію ў гэтых краінах. У гэтым палягае розніца — адмовіцца ад умішання альбо ўмешвацца з пэўнымі мэтамі. Калі Расія насамрэч адмовілася ад падтрымкі Лукашэнкі, то ёй дастатковая спыніць яго фінансавую падтрымку.

— Як адзягуюць людзі на заклік выйсці на плошчу?

— Пытанне ў матываціі людзей. У тым, ці будуць яны бачыць сэнс гэтага выходу.

Накачванне сацыяльных трансфертаў пры наяўных эканамічных цяжкасцях працуе на тое, што людзі хочці і незадаволены, але не выйдзяць жадання пратэставаць. Лукашэнку будзе складана падтрымліваць узровень сацыяльных гарантый, якія дазваляюць людзям не цікавіцца палітыкай. Але ж гэта магчыма ў кароткачасовай перспектыве шляхам напружвання ўсёй эканомікі. Тоэ, што да канца будзе ў рознай ступені падтрымлівацца, — гэта буйныя заводы ў Мінску. Лукашэнка баіцца ўласнага народа — гурту на плошчы, які складаецца не з рамантычных хлопчыкаў і дзяўчынкам, а з працоўных прамысловых прадпрыемстваў. І пакуль гэтыя працоўныя на плошчу не пойдуть.

Плошча, на якую выходитці дэмакратычныя актыўы ці стадэнцства, не страшная для ўлады. Бо туды прыходзяць, каб выказаць маральну пазіцыю, праявіць незадаволенасць рэжымам, паказаць адзін аднаму, што «мы ёсць». А вывесці на плошчу людзеў, якія туды не хочуць ісці, — вось гэта амбітная задача. Вось гэта плошча, якая прыводзіць да змены ўлады.

падтрымцы аслабленых незалежных СМИ і стварыць умовы для з'яўлення механізма незалежнай самарэгуляцыі СМИ», — адзначыла Дуня Міятавіч.

Паводле яе слоў, падчас афіцыйных сустэреч закраналіся і пытанні неабходнасці прыватызацыі дзяржаўных мас-медиаў, адмены крыміналінага пераследу СМИ за дыфамацыю. «Я таксама заклікала беларускія ўлады да распрацоўкі і прыняція закону аб доступе да інфармацый, якога сёння ў Беларусі няма... Я вельмі спадзяюся, што мой візіт будзе новай старонкай у гісторыі стварэння свободнай прэсы і свободных СМИ ў Беларусі, і я прапаную лепую дапамогу і падтрымку з боку майго офіса, каб зрабіць гэта магчымым», — заяўляла прадстаўнік АБСЕ ў пытаннях свободы слова зрабіць заходы па заахвочванні і

ідэалагічнага ўпраўлення Усеваладам Янчэўскім. А таксама — са старшынёй БАЖ Жаннай Літвіной і яе намеснікам Аляксандрам Старыкевічам і Андрэем Бастунцом, галоўным рэдактарам недзяржаўнай газеты «Народная воля» Іосіфам Сярэдзічам, а таксама з беларускімі журналісткамі, якія сёлета падпілі пад пераслед уладаў, — Марынай Коўтыш, Святланай Калінкінай, Ірынай Халіг і Наталляй Радзінай.

«Заканадаўства аб СМИ павінна спрыяць з'яўленню і развіцію СМИ і плюралізму, а не абмяжоўваць іх дзеянасць... Я сказала ўладам, што неабходна тэрмінова зрабіць заходы па заахвочванні і

▼ КАЛОНКА КАНСТАНЦІНА СКУРАТОВІЧА

НАФТА І РЭВАЛЮЦЫЯ

Бадай што кожны з візітаў прэзідэнта Венесуэлы ў Беларусь абуджаў у мяне смутныя ўспаміны. Узнікала пачуццё нейкай неакрэсленай трывогі, якое, па шчасці, знікала адразу ж пасля ад'езду сябра Чавеса.

А зараз прыгадаўся сюжэт «Аднапавярховай Амерыкі» Ільфа і Пятрова. Стary каўбой распавядае пра нейкага індэйца з племені навага, што раптам вырашыў заніцца гандлем. У індэйца нейкім чынам з'явіўся ладны капітал — ці то скажуці працаў, ці то нафту на сваім участку, але гроши завяліся. Паехаў ён у горад, набыў розных тавараў, прывёз у сваё паселішча. Гандаль распачаўся бойкі, але, па словах каўбоя, не зусім звычайні. Нават узікала пытанне, ці не з'ехаў гандляр з глуздом? Но прадаваў ён тавары па той жа цене, па якой сам купляў. І нікі не мог зразумець, што тавар, набыты за долар, трэба прадаваць за долар дваццаць, каб не разарыцца. На аргументы, што ў гэтым і ёсць сэнс гандлю як занятуку, які дазваляе зарабіць гроши, ён адказаў, што гэта падмар.

Так і гандляваў сумленны індеец, аж пакуль не надакуышы. Адзінае камерычысце прадпрыемства з індэйскім капіталам у племені ляснула.

Астапа Бандэра б туды з грашым Сашы Карэйкі. У той час савецкі мільён, мусіці, каштаваў больш за дзвесце долараў індэйца з кнігі вялікіх сатырыкі.

І па ўсім выходзіць, што мару Бэндэра (ды яшчэ як!) здолеў ажыццяўіць беларускі прэзідэнт. Не ў Бразіліі, праўда, а ў Венесуэле, але затое там не меней індэйцаў, чым у племені навага. Ёсць дзе разгнуцца. Бо калі нармальны гандаль з яго пасярэдніцтвам надбайджам — справа ўзаемавыгадная, то што казаць пра гандаль з венесуэльцамі, якія, магчыма, прадаюць Лукашэнку нафту па сабекошце? А ён у Венесуэле такі міэрны, што бензін каштует танней, чым вада з Арынока.

Падумаеш — дух займае. Усяго многа і за малыя гроши. Можа, гэта мей на ўзвесі Лукашэнка, калі дзякаваў сябру Чавесу за тое, што ён падстапіў Беларусі пляча і працягнуў руку ў цяжкі момант. Але ж калі чуш пра працягнутую руку, то чакаеш удакладнення. Прыйладам, насы ўзіжды яе працягваюць далонню ўверх. На ўсялякі выпадак — раптам хто грошик пакладзе. Але падобна на тое, што ў выпадку з Чавесам гэты нумар не праходзіць. Згодна апошнім статыстычным звесткам, у Расіі Беларусь купляе нафту па 402 долары за тону, а ў Венесуэле — па 647. Атрымліваецца, што натуральнае дзіця прыроды, індеец з племені Навага, усё ж такі болей разумеў у гандлі, чым насы ўрадаўцы, якія заварылі ўсю ўзбуху кашу. Купляць заморскі тавар у пайтарты разы даражай, чым у бліжняга суседа, ды яшчэ шчыра дзякаваць пры гэтым прадаўцу?..

Далібог, нешта тут не так. Як на самай справе разумець слова А. Лукашэнкі: «Вітаю цібре на ўжо тваёй беларускай зямлі...? Як гульню двух дэмакратычных прэзідэнтаў-цэзараў? А калі сапраўды гэта зямля ўжо яго, а не наша? Но нездарма ж так Расія апошнім часам крывіцца. Абяцай ім, а аддаў Чавесу?

Не, нешта не так з гэтым беларуска-венесуэльскім гандлем. Пакуль што гандлёвае сальда нават горшае, чым з Расіяй. Набылі за восем месяцаў нафты на 400 мільёнаў долараў, а сваіх тавараў прадалі толькі на 200. Нават спецыялісты па зневенгандлёвай дзізнасці чуваюць патыліцы — нешта не так, нехта некага ці ўжо абдурыў, ці збіраецца. Лукашэнка не выканаў (не трэба было звязвацца!) сваіх ававязацельстваў перад Расіяй, а запэўнівае, што не хоча быць вінаватым перад Чавесам. І дзякую... За што? Што атрымаў такую дарагую нафту, перапрацоўваць якую можна толькі коштам павелічення эканамічных страт?

Як хочаце, нешта тут не тое. Няма нікай прапрыстасці ў гэтым таемнай дыпламаты. Які бізнес пры гэтым мае барышы, беларусы насамрэч не ведаюць. А пажадана б ведаць.

Пабажыцца можна, што на гэтым фоне нават вялікі камбінатар выглядае тым жа прасцяком, як Шура Балаганай.

Мусіці, нам не трэба ведаць, пра што прэзідэнты гутарылі трох з паловай гадзіны сам-насам. У вуснах такіх высокіх асобаў нават разважанні пра надвор'е перастаюць быць банальными. А тут такая справа — з «чорным золатам» звязаная. На такіх звычайна нажываюцца мільярды ды распачынаюцца войны з рэвалюцыямі. Чавес паабяцаў, што мы ававязкова адуем усе яе наступствы. Што, дзе і калі?

Як паказвае практика, А. Р. Лукашэнка нам гэта ніколі не скажа. Адна надзея на Чавеса, па словам якога, Баліварская рэвалюцыя знайшла ў цэнтры Еўропы брацкі народ і запасную радзіму. Але Беларусь ужо ёсць такай для кіргізскага прэзідэнта. Магчыма, і для Чавеса месца хопіц. А калі і тут ён зробіць рэвалюцыю? З яго тэмпераментам не быць рэвалюцынерам цяжка. А з улікам таго, што не ўся яго палітыка звязана з вялікімі грашымі, немагчыма.

▶ ВІЗІТ

НОВАЯ СТАРОНКА

Генадзь КЕСНЕР

Завяршыўся візіт у Беларусь прадстаўніка АБСЕ ў пытаннях свободы слова Дуні Міятавіч.

Вынікі свайго знаходжання ў беларускай сталіцы яна падсумавала на прэс-канферэнцыі 27 кастрычніка.

У Мінску спадарыўня Міятавіч правяляла сустэречы з міністрами замежных спраў Беларусі Сяргеем Мартынавым, міністрам інфармацый Аллегам Пралякоўскім, старшынёй ЦВК Лідзіяй Ярмашынай, начальнікам Галоўнага

ГРАМАДСТВА

6

ЭКАЛОГІЯ

НАРАЧ: ПАГРОЗЫ МАДЭРНІЗАЦІІ

Вольга ХВОІН

У Нацыянальным парку «Нарачанскі» адбыліся грамадскія абмеркаванні Стратэгічнай экалагічнай ацэнкі праекта (СЭА) «Схема комплекснай тэрытарыяльнай арганізацыі Мядзельскага адміністрацыйнага раёна» (СКТА). У адрозненні ад леташніх грамадскіх слуханняў па АЭС на Астравечыне, у курортным пасёлку Нарач усё прашло ціха-мірна, без рэзанансу і ў вузкім коле спецыялістаў. Але гэта не перашкодзіла знайсці слабыя і моцныя бакі стратэгічнай экалагічнай ацэнкі праекта.

Асноўныя кірункі тэрытарыяльнага развіцця Мядзельскага раёна распрацоўваліся ў кантэксле мерапрыемстваў Дзяржаўнай праграмы па экалагічным аздараўленні возера Нарач, зацверджанай указам презідента Рэспублікі Беларусь №71 ад 14 лютага 2005 года. Таксама падставовымі з'яўляюцца агульныя кірункі стратэгіі тэрытарыяльнай арганізацыі Мядзельскага рэгіёна ў структуры Мінскай вобласці і Беларусі. Праект мусіць рэалізоўвацца на працягу 2010–2025 гадоў.

Тэрыторыя раёна мае спецыфічныя ўмовы. Тут знаходзіцца Нацыянальны парк «Нарачанскі», курортна-рэкрэацыйная зона «Нарач» агульнаю плошчай 58,5 тысячы гектараў, зона адпачынку рэспубліканскага значэння «Вілейка» (5 тысяч гектараў) і зоны адпачынку мясцовага значэння «Узлянка» (4,5 тысячы гектараў), мноства азёр (57), у тым ліку і Нарач. Усё гэта мае гаспадарчае і прыродахоўнае значэнне, упłyвае на планы сацыяльна-еканамічнага развіцця раёна.

Існуе асобная дзяржпраграма развіцця Нарачанскага краю, большасць яе мерапрыемстваў мусіць быць выкананы да 2014 года. У праграме задзейнічана 143 населенныя пункты з агульной колькасцю жыхароў 22 тысячы чалавек, у тым ліку Мядзел, пасёлкі Свір і Нарач. Ужо ідзе рэканструкцыя шэрагу гасцініц і санаторыяў, плануецца будаўніцтва гасціных домікаў, баз адпачынку і іншых турыстычных аб'ектаў. Ідзе добраўпарадкаванне тэрыторыі. Некаторыя праекты будуць прафинансаваны замежнымі фундатарамі. Напрыклад, з удзелам ізраільскага капитала плануецца стварыць парк сельскагаспадарчых тэхналогій. Ёсьць зацікаўленасць у рэстаўрацыі архітэктурнага помніка XIX стагоддзя ў раёне Блакітных азёр.

Каб сформаваць спрэяльны клімат для развіцця прыватнага бізнесу для суб'ектаў гаспадарання, якія рэалізуюць інвестыцыйныя праекты ў Нарачанскім краі, уводзіцца пяцігадовы мараторый на выплату падатку на нерухомасць, падатку на прыбыток, зямельнага падатку. Таксама гэтыя суб'екты вывізяюцца ад адлічэння ў інавацыйны фонд Мінскага аблвыканкама і Міністэрства архітэктурі і будаўніцтва, ад выплаты сродкаў, што стаганяюцца мясцовымі выкананымі і распарадчымі органамі пры выдачы дазвольнай дакументацыі на будаўніцтва і (або) рэканструкцыю аб'ектаў, і платы за права заключэння дамовы аренды зямельных участкаў.

Цяпер на тэрыторыі раёна дзейнічае турыстычна-экскурсійны комплекс, 16 арганізацый санаторнага і аздараўленчага профілю для адпачынку дарослых і дзяцей. У адпаведнасці з дзяржаўнай схемай комплекснай тэрытарыяльнай арганізацыі краіны, Мядзельскі раён аднесені да групы раёнаў з прыярытэтнай рэкрэацыйнай функцыяй. Таму ў рэгіёне працуе развіваць менавіта турыстычна-рэкрэацыйную дзейнасць і ствараць

інфраструктуру для адпачынку і падвышэння прывабнасці Нарачанскага краю для турыстаў, у тым ліку і з-за мяжы.

Прырода мусіць «пасунуцца»

З боку эколагаў і экспертаў, якія рыхталі крытыку «Схемы комплекснай тэрытарыяльнай арганізацыі Мядзельскага адміністрацыйнага раёна», быў агучаны шэраг прэтэнзій, што звязаны з

непралічаным вынікам ад павышэння антрапагенных нагрузак на рэгіён. Напрыклад, даводзіцца, што падчас ацэнкі прыдатнасці тэрыторыі для прыярытэтных функцыяў у СКТА толькі часткова ўлічвалася інфармацыя наконт месцаў жыцця рэдкіх жывёл, раслін, уключаных у Чырвоную кнігу Рэспублікі Беларусь.

Спецыяліст па экатурызму Ігар Пастухоў гаворыць, што неабходна правесці адмысловую інвентарызацыю тэрыторыі нацпарка, каб у далейшым не мець проблем з непадкантрольнымі знішчэннем важных гісторыка-культурных аб'ектаў. Аўтары стратэгічнай ацэнкі праекта рабіць ацэнку ўздзеяння на навакольнае асяроддзе для кожнага інвестыцыйнага праекта, які будзе рэалізоўвацца на тэрыторыі Мядзельскага раёна. «Гэта пракцэдура дазволіць сабраць звесткі пра месца знаходжання ахоўваемых відаў раслін і жывёл», — прапанаваў эксперт СЭА Руслан Навіцкі.

Аўтары стратэгічнай экалагічнай ацэнкі праекта звяртаюць увагу і на неадбуманы пераход на мясцовыя віды паліва. На тэрыторыі Мядзельскага раёна няма буйных прамысловых прадпрыемстваў. Таму асноўнымі крэніцамі забруджвання паветра з'яўляюцца прадпрыемствы камунальнай гаспадаркі, харчовыя прадпрыемствы і здраўніцы, якія маюць на балансе кацельні для забеспечэння ўласных патраб. Тэндэнцыя павелічэння выкідаў аксідаў серы, цвёрдых часцінак у паветра ў тым ліку звязаная і з пераходам кацельных на мясцовыя віды паліва. Эксперты сцвярджаюць, што ўвядзенне ў эксплуатацыю кагенерацыйных установак у кацельнях будзе спрыяць паніжэнню выкідаў шкодных рэчываў у атмасферу і эканоміі энергансістэмаў. Асаблівага эта тычыцца свінакомплексаў, птушакага дойчых гаспадараў, прадпрыемстваў ЖКГ.

Ішчэ адна проблема рэгіёна — таксама звязаная з сельскагаспадарчай спецыялізацыяй. На

Забыліся на АЭС

Абурэнне эколагаў выклікала прапанова скараціць плошчу запаведных зон з 13,81 да 8,43 тысяч гектараў шляхам пераводу іх у зону строгага рэгулявання. «Прыкладам падобных «зон строгага рэгулявання» сталі сумна вядомыя выразаныя пляцоўкі Белавежскай пушчы, Чырвонага Бора, Сарачанскіх азёр у раёне возера Бараньскае ды іншыя», — гаворыць былы дырэктар заказніка «Сарачанскі азёры» Ігар Пастухоў. На гэта эксперт СЭА Руслан Навіцкі зазначыў, што распрацоўшчыкі СКТА дапусцілі памылкі і парушэнні прыродаахоўнага заканадаўства Беларусі ў частцы аднясення асаблівіх ахоўных прыродных тэрыторый да зон рэгуляванага выкарыстання. І гэта мусіць быць выправлена.

Цікава, што ў праекце не пазначана магчымае ўздзеянне АЭС на тэрыторию Мядзельшчыны. Аўтары праекта патлумачылі гэта тым, што на час распрацоўкі праекта ражэнне пра будаўніцтва станцыі яшчэ не было прынята. Ацэнку экалагічнага і антрапагеннага ўздзеяння на рэгіён даўвядзеца праводзіць асобна.

Загадчыца аддзела турыстычна-рэкрэацыйных прыродных тэрыторый і аховы навакольнага асяроддзя УП «БелНДГорадабудаўніцтва» Святлана Сахарава зазначыла, што яна і іншыя спецыялісты, якія рыхталі арганізацыйныя выкідаў аксідаў серы, цвёрдых часцінак у паветра ў тым ліку звязаная і з пераходам кацельных на мясцовыя віды паліва. Эксперты сцвярджаюць, што ўвядзенне ў эксплуатацыю кагенерацыйных установак у кацельнях будзе спрыяць паніжэнню выкідаў шкодных рэчываў у атмасферу і эканоміі энергансістэмаў. Асаблівага эта тычыцца свінакомплексаў, птушакага дойчых гаспадараў, прадпрыемстваў ЖКГ.

Соцыум у пралёце

Мясцовыя жыхары да абмеркавання планаў па развіцці раёна зацікаўленасці не праявілі. На слуханнях выступіў толькі адзін чалавек з тутэйшых, і яго прэтэнзіі былі найперш звязаныя з тым,

ГРОШЫ

ГРАМАДСКАСЦЬ ПА-ЗА БЮДЖЭТАМ

Часовы павераны ў справах ЕС у Беларусі Жан-Эрык Хольцапфель і прадстаўнік ААН/ПРААН у Беларусі Антоніў Брук падпісалі дамову аб вылучэнні больш за 5 мільёнаў ёура на новы праект у сферы аховы навакольнага асяроддзя.

Праект будзе рэалізоўвацца на працягу трох гадоў у супрацоўніцтве з Міністэрствам прыродных рэсурсаў і аховы навакольнага асяроддзя Беларусі. Ён называецца «Садзейнічанне развіццю ўсебытчынай структуры міжнароднага супрацоўніцтва ў галіне аховы навакольнага асяроддзя ў Рэспубліцы Беларусь». Дзеянасць праекта будзе накіраваная на развіццё нарматыўнай базы

грамадскасці ў прыняцці разшэнняў і існуне цэлы пералік механізмаў уцігвання грамадзян у абмеркаванне і прыняцце рашэнняў, а на справе — нават інфармацыя наконт грамадскіх слуханняў па тым ці іншым праекце распаўсюджваецца за некалькі дзён да абмеркавання.

Сітуацыя з рэалізацыяй праектаў у Беларусі часта адноўляецца — уздел грамадскасці забяспечвае, як правіла ПРААН, якія працуе не ва ўсіх праектах, што ўвасабляюцца ў жыщце ў Беларусі. Да прыкладу, экаарганізацыі ўдзельнічалі ў распрацоўцы Нацыянальнай стратэгіі ўстойлівага развіцця да 2020 года, якія рабіліся пры падтрымцы ПРААН, але зараз, падчас працы над Нацыянальнай стратэгіяй да 2025 года, грамадскасць не інфармуеца пра ход спраў.

тэрыторыі Мядзельшчыны знаходзіцца шэраг могільнікаў для сакаціны, у тым ліку адзін з захаваннем парэшткаў жывёл, хворай на сібірскую язву. Спецыяліст УП «БелНДГорадабудаўніцтва» Яўген Календа гаворыць, што для такіх аб'ектаў вызначана санітарная зона ў радыусе тысячы метраў.

«Тое, што на тэрыторыі раёна ёсьць могільнікі, — нармальная, гэта тыпова для сельскай гаспадаркі. Але проблема ў тым, што большасць з іх хаатычныя. У будучым можна было знішчыць шэраг асобных скотамогільнікаў і арганізаваць некалькі буйных, падкантрольных. Да таго ж на тэрыторыі Мядзельшчыны знаходзіцца чатыры язвенные могільнікі, і адзін з іх на тэрыторыі водазabora Нарачы. Імгненна вырашыць праblemу немагчыма, але праводзіць іх рэкультивацыю неабходна», — значае Яўген Календа.

што распрацоўшчыкі праекта нічога не прапанавалі, каб зацікавіць у развіцці раёна моладзь.

«Я магу адказаць на пытанне, чаму мясцовыя жыхары не ўмешваюцца. Яны баяцца, каб на сваю шыю праblemе не знайсці. Людзі думаюць: «Сёння дзень праішоў — і добра, а насы дзесяці тут жыць не будуць». Я не пабачыў у праекце нічога для соцыуму, — выказаў сваю ацэнку Генадзь Кукцевіч. — А я хачу, каб мае дзесяці жылі на гэтай зямлі, зямлі дзядоў. А тут, у вёсках, застаюцца толькі людзі сталага веку». На што аўтары схемы комплекснай тэрытарыяльнай арганізацыі Мядзельскага адміністрацыйнага раёна патлумачылі, што ўсё залежыць ад фінансавання, якое будзе мец праекты. Аднак пра самі сацыяльныя праекты ў дакументе нічога не гаворыцца.

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

TV

1 ЛІСТАПАДА, ПАНЯДЗЕЛАК

Н

06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.15 Навіны.
06.05, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».
06.45 Nota Bene.
07.05, 08.10 Зона X.
07.30, 08.25, 11.50 Дзелавое жыццё.
08.30 «У свеце матараў».
09.10 «У цэнтры ўвагі».
10.35 «Культурныя людзі».
11.05 Серыйял «Маруся» (Украіна).
12.10 Прывіднікі фільм «Таямніца Муна-кра» (Францыя-Вялікабрытанія-Венгрыя).
14.05 Жаночае ток-шоу «Жыццё як жыццё».
15.20, 19.15 Навіны рэгіёна.
15.40 «OFF STAGE LIFE».
16.05 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Еўрабачанне-2010».
16.30 Nota Bene.
17.05 Серыйял «Стальны раён» (Расія).
17.40 Серыйял «Маруся» (Украіна).
18.50, 01.10 «Зона X». Крымінальная хроніка.
19.25 «КЕНО».
19.30 «Арэна». Праграма аб спорце.
19.55 «Ход у адказ». Ток-шоў.
21.00 Панарама.
21.55 «Актуальнае інтэрв'ю».
22.10 Камедыны серыйял «Адчайныя хатнія гаспадыні-5» (ЗША).
23.30 Трылер «Мсцівец» (Вялікабрытанія).
01.15 Дзень спорту.

13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць» з Mixasem Шырвіндтам.
16.00 Нашы навіны.
16.10 Навіны спорту.
16.15 «Дзікі маладняк».
16.50 АНТ прадстаўляе: «Бітва тытанаў».
18.00 Нашы навіны.
18.15 Навіны спорту.
18.20 «Зваротныя адлікі».
19.00 Чакай мяне.
20.00 Час.
20.30 Нашы навіны.
21.00 Навіны спорту.
21.05 АНТ прадстаўляе: Ток-шоў «Выбар».
22.10 Прэм'ера. «Галасы».
23.15 Нашы навіны.
23.30 Навіны спорту.
23.35 «Наручнікі як лекі».
00.35 «Яўлампія Раманава. Следства вядзе дылэтант». Шматсерыйны фільм.
01.25 Начныя навіны.

06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добра гастро».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Тыдзень».
09.35 «Вялікі сняданак».
10.05 «Ляці гісторый».
10.40 «Багатая і хаханая». Тэленавэла.
11.40 «Званая вячэр».
12.35 «Фантастыка пад грыфам «Сакрэтна».
13.50 «Зорныя рынгі».
15.00 Канцэрт М. Задорнова.
16.00 СТБ прадстаўляе: «КультУРА!».
16.50 «Рэпарцёрская гісторыя».
17.10 «Наша справа».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэр».
18.30 «Мачаха». Серыйял.
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 СТБ прадстаўляе: «У тэму».
20.30 Фільм «Вар'яцкі лістапад». Расія.

06.00, 09.00 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 Контуры.
10.10 «Жыць здорава!».
11.00 Нашы навіны.
11.05 Навіны спорту.
11.10 «Браты-дэтэктывы». Шматсер. фільм.
12.20 «Дэтэктывы».
13.00 Нашы навіны.
13.05 Навіны спорту.
13.10 «Кантрольныя закупы».

22.55 «Сталічны футбол».
23.25 Фільм «Паўсвятло». Германія-Вялікабрытанія, 2006 г.

06.35 Моладзевы серыйял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Дэтэктыў «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія). 1-я серыя.
09.05 Серыйял «Хаханне як хаханне» (Расія).
10.10 Джэймс Бонд - Агент 007. Прыгодніці баявік (Вялікабрытанія).
12.20 Пра мастакта.
12.50 Школа рамонты.
13.50 Серыйял «Пакахай мяне зноў».
14.45 Мультсерыйял «Дракончык і яго сябры» (Канада).
15.00 Пазакласная гадзіна.
15.15 Тэлебарометр.
15.35 Простыя практыкаванні (Расія).
16.05 Дэтэктыўны серыйял «Налётчыкі».
16.55 Дэтэктыў «Чыста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія). 1-я серыя.
18.00 Серыйял «Хаханне як хаханне» (Расія).
19.05 Лірычная камедыя «Артыстка з Грыбава» (СССР). 1-я серыя.
20.25 «Калыханка».
20.45 Тэлебарометр.
20.50 Беларуская часіна.
21.55 Камедыны серыйял «Інтэрны».
22.30 Моладзевы серыйял «Універ» (Расія).
23.05 Авертайм.
23.35 Футбол. Чэмпіянат Англіі. Прэм'ер-ліга. Аглюд тура.
00.30 Дэтэктыўны серыйял «Налётчыкі».

07.00 «Раніца Расіі».
09.25 «Ефрасіння». Тэлесерыйял. Расія.
10.20 «Ранішняя пошта».
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.
11.30 «Гонар маю. Уладзімір Івашоў». Да-кументальны фільм.
12.20 «Кулагін і партнёры».
12.50 Тэлесерыйял «Дворык».

13.25 «Гарадок».
13.50 Навіны - Беларусь.
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.
15.20 «Сапрайднае жыццё».

16.10 «Пакой смеху».
16.50 Навіны - Беларусь.
17.30 «Кулагін і партнёры».
18.00 Тэлесерыйял «Чорная багіня». Расія.
18.50 «Ефрасіння». Тэлесерыйял. Расія.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.30 Тэлесерыйял «Было хаханне». 2010 г.
22.20 Тэлесерыйял «Участковая».
23.20 «Нічога асаўбістага».
23.35 Навіны - Беларусь.
00.05 «Дзяждыжны па краіне».

01.45 Акадэмічнае веславанне. Чэмпіянат Еўропы ў Партугаліі (Мантэмор-у-Велью).
19.00, 21.50 Вось дык так!!!
19.15, 21.00 Самая моцнай людзі планеты. Гран-пры суперсерый у Нарвегіі.
19.45 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў». Часопіс.
22.00 Пра рэстлінг. Аглюд WWE.
22.30 Пра рэстлінг. Vintage Collection. ЗША.
23.30 Мотаспорт па выхадных.
00.00 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў». Часопіс.
02.25 Часопіс «Ёўрапорт за чыстую планету».

БЕЛСАТ

07.00 Тыдзень у «Аб'ектыве».

07.30 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма): «Гарадзельская унія».

07.40 Прэс-экспрес (агляд медыяў).

07.55 ПраСвет.

08.20 Кулінарныя падарожжы Роберта Макловаіча: «Флоцкі смак».

08.50 Прыватная калекцыя.

09.15 Моўнік (лінгвістычная праграма).

09.30 Басанож па свеце (спазнаваўчая праграма): «Перу, Амазонія, 1973».

09.55 Документальная гадзіна: «Эпоха Барадуліна», дак. фільм, 2010 г., Беларусь.

10.50 «Час гонару», серыйял: 1 серыя.

11.35 Фільматэка майстру: «Тым, хто хахае», маст. фільм, Іспанія-Францыя.

12.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў дні).

12.05 «Машына зменай», серыйял.

13.30 «Час гонару», серыйял: 1 серыя.

18.25 Моўнік (лінгвістычная праграма).

18.40 Госць «белсату».

18.55 «Дарога на Вільню», рэпартаж.

19.10 Прэс-экспрес (агляд медыяў).

19.25 Калыханка для самых маленьких.

19.35 Еўропа сёня.

20.00 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма): «Песня пра зубра».

20.20 Блізкая гісторыя. Іншы погляд: «Паранены», дак. фільм, 2005 г., Польша.

21.00 Аб'ектыў (агляд падзеяў выданне).

21.25 Рэмарка (культурніцкая праграма).

21.45 Фільматэка майстру: «Тым, хто хахае», маст. фільм, Іспанія-Францыя.

23.20 Аб'ектыў.

09.30 Мотаспорт па выхадных.

09.45, 13.45 Аўтаспорт. Чэмпіянат свету ў класе Турнік у Японіі (Акайма).

10.45, 14.45 Настольны тэніс. Кубак свету ў Германіі (Магдбург). Фінал.

11.45, 17.15, 01.15 Тэніс. Выніковы турнір WTA у Катары (Доха). Фінал.

13.30, 18.45 Тэніс. «За кулісамі». Часопіс.

09.30 Мотаспорт па выхадных.

09.45, 13.45 Аўтаспорт. Чэмпіянат свету ў класе Турнік у Японіі (Акайма).

10.45, 14.45 Настольны тэніс. Кубак свету ў Германіі (Магдбург). Фінал.

11.45, 17.15 Тэніс. Выніковы турнір WTA у Катары (Доха). Фінал.

13.30, 18.45 Тэніс. «За кулісамі». Часопіс.

05.55 Інфармацыйны канал «НТБ раніцай».

08.35 «Рускія сенсацыі».

09.30 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

10.00, 13.00, 16.00, 19.00, 23.20 Сёння.

10.25 «Кватэрнае пытанненне».

11.25 «Жаночы погляд».

12.10 «Да суду».

13.30 Моладзевы серыйял «Барвіхা».

15.05 «Жывуць жа людзі?».

15.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

16.30 Серыйял «Вяртанне Мухтара».

18.35 «Агляд. Надзвычайнае здарэнне».

19.25 Футбол. Ліга Чэмпіёнаў УЕФА. «Рубін» (Расія) - «Панацінаўка» (Грэцыя).

21.25 Прэм'ера. Баявік «Браценікі».

23.45 «Воччаная стайка».

00.35 «Асадліва небяспечны!».

09.30 Аўтаспорт. Сусветная серыйя Эно. Аглюд сезону.

10.00 Вось дык так!!!

10.15 Футбол. Еўрагалы. Часопіс.

10.45 Футбол. «Клуб чэмпіёнаў». Часопіс.

12.00 Акадэмічнае веславанне. Чэмпіянат Еўропы ў Партугалії (Мантэмор-у-Велью).

13.25 «Спартавое вандраванне». Часопіс.

13.30 Настольны тэніс. Кубак свету ў Германіі (Магдбург). Фінал.

14.30 Вось дык так!!!

12.20 Тэлесерыйял «Было хаханне». 2010 г.

13.50 Навіны - Беларусь.

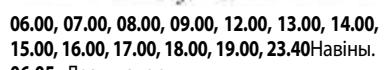
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоў.

15.20 «Сапрайднае жыццё».

ТЭЛЕТЫДЗЕНЬ

8

3 ЛІСТАПАДА, СЕРАДА

- 06.00, 07.00, 08.00, 09.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00, 17.00, 18.00, 19.00, 23.40 Навіны.
06.05 Дзень спорту.
06.10, 07.10, 08.15 «Добрай раніцы, Беларусь!».
07.05, 08.10 Зона X.
07.30, 11.50 Дзялівое жыццё.
08.35 Сфера інтэрсаў.
09.10 Меладрама «Маргаша» (Расія).
10.05 Серыял «Спальны раён» (Расія).
10.35 Серыял «Маруся» (Украіна).
11.25 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Еўрабачанне-2010».
12.10 Прэм'ера. Меладрама «Зусім іншае жыццё» (Украіна). 1-я серыя.
14.05 Здароўе.
14.30 Альманах вандраванняў.
15.20, 19.15 Навіны рэгіёна.
15.40 «OFF STAGE LIFE».

- 11.10 «Браты-дэтэктывы». Шматсер. фільм.
12.20 «Дэтэктывы».
13.10 «Кантрольны закуп».
13.45 «Модны прысуд».
14.50 «Зразумець. Прабачыць».
15.25 «Хачу ведаць».
16.15 «Заручальны пярсцёнак». Шматсер. рыйны фільм.
17.05 «Слова жанчыне». Шматсер. фільм.
18.20 «Щаслівія разам». Серыял.
18.55 «Хай кажуць».
20.00 Час.
21.00 Навіны спорту.
21.05 «Вуліца Вясёлы і Знаходлівых». Вышэйшая ліга.
23.50 Навіны спорту.
23.55 «Віёла Тараканава. У свеце злачынага запалу». Шматсер. рыйны фільм.
00.45 Начальная навіны.

- 06.00, 07.30, 10.30, 13.30, 16.30, 19.30, 22.30 «24 гадзіны».
06.10 «Міншчына».
06.20 «Раніца. Студыя добра настрою».
07.40 «СТБ-спорт».
08.30 «Меч». Серыял.
09.30 «Ўтапанарама».
10.00 «Пляц гісторый».
10.40 «Багатая і хаканая». Тэленавэла.
11.30 «Далёкая свяяка».
11.40 «Званая вячэр».
12.35 «Мачаха». Серыял. Закл. серыя.
13.50 Прэм'ера. «Не хлусі мне!».
14.40 «Студэнты 2». Серыял.
15.30 «Дурні, дарогі, гроши». Серыял.
16.50 «Новыя падарожкі дылетанта».
17.20 «Міншчына».
17.30 «Званая вячэр».
18.30 «Дарослья гульні». Серыял.
20.00 «Сталічныя падрабязнасці».
20.10 «СТБ-спорт».
20.15 «Добры вечар, маляня».
20.25 Прэм'ера! «Меч». Серыял.
21.25 Прэм'ера! «Пляц хвілін».
21.30 «Мінск і мінчане».
22.05 «Дабро пажаліца».
22.55 «Дурні, дарогі, гроши». Серыял.
23.50 «Таямніца «Святога Патрыка». Серыял.

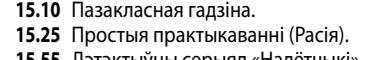

- 06.00, 09.00, 11.00, 13.00, 16.00, 18.00, 20.30, 23.35 Нашы навіны.
06.05 АНТ прадстаўляе: «Наша раніца».
09.05 «Жыць здорава!».
10.15 «Мая жонка мяне прычараўала». Шматсер. рыйны фільм.
11.05, 13.05, 16.10, 18.15 Навіны спорту.

- 00.50 «Баец». Серыял.

- 06.35 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).
07.00 ЛАДная раніца.
08.00 Тэлебарометр.
08.05 Камедыяны серыял «Інтэрны».
08.35 Дэтэктыў «Чиста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія). 3-я серыя.
09.45 Серыял «Каханне як каханне» (Расія).
10.50 Лірычная камедыя «Артыстка з Грыбава» (СССР). 2-я серыя.
12.10 Спорт-кард.
12.35 «Рэпарцёр «Беларускай часіны».
13.25 Медычныя таямніцы.
13.55 Серыял «Пакахай мяне зноў».
14.55 Мультсер. рыйны фільм «Дракончык і яго сябры» (Канада).
15.10 Пазакласная гадзіна.
15.25 Простыя практыкаванні (Расія).
15.55 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».
16.45 Дэтэктыў «Чиста англійскія забойствы» (Вялікабрытанія). 3-я серыя.
18.00 Серыял «Каханне як каханне» (Расія).
19.05 Камедыя «Міміно» (СССР).
20.55 «Калыханка».
21.10 Тэлебарометр.
21.15 Беларуская часіна.
22.20 Камедыяны серыял «Інтэрны».
23.00 Моладзеўы серыял «Універ» (Расія).
23.30 Рэальны свет.

- 00.00 Дэтэктыўны серыял «Налётчыкі».
07.00 «Раніца Расіі».
09.20 «Ефрасіння». Тэлесер. рыйны фільм.
10.10 «Гары, гары, мая зорка. Яўген Урбанскі». Документальны фільм.
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 Весткі.
11.30 Тэлесер. рыйны фільм «Дворык».
12.05 Тэлесер. рыйны фільм «Было каханне», 2010 г.
13.50 Навіны - Беларусь.
14.30 «Аб самым галоўным». Ток-шоу.
15.20 «Сапрайднае жыццё».
16.10 «Формула кахання». Ток-шоу.
16.50 Навіны - Беларусь.
17.30 «Кулагін і партнёры».
18.00 Тэлесер. рыйны фільм «Чорная багіня» (Расія).

- 18.50 «Ефрасіння». Тэлесер. рыйны фільм.
19.50 Навіны - Беларусь.
20.30 Тэлесер. рыйны фільм «Было каханне», 2010 г.
22.20 Тэлесер. рыйны фільм «Участковая».
23.20 Навіны - Беларусь.
23.30 «Весткі.ru».
23.50 «Цягнік-здань. Таямніца золата Калчака». Документальны фільм.

- 05.55 Інфармацыйны канал «HTB раніца».

- 08.25 Футбол. Агляд днія.

- 09.35 «Агляд. Надзвычайнай здарэнне».

- 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 Сёння.

- 10.25 «Дачны адказ».

- 11.20 «Развод па-руську».

- 12.10 «Да суду».

- 13.30 Моладзеўы серыял «Барвіхі».

- 15.05 «Професія-рэпарцёр».

- 15.35 «Агляд. Надзвычайнай здарэнне».

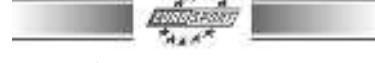
- 16.30 Серыял «Вяртанне Мухтара».

- 18.35 «Агляд. Надзвычайнай здарэнне».

- 19.40 Серыял «Вуліцы пабітых ліхтароў».

- 21.45 Прэм'ера. Баявік «Браценікі».

- 23.40 Футбол. Ліга Чэмпіянаў УЕФА. Чэлсл (Англія) - Спартак (Расія).

- 09.30, 13.30 Тэніс. Выніковы турнір WTA у Катары (Доха). Фінал.

- 11.00 Акадэмічнае веславанне. Чэмпіянат Еўропы ў Партугалії (Мантэмор-у-Велью).

- 12.00, 17.30 Акадэмічнае веславанне. Чэмпіянат свету ў Новай Зеландыі. Дзень 4-ы.

- 13.15 Вось дык так!!!

- 15.00 Снукер. Маастэрс у Кітаі. Фінал.

- 16.30 Самыя моцныя людзі планеты. Гран-пры суперсерый у Нарвегіі.

- 18.40 «Спартавое вандраванне». Часопіс.

- 18.45 Футбол. Еўрагалы. Навіны.

- 18.55 Часопіс «Бұраспорта за чистую планету».

- 19.00 «Алімпійская гульня». Часопіс.

- 19.35 Абраана па серадах.

- 19.40 Конны спорт. Кубак свету ў Францыі.

- 20.40 Навіны коннага спорту.

- 20.45 Гольф. Тур PGA. Турнір The CIMB Asia Pacific Classic.

- 21.45 Гольф. Еўрапейскі тур (Іспанія).

- 22.15 Гольф-клуб.

- 22.20 Ветразевы спорт.

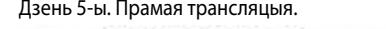
- 22.50 Яхт-клуб.

- 22.55 Абраана па серадах.

- 23.10 «Спартавое вандраванне». Часопіс.

- 23.15 Футбол. Еўрагалы. Навіны.

- 23.30 Акадэмічнае веславанне. Чэмпіянат свету ў Новай Зеландыі (Лэйк-Карапіра). Дзень 5-ы. Прамая трансляцыя.

- 07.00 Аб'екты.

- 07.20 Праект «Будучыня».

- 07.50 Сальда (еканамічнае праграма).

- 08.05 Тыдзень з радыё «Свабода».

- 08.35 ПраСвет.

- 09.00 «Кальварыя», рэпартаж, Польшча.

- 09.10 Мойнік (лінгвістычнае праграма).

- 09.25 Беларусы ў Польшчы.

- 09.45 Вагон.

- 09.55 «Бульбаны», мультсер. ял.

- 09.55 «Сонечная дзіда», серыял: 1 серыя: «Таямніча знаходка».

- 10.25 «Чаму дэмакратыя?», цыкл рэпартажаў: «Крывавыя карыкатуры», Данія.

- 11.15 Гісторыя пад знакам Пагоні (спазнаваўчая праграма): «Гарадзельская юнія».

- 11.30 «Доктар Марцін», серыял: 9 серыя.

- 12.15 «Кансультатыўнае ружовым садзе», серыял: 9 серыя.

- 17.00 Аб'екты (агляд падзяёў дня).

- 17.05 «Сонечная дзіда», серыял: «Артур».

- 17.35 «Доктар Марцін», серыял: 9 серыя.

- 18.25 «Эпоха Барадуліна», дак. фільм, 2010 г., Беларусь.

- 19.20 Вагон.

- 19.30 Калыханка для самых маленьких.

- 19.40 На колах.

- 20.10 Гісторыя пад знакам Пагоні: «Наўгародская рэспубліка і Марфа Барэцкая».

- 20.20 Навігатар.

- 20.40 Госць «Белсату».

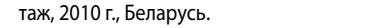
- 21.00 Аб'екты (агляд падзяёў дня).

- 00.40 Пра рэстлінг. Агляд WWE.

- 00.40 Пра рэстлінг. Vintage Collection, ЗША.

- 01.45 Акадэмічнае веславанне. Чэмпіянат свету ў Новай Зеландыі (Лэйк-Карапіра). Дзень 5-ы.

- 02.25 Экачасопіс «Прыродныя крыніцы энергіі».

- 07.00 Аб'екты.

- 07.20 На колах.

- 07.50 Без рэтушы: «Анатоль Сыс», рэпартаж, 2010 г., Беларусь.

ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ

Выпуск №11 (49)
(кастырнік)

www.lit-bel.org www.novychas@gmail.com

Культурна-асветніцкі праект Грамадскага аб'яднання «Саюз беларускіх пісьменнікаў» і «Новага часу»

АНОНС

«НАВІНЫ»: падзеі літаратурна-грамадскага жыцця.....	c. 2
«ПАЭЗІЯ»: новыя вершы Васіля ЗҮЕНКА.....	c. 3
«ПРОЗА»: алавяданне Віталя БЫЛЯ	c. 4
«ПАЭЗІЯ»: вершы Макса ШЧУРА.....	c. 5
«ПЕРАКЛАД»: «Хто забіў Паламіна Маляро» ад нобельскага лаўрэата Марыё Варгаса ЛЬЁСА	c. 6-7
«ЧЫТАЛЬНЯ»: заканчэнне дэбютнай аповесці Сяргея ЕГАРЭЙЧАНКІ	c. 8-9
«ПРОЗА»: алавяданне Алеся ТАРАНОВІЧА	c. 10
«ШКАЛЯРЫЙ»: урок беларускай гісторыі ад Уладзіміра АРЛОВА	c. 11-12
«ЭСЭ»: згадкі Яўгена ЛЕЦКІ пра Міколу ДЗЯШКЕВІЧА	c. 13
«КРЫТЫКА»: літагляд новага нумара часопіса «ДЕЯСЛОУ» ад Легала	c. 14-15
«СВЕТ»: літнавіны замежжа, акцыя і конкурс	c. 16

АКТУАЛІІ

ГОНКА БЕЗ ПРАВІЛАЎ, АБО ЯК Я ЗБІРАЛА ПОДПІСЫ ЗА РЫМАШЭУСКАГА

Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, паэтэса, валанцёр

У адрозненні ад іншых
валанцёраў, якія пачыналі
абход з суседзяў ці знаёмых,
я адразу падалася ў чужы
дом. Першы збор выдаўся
ніядальным і стрэсавым.

Суботнім вечарам дзве трэці
кватэр проста не падавалі
прыкметаў жыцця. Хто аказаўся
дома, нават не цікавіўся, за каго
з 17-ці можна пастаўіць подпіс.
(Так, дарэчы, было не раз.) Ху-
дарлявы малады чалавек строга
папытаўся: «Вы ведаце, у якой
краіне вы жывеце?». «Здагадваю-
ся», — адказала я. Але аўтографа
так і не даў. Нарэшце адгукунуўся
неабыкавы мужчына, расплачоў-
гаворку. Яго тэзісы звязліся да
таго, што «ўсё роўна будзе ён, бо
схлусяць». Людзі, даведаўшыся
пра мэту майго візіту, часта ніяка-
велі, губляліся, проста палохалі-
ся. Тэлестрашылкі пра апазіцію
зрабілі сваю чорную справу.

Другім разам я трапіла ў загля-
ны дом, дзе расхалёпаны ўсе лод-
жы і шмат адноўковых дзвярэй
без нумароў, а то і без званкоў. Офи-
сы ту размисціліся, ці што? Адна з
жыхарак «запала» на тое, што наш
прэзідэнт хрысціянін. Сказала,
што наведвае баптысцкую царкву
«Галгофа», і вельмі спачувала
ўсім, хто ўвіязаўся ў гэтую гонку без
правілаў. Падпісалася і маладзіца
з дзвюма жэўжыкамі. Муж толькі
маўкліва назіраў з канапы.

За другі вечар «падпісантаў» у
май падпісным лісце прыкметна
прыбавілася. У трэцім доне ўжо
адчынілі многія. Або коратка
казалі «не», або падтрымлівалі.
Падчас прызнаваліся: «Я за Лу-
кашэнку», «Вашае права», — гава-
рыла я і ў агітацыю не кідалася.
Націскало чарговую кнопкую — і
выходзіць колішняя знаёманая па
працы ў «ЛіМе». Бачу з калідора
каталіцкі абраз, выйшаў сын-
прыгражун. Абое праявілі тант і
разуменне сітуацыі. С. нясмел
пацікаўлася: «І не баіцеся вы
адна хадзіць? Людзі ж розныя...»

Ужо што розныя — гэта факт.
Высоўвае галаву нізенькі мужы-
чоку трусах — прыязны, адкрыты.
Кажа: «А жонкі няма дома. — А ў
вас пашпарт ёсьць? — Ёсьць. А хіба
можна аднаму падпісвацца?».

Дзябламу асілку з дзяўчытага
паверха я памылкова пазваніла
двойчы. Той таксама ў трусах,

катэгорыя запілялі: «А я падпісаўся
ўжо» альбо «А ў нас на работе
збіралі пашпарты».

У пікетах на станцыйных метро
справа ішла жывей. З людскага
патоку, што цёк міма, раз-по-
раз вылучаліся жадаючыя ад-
дача подпісі за альтэрнатыўнага
палітыка. Некаторыя прынцып-
паведвалі ўсе пікеты і пра-
казалі: «Падпішуся за ўсіх, акрамя
аднаго». Хто вызначыўся, мэтава
прыбягалі падпісанца за кагось
асобнага з дэмакратай. Яшчэ адна
катэгорыя грамадзінаў (часцей
пажылых) спынялася дзеля таго,
каб распачаць дыскусію тыпу «А
які сэнс у гэтых подпісах? Усё роў-
на нічога не зменіцца». З агідай і
нянавісцю — але шэптом — людзі
выказваліся пра выбарчы закон
і пра Ярошыну. Цікавіліся, хто
колькі подпісі набраў, хто вый-
шаў ужо на сто тысячаў. Набраць
такую колькасць па адным, скажу
я вам, неймаверна цяжка.

Найбольш актыўнічай дужы
пол, асабліва майго веку і старэй-
шыя. Я іх прости запаважала!
Мала таго, што палітычна пад-
каваныя, дык яшчэ і пашпарты
пры сабе носяць. Адзін, праўда,
непрыемна здзіўлю. На яго думку,
нам трэба кінуцца ў ножкі Расіі,
каб узяла да сябе ў якасці адной з

абласцей. Ідзіце, кажу, мужчына,
сваёй дарогай і не выдумляйше
усялякіх жахаў.

Ва ўсіх пікетчыках падстаўкі
з партрэтамі прэтэндэнтаў. Ві-
зуальная інфармацыя — вялікая
рэч. Нават малодшыя школьнікі
азіраліся на планшэты, хадзі-
цаўкі побач маглі не павярнуць
галавы. Хлапчук гадоў дзесяці
падняўся на дыбкі, зазіруў у
твар «нашага», а потым пап-
расіў ягоную візітку. Заціснуў у
жменьку і пайшоў задаволены.
Гэтыя падрастуць і прагаласуюць
правільна...

Адна дамачка таксама падгля-
далася, а потым спытала наконт
праграмы Віталя Рымашэўскага.
Я коротка распавяяла пра базавыя
каштоўнасці, пра неабходнасць
маралі ў палітыцы... «Как это по-
литика может быть моральной?
— здзіўлялася суразмоўніца. — Это
невозможно.»

Жанчына, што прадставілася
экстрасенсам, доўга трymала
руку на выяве, але нічога толкам
так і не вызначыла.

Расхрыстаны мужык на падпіт-
ку хадзіў туды-сюды і даваў свае
каментары наконт прэтэндэнтаў:
«Адзін — эканаміст, другі — ар-
тыст, трэці — баптыст... (адпавед-
на — Раманчук, Някляеў, Рымаш-

шэўскі). I сам рагатаў ад уласнага
красамоўства...

У пікетах у асноўным стаяла
моладзь. У знак салідарнасці пад-
пісалі адзін другому. Хто спакой-
на чакаў зацікаўленых людзей, а
хто мог і падзываць: «Падтрымай-
це нашага кандыдата». Аднойчы
пасля абеду з'явіўся пікет ад Міхал-
евіча, валанцёр-зазывала гучна
выгукваў: «Дайце шанец маладым
папітъкам!». Зборшчыкі прыкмет-
на захваляваліся, а дзяўчатаў ад
суседняга стала нават спрабавалі
яго перакрычаць.

Часцей за ўсё чамусьці мы
аказваліся побач з пікетамі Сан-
нікава. Тыя да нас ставіліся памя-
ркоўна і маглі нават у час дажджу
прытуліць у сваёй палатцы.

Народ, што знаёміўся з нашым
«маладым, ды раннім», падчас
чапляўся да беларускамоўнага
тексту. Маўляў, чаму па-расійску
не напісалі? Мы тут жа прапаноў-
валі перакласці для тых, хто не
разумее. Мажны мужчына на Кун-
цаўшчыне зноў задаў тое ж сакра-
ментальнае пытанне: «Вы знаете,
в какой стране вы живете? Вы
давно разговаривали на беларус-
ском языке?». Запэўніла яго, што
не пазней, як сёння, і нагадала пра
дзвюхмоў. Маю напарніцу ні з
таго, ні з сяго мінчанка гадоў 50-ці
абазвала фашысткай. Згадаліся
сумнавядомыя тэлефальшыўкі
90-ых ды іх стваральнік, што ат-
рымаў заслужаную аплявуху. Ну
як не падысці і не падтрымаць
кандыдатуру Статкевіча?

Пра хрысціянскую дэмакратию
нікто не мае аніякага паніцца.
Тлумачыла, як магла. Прыводзіла
у прыклад Германію, дзе такая
партыя знаходзіцца ва ўладзе.
У падпісчыкаў падчас выкліку
недауменне лагатып незарэгістра-
ванай партыі — стылізаваная
кветка. «Гэта што — хары Рама,
хары Крышна?» — пацікавілася
дзяўчына ў свайго спадарожніка.
Яшчэ адзін усур’ёз даводзіў, што
гэта масонскі знак. «І граматныя,
і дурнія адначасова», — прыйшла
яды сумнай высновы. Аднак людзі
такія, якія ёсць. Іншыя нам з неба
не спусцяць і з другой краіны не
звязаць. Кепска тое, што вырасла
індывіферэнтная да палітыкі мол-
адзь, а сталья выглядаюць апа-
тычнымі і зняверанымі. Маўляў,
навошта спаборніцаць і заганяць
коней, калі пераможца чакае ў кустах
на фінішы? Навошта я нагадва-
ла ім пра жабку, якая біла лапкамі
у малац? Я сама сабе здавалася
такой жа стомленай, але ўпартай
жабкай, якая насуперак усяму
трымаеца на плыту і выконвае
свой грамадзянскі аваязак.

Гэтыя шэрагі пікетаў у сталіцы
ды іншых гарадах — як лапіна
чыстай вады ў стаячым балоце, як
глыток кіслароду ў загазаваным
асяроддзі, як пробліск годнай буд-
учыні. Толькі пачутае пытанне
не выходзіць з галавы: ці разуме-
ем мы, у якой краіне жывём?

НАВІНЫ

► КОНКУРС

ПОМНІКІ КУПАЛУ І КОЛАСУ

Міністэрства культуры
Беларусі абвесціла конкурс
на стварэнне эскізінага
праекта помніка Янку Купалу
і Якубу Коласу ў Варшаве.
Арганізатарамі конкурса
сталі Акадэмія мастацтваў і
Беларускі саюз мастакоў.

Мэта конкурса — пошук найлепшага варыянта помніка, які плануецца ўсталяваць у парку «Марское вока» ў Варшаве.

Паводле патрабаванняў арганізатораў эскізы праект павінен найбольш выразна і дакладна передаваць вобразы Янкі Купалы і Якуба Коласа на аснове гісторычных звестак пра жыццё і творчасць пісьменнікаў. Удзел у конкурсе могуць узяць скульптары, якія маюць адпаведную професійную адукацыю.

Будучы помнік абавязковы павінен адпавядаць наступным

патрабаванням: яго кампазіцыйнае і пластычнае выкананне павінна быць выканана ў найлепшых традыцыйных класічнага і нацыянальнага манументальнага мастацтва, а сам ён павінен быць з бронзы альбо граніту.

Матэрыялы павінны быць прадстаўленыя на разгляд у Міністэрства культуры да 29 кастрычніка.

► ДРУК

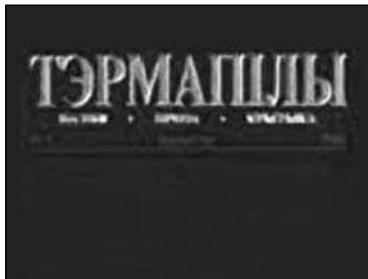
НОВЫЯ «ТЭРМАПІЛЬ»

Чатырнаццаты выпуск
«Тэрмапілаў» быў
презентаваны на сустрэчы
Беларускага літаратурнага
аб'яднання Польшчы
«Белавежа» на кафедры
беларускай філалогіі ў
Беластоку.

Проза Янкі Сіпакова, Радзіма Гарэцкага, Сакрата Яновіча, Галіны Сяўрук. Паэзія беларускіх літаратаў з Беларусі і Беласточчыны, літаратурная крытыка і літаратуразнаўчыя артыкулы — пад вокладкай больш чым 300-сторонкага выдання.

Па словах старшыні літаратурнага аб'яднання «Белавежа» пісьменніка і прафесара Яна Чыквіна, кожны «Тэрмапіль» адметны:

— Адразу кідаецца ў очы вялікая колькасць матэрыялаў:

356 старонак мае чатырнаццаты нумар. Усе матэрыялы цікавыя. Найважнейшае, што яны арыгінальныя, гэта не перадрукі, мы перадрукую ўвогуле не выкарыстоўваем.

Акрамя презентацыі «Тэрмапілаў», бытлі прадстаўленыя зборнікі твораў сябраў «Белавежы», выдадзеныя за апошні год. Сярод іх — кнігі Алены Анішоўскай, Галіны Тварановіч і Жэні Мартынюк. Выданне выбраных твораў прэзентаваў на сустрэчы і старшыня аб'яднання Ян Чыквін.

«ЛІТАРАТУРНАЯ БЕЛАРУСЬ» — У МУЗЕІ УКРАЇНЫ

Нумар «Літаратурнай Беларусі»
за 24 верасня стаў адным
з экспанатаў літаратурнага
музея Восіпа Макавея ў
горадзе Явараў
на Львоўшчыне.

Асобнік газеты, на старонках якога бытлі апублікаваныя пераклады вершаў паэта, празаіка, вучона-

га і грамадскага дзеяча Макавея на беларускую мову, бытлі адсланы ў Явараў. Пераклаў вершины славутага ўкраінца пээт Сяржук Сыс.

Дырэктар львоўскага музея Д. Місюк шчытрава падзякаваў рэдакцыі «Літбелкі»: «Шыросердечно дякуемо Вам за цей чудовішнік подарунок нашому музею Осипа Макавея», — і пажадаў творчага плёну беларускім літаратарам.

► РАДА

ВОСЕНЬСКАЕ ПАПАЎНЕННЕ

21 кастрычніка прайшло
чарговае пасяджэнне Рады
Саюза беларускіх пісьменнікаў
(СБП). Была заслушаная
справа здача кіраўніцтва
арганізацыі аб дзейнасці
ў III квартале і разгледжаныя
8 кандыдатур на ўступленне
ў СБП.

Сярод асноўных арганізацыйных мерапрыемстваў, праведзеных СБП за мінулыя трох месяцы, старшыня грамадскага аб'яднання Алесь Пашкевіч назваў наступныя: выступленні членаў СБП як арганізацыі-сузаснавальніцы грамадскай кампаніі «Будзьма беларусам!» ў Мінску і рэгіёнах Беларусі; правядзенне грамадской акцыі «Лета з Быкам» (распаўсюд па бібліятэках і летніх школьніх лагерах тамоў Поўнага збора твораў В. Быкава); правядзенне агульнарэспубліканскага літаратурнага конкурса «Жанчына ў сучасным грамадстве» і падрыхтоўку да правядзення 4-5 студзеня двухдзённага семінару па гендэрнай праблематыцы і выніках конкурса; правядзенне літаратурнага конкурса для моладзі, прысвечанага 80-годдзю з дня нараджэння У. Карапкевіча; правядзенне дзіцячага конкурса казак; арганізацыю і правядзенне мерапрыемстваў з нагоды 100-годдзя Ларысы Геніюш (Зэльва); мерапрыемствы па ўшанаванні памяці Ніны Мацяш, заснаванне штогадовых літаратурных чытанняў «Бабіна лета Ніны Мацяш» у Белааэзэрку; арганізацыю і правядзенне штогадовага свята паэзіі Анатоля Сыса ў Гарошкаве (30 кастрычніка), а таксама песнную супрацу з беларускімі літаратурнымі і культурніцкімі праектамі: «Дзеяслово», «Верасень», «Будзьма беларусам!», «Прайдзісвет», «Галерэя Ў» і інш. Кіраўніцтвам СБП праводзіўся пошук сродкаў на творчыя стылістычныя і адпачынкавыя дзеячынні.

У галіне міжнароднай дзейнасці бытлі адзначаны ўдзел у працы Еўрапейскай пісьменніцкай Рады, прадстаўленне СБП у Міжнародным кангрэсе пісьменнікаў і літаратурных перакладчыкаў (Стамбул, верасень), ўдзел у літгурка-беларуска-польскім паэтычным форуме (Летуве, М. Скобла, А. Івашчанка), правядзенне літаратурнага конкурса, прысвечанага Л. Геніюшу і ўдзел у «Пражскіх чытаннях» (сумесна з ПЭН-цэнтрам), падрыхтоўка даклада на ўдзел у міжнародным пісьменніцкім форуме па аўтарскім праве (21 лістапада, Стамбул), правядзенне і ўдзел у беларускіх сустрэчах (круглых столах) з літаратарамі замежжа (Вольга Ткачук (Польшча), Мікаэль Ніемі (Швеція), распрацоўка пропаноў і перамоў з украінскімі ўладамі аўтавекавечванні памяці і правядзенню ўрачыстых мерапрыемстваў з нагоды 80-годдзя У. Карапкевіча, а таксама хадайніцтвы і перамоў з Дзяржкамітэтам Украіны

Г.Бураўкін, С.Наркевіч, С.Законнікаў і В.Казько ў перапынку пасяджэння Рады СБП

па друку аб выданні выбраных твораў В. Быкава і выбранага С. Грахоўскага ў перакладзе пад украінскую (з кастрычніка кнігі ў друку).

Асноўнымі кірункамі выдавецк-папулярызтарскай дзейнасці СБП ў апошнія месяцы сталі перыядычна падрыхтоўка і выданне незалежнага дадатка «Літаратурная Беларусь» у газете «Новы час» (1-2 разы ў месяц), падрыхтоўка, выданне і распаўсюд кніжна-рэкламнага бюлетэня СБП «Кніганоша» (раз у два месяцы). Выйшлі ў свет чарговыя 4 кнігі серыі СБП «Кнігарня пісьменнікаў»: «Праўда як рэлігія» (гутаркі В. Быкава з Ю. Залоскам), «Мост святога Францішка» Д. Бічэль, «Сакрамэнта» Г. Багданавай і зборнік прозы беларускамоўнага літаратара Польшчы М. Андрасюка. Вядзенца праца па ўкладанні і пошуку сродкаў на выданне чарговых кніг гэтай серыі: кніг выбранага Н. Мацяш і А. Сямёнаўай. Працягваліся — да ўсяго — архіўныя росшук і завяршэнне падрыхтоўкі да друку чарговых тамоў Поўнага збора твораў В. Быкава, завяршаліся падрыхтоўка і каардынацыя выдання юбілейнага альбома, прысвечанага 100-годдзю Б. Кіта, укладзены аўтобіографічны тэлефонны даведнік «Саюз беларускіх пісьменнікаў». Сайт СБП lit-bel.org займеў новы хостынг ды адміністрыраванне (штодзённа інфармацыйна напаўненне).

На пасяджэнні Рады адбыўся прыём новых членаў СБП. Імі сталі:

- Анатоль ВАЛЮК (пазёт; нарадзіўся 1.01.1961 г. у в. Вішняўка Зэльвенскага р-на; закончыў Гродзенскі дзяржжаўны ўніверсітэт; друкаўся ў рэспубліканскіх выданнях; аўтар кніг «Жара» (2004), «Cy Twomblys dagbok» (2006), «Трыццаць тэкстай» (Мінск, 2009));
- Сяржук СЫС (пазёт, перакладчык, публіцыст; нарадзіўся 26.01.1962 г. у в. Пракісель Рэчыцкага р-на Гомельскай вобл.; закончыў ўніверсітэт; друкаўся ў рэспубліканскіх і замежных выданнях; аўтар калектыўных зборнікаў і антологій, а таксама кніг паэзіі «За трапятым матыльком» (2000 г.) і «Стрэмкі»; творы перакладаліся на ангельскую, польскую, расійскую, украінскую, літоўскую і сербскую мовы);
- Дмітры ПЛАКС (пазёт, прафесар, драматург, перакладчык; нарадзіўся ў 1970 г. у Мінску; піша па-беларуску, па-шведску і па-расійску; аўтар кніг «Жара» (2004), «Cy Twomblys dagbok» (2006), «Трыццаць тэкстай» (Мінск, 2009));
- Андрэй ПРОХАРЧЫК (пазёт, мемуарыст; нарадзіўся 23.02.1928 г. у в. Зазерка Пухавіцкага р-на Мінскай вобл.; кандыдат наукаў; закончыў Мінскага педагогічнага інстытуту; удзельнік Вялікай Айчыннай вайны з траўня 1943 года (быў сувязным атрада Панамарэнкі 2-й Мінскай партызанскай брыгады, узнагароджаны ордэнам Айчыннай вайны II ступені і 12-ю медалямі; аўтар 12 зборнікаў прозы і вершаў);
- Усевалад СЦЕБУРАКА (пазёт, прафесар; нарадзіўся ў 1981 г. у г. п. Вялейка Мінскай вобл.; закончыў БДУ; друкаўся ў рэспубліканскіх выданнях; аўтар зборніка пазэй «Крушня» (2008 г.));
- «Літаратурная Беларусь» шчытрава папаўненне СБП, сярод якіх — яе стаўлі і спадзяўляюцца, новыя аўтары.

Матэрыялы старонкі
падрыхтаваныя паводле ўласнай
інфармацыі, а таксама
Радыё Рацыя

ВЕРШЫ

САМНОЙ ЗАУЖДЫ ПРЫТОЕНАЕ РЭХА...

Васіль ЗУЕНАК

* * *

На тое і восень прыходзіць,
Прыродою мудрай даеца,
Каб мог ты аднойчы даўмеца
З палёгкаю выдыхнуць: «Годзе...»

Было — і вясны, і любосцяў,
І лета мядовага ўдосталь.
Навошта ж гукаць тую ростань?
Хіба ты забыўся там штосьці?..

Нічога не дасць гуканне,
А восень тастамент накрэсліць:
Застаніся навечна з песняй,
Разбішы ўспамінаў каменъ...

Кветкаеды

Кеітнення лёс: і плюйма кветкаедаў,
І коханы не абедаў і не снедаў,
І коханы спайдзяеца на вічору.

На кветку коханую — дзясяткі ненажэрнай.
І коханы да нектарнай крыніцы
Сваім патомствам прагне пасяліца:
Яечка ўдзжаліць каля сэра ў кветкі,
Расціце, кветкаедаваў дзеткі!
І стол салодкі тут вам і калыска...
З галінак асыпаюча агрызкі,
Уежна нераскрытыя пляштэсткі
Хрумсіць, як на зубах у высклаў косткі.
У вусцішчы стаіць нямая кронка, —
Ні чпол і ні мядовага іх звону...
І толькі пруцица плюймай кветкаеды, —
Здаецца, загрызег сусед суседа.
І коханы пнецца першым да стала,
Каб яблыня мая не расцвіла...

На беларускім Парнасе...

На беларускім Парнасе
Рыфмаў не чутна амаль, —
Тут бур'янам разраслася
Чыноўная «вертыкаль».

Дух волі пратручуваюць газам
Падданства і рабскай хлусні.
Мярцячыны метастазы
Ідзіны прыбрамнік сніць.

Літаратурную хату
Палкоўнік былы беражэ:
А раптам Пегас крылаты
Не тое й не так заіржэ...

Там, дзе гарэзвалі музы,
Гукалі ў нябесную сінь,
Трымаюць чыноўныя шлюзы
Літаратурную плынь.

А сэнс: каб паток той хлынуў —
О, як ім уладна карціц! —
На кола ўладнага млына —
Уладныя жорны круціць.

Ды толькі памолу не будзе —
Дарэмна чакае млына!
Паэты — гісторыі судзі,
А не прадажны тавар.

І грымне паток з Парнаса —
Не сконціш уладнай рукой, —
Зміце і шлюзы, і насып,
Каб вольнай разліца ракой.

У ссылку!..

Гналі ў ссылку паэтай
На Чорнае мора:
З Рыма — Аўгустія,

З Санкт-Пецербурга — Пушкіна.
Гэта было
У тысячагодні-стагоднім
Учора.
Век наш
Вольных паэтаў
На хваліх эўропейскіх пагушків.

Пёрлі самавыгнаннікі —
З целам уласным і жончыным.
Хто ў Піцунду, а хто ў Кактэбель,
А хто ў Гагру, —
Хто з інфляцыяй духу,
Хто з раманам няскончаным,
Хто гаіць рэцыдыў паэтычнай падагры...

Сёння быль чарнаморскіх этапаў сонечных
Сніца казкай
З пытаннем —
Каму падказаць:
Ад жабрацкай нястачы паэтаў баронячы,
Ці не варта было б
Зноў у ссылку

На поўдзень
Да мора,
Ссылаць?..

Знойдзеш слова

Знойдзеш слова — кінеш каменьчыкам,
Як на першы звонкі лядок, —
І заскача вясёла: цок-цок!
І ўсміхнецца ямб пакамечаны —
І табе, і вершу супстречнаму, —
Нібы зробіш да радасці крок
На адзін — хай і горкі — радок.

* * *

Сябрам — віртуальнае SOS

Амор Султанаў, Кондру Анатол,
Матс Траат і Туманбай Малдагаліеў...
Як дрэва ablаманыя галіны
На зруйнаванай звышдзяржавы дол...

Сябры мае з маёй былой краіны,
Я плачу не па ёй, але чаму
Плачу — так безнадзеяна — і каму?! —
За страту нашай колішнай сябрыны?

Мне не шкада імперві — але,
Калі не песняй, ні радком не дагукаца,
Якіх яшчэ баяцца акупацый
З імперскаю навалай начале?!

Шчыміць душа: без еднасці паэтаў
Вялікае, святое штосьці гіне.

Шлю вам — як прывітанне —
насталыгіо.
А чым вы мне адкажасце на гэта?

* * *

Зямлі і неба валадар —
Такі мне боскі выпаў дар.
Ды памыліўся, пёўна, Бог:
Я зберагчы той дар не змог, —
Згубіў. А засталося мне —
Па сходнай для зямлі цане —
Адно: вязанка крэўных слоў —
Не свет узрушыць да асноў,
А на нябёсі зазірнуць:
Знайсі — і Богу дар варнуць.

* * *

... Пора узнатъ, что в мирозданіи,
Куда ни обратись — вопрос,
а не ответ...

A. Фет

Я тыдзенъ з Фетам размаўляў:
Перад сталом аперацыйным
І зноў — варнуўшыся здаля
У палаце рэанімацыінай.

Лірычнай кладачкай паэт
Правёу мянен над той ракою,
Дзе і жыццё і цэлы свет
Адной трымайсцца рукою.

Яна ўсявышняя, і ёй
Я аддаваў сваё імгненне
Зямное — перад той сцяной,
Якую твой не зрушиў геній.

З пытаннем нада мной стаяў —
Нябачны — побач з урачамі:
Натхнёная душа твая
Мянен надзейн віручала...

То дзякую Богу, дзякую вам,
Хіругі, скальпеля паэта,
А пахвалию — сябе я сам,
Што ўзяў на ўлекі томік Фета.

* * *

Радно пазію з прозай,
Лірыку з эпасам.
Жыву, як шпак на бярозе.
А песня? З жыцця і лепіца.

Прынёс ў гнездо пярынку —
Пад бок ці пад грудкі шпачысе,

Прысеў, гайдануў галінку —
Душа ад радасці ў свінне.

У дзюбачку, як у дудачку,
Песеньку выціна...
Сказаў бы, што заўтра адбудзеца, —
Ды гэтага я не знаю...

Мемарыяльная дошка

Самотны Пімен Емяльянавіч...
З былога кватэры ў камяніцы
З бярог шматок сцяны цагляна... —
А дзе ж інчай прыхіліца?..

Хандра зімовым
дажджлівым днём

Пры Моцарце заўсёды ёсьць Сальверы, —
Інчай нельга: аваўязан быць!..
Душы замеры, помыслаў намеры, —
Як разгадаць, што ў тых вірах вірыць?

Падхопліва, з ахвотай уяўленне
Малое — міражы ці муляжы? —
Цялельца боскага звініць вясёлы геній,
Віюца ў комін зыркія вуксы...

Пасланне Зніча па складах чытаю
Ці Перуноў тастамент-запавет?
Старонкі пламяністыя гартаю —
А можа ѹ свой пабачу раптам след?

Бо не настолькі ж чалавек я шэры,
Як гэтты дождэ — і летам, і зімой...
Калі я Моцарт, хто ж ён, мой Сальверы?
Калі — Сальверы, хто ж ён, Моцарт мой?

А можа, я і ёсьць — і ў тым, і ў гэтым?..
Іскрынка ў вусны дэсае, як аса...
Маўчу, маўчу... Валадай, Моцарт, светам!
Віват, Сальверы!..
Я... як-небудзь сам...

Прышэсце

Калі адлічыць паўстаходзя назад —
Хоць час не валодае цудам вяртання,
Усё ж паспрабуем, — і зноў інтэрнат
Філфакаўскі наш на Бабруйскай паўстане.

Калі яшчэ Клышка быў Толем Клышко,
На «ко» прамаўляліся Свірка і Цвірка;
Калі і Ясеніна томік цішком
Чытаўся ўзахоп, як «пяць лыжак заціркі»;

Калі і Гілевіч, і Лойка амаль
У класіках — хай і належна — хадзілі
Ды бралі навуку ў хаўрус, бо, на жаль,
Жыве чалавецтва не рыфмай адзінай;

Калі Барадулін і ў казачным сне
Пабачыць ён мог, як маркоціца Нобель;
Калі дзервянала — кахалі ці не?... —
Інтымная лірыка ў трэцій асобе;

Калі: ды на хлеб ды кахання б мёд! —
Медытаваў у рыфму Вярцінскі,
І спрэх учарнелы рэдактарскі лёд
Ламала Вярба сэксуальнай націнкай;

Калі яшчэ верши папісваў Рыбак
І з рыфмаю не раскітаўся Чыгрынаў,
А Пташнікаў, быццам з «Ля Скалэ» спявак,
Класічнаю арыяй цешыў сябрыну;

Калі на асфальце сена касіў
Стральцуў з цыгарэткаю інтелігэнцкай,
А сам палачанін — таму ѹ не прасіў
Бураўкін па-княску сабе індульгенцый;

Калі дарога праз лес вяла
Сачанку крокам мініятуры,
Калі Сінапоў зразумеў, што з сяла
Шлях самы кароткі ў літаратуру;

Калі над старонкай пакутна карпей
І стыль глянцаўаў і ваксіў Адамчык... —

Тады беларускім гімнам той спеў
І грымнуў — раз-два! — і ѹ дамкі:
Ці верш, ці балада, ці прозы сувой, —
Размах, шырыня і веліч!..
І хоць не з Бабруйскай, а ѹ дошку свой, —

То быў — і ёсьць! — КАРАТКЕВІЧ!..

▶ ВЕРШЫ

ГЭТА ЗАВЕЦЦА — НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ

Макс ШЧУР

Статыстычна справаздача

Найшыкоўнейшы гатэль свету
 Найстэрэйшая дзейная сынагога
 Найвялікшая конная статуя
 Найбольшая колькасць прывідаў і курваў
 на метар квадратны
 Найвышайшы працэнт друкаваных выданняў на чалавека
 Найменшая адлегласць між барамі
 Найвузейшая вулічка кантыненту
 Найніжэйшы век половайсталасці —
 места крайнасцяў, у якія лепши не ўдаранаца
 (я не ведаў пра гэта, калі выйшаў тут
 з цягніка,
 тады яно здавалася мне
 шматразова складзеным
 аркушам Менску, на які я быў прымяраў
 тэмп хады ў шырыню свайго кроку

правінцыяла),
 многія яшчэ называюць яго цэнтрам свету,
 многія іншыя — прамачахай гарадоў;
 яго (не)аднойчы нават хацелі зраўняць
 з зямлёю,
 ды калі пагроза (крыў баг) канец канцоў
 спрадвіца —
 спадзяюся, яго будуч памятаць не за гэта.

Хварэць вясной. Па-халасіяцку.
 Адліга запаўзае ў нос.
 У цэнтры свету. Быццам цацкі
 вакол — газет і кніжак стос.

Ад цела не прасіць экстазу,
 а быць удзячным, што яно
 не хоча прызнаваць паразу,
 маўляў, яму не ўсё адно.

А з вечарам надыходзе ўчора,
 нібы той «заяц», што крадком
 дурыць спрабуе кантралёра
 прабітым раз ужо квітком.

Вокам, нікому не прыязным,
 паўтор гульні жыцця глядзі
 накіталах хакейнага суддзі —
 штосьці між карнікам і вязнем.

Сыходзяць вечары. Больш іншых
 шкада пазначаных самотай,
 кампаніяй людзей няйсных,
 калі а пятай (ці а шостай)

ізноў прыходзіш у прытомнасць,
 зноў ловіш гаманец на ніты
 ў далоні часу патаемнай,
 што ўсё жыццё нам толькі сніца,

і разумееш пакрысе, не
 наўгад, што пра буджэнне — дзіва,
 не меншае за ўласцівенне.
 Ці нават большае, мажліва.

Сміхаў

З П1 на П5 — добры шахматны ход,
 зрух у часе наперад на сто-дзвесце год;
 там гадзіна заўчаваеца за тры,
 і пластычна з юнельы Шаўчэнка стары
 там не чуе знаёмых нязмушаных «бліяў»
 (побач мову ягоную гвалціць зямляк);
 там цвінтар нагадае сылюр ці дэвон,
 (акіян, што смарагдам пакрыты здавён),
 як і тое, што ў свецкае славы ў красы
 не бываюць аднолькавымі адрасы,

бо адзіна закінутасць ёсьць прыгажосць,
 як твая адзінота цяпер ёю ёсьць.
 Там сяяло дробкай попелу ў шклянцы плыве
 (падабенства не ўкладваеца ў галаве),
 сілай звычкі ільга настальгію адчуць
 па раскепіне ў кублі, што ўрэз прыбяруць;
 там вядуць, бы п'яногу, плічыстым шыхтом
 шараговыя гмахі абшарпаны дом,
 што адным з нешматлікіх мог бога туліць...
 Па дарозе дамоў між сучасных куліс
 трапіш у Ратэрдам праз шмат вёснаў і зім
 і ўваскреснеш — ічаслівы, той самы, адзін.

 Залевай пад лінейку стрэх
 раён падзелены на зоны.
 Цяплынъ зняла вясновы стрэс.
 Шум ліўня ловяць парасоны,
 нібы антэны — сатэліт.
 Агонь бэтлемскі цыгарэты
 аберагае сатаніст
 на доўгім шляху да Лярэты.

Ноч больш бяспечная ў дажеджы.
 Адно спадужніцы-скульптуры
 блішчачы алеем, ды смаўжы
 паўзуць на лужын амбраузуры.

Вось так, квартал цераз квартал,
 ад самалюбства адурэлы,
 ты Менск упэўнена гартаў,
 нібы старонкі «Ражуэлы»*.

* «Rayela» — раман Хульё Картасара (1914–1984).

Malovanka

Дзесяць гадоў юна чакала,
 застаўшыя ў дзеўжах, дакладней — у вёсках.
 Што змагла — захавала, не лічачы
 дробязязу:
 касметычна аперацыі, выпаленяя
 матуіроўкі шыльдаў.

Дрэва па-ранейшаму спрабуе
 перарасці касцёл.

Вечар ператварае цагляныя муры
 крэпасці
 ў сонечныя батарэі,
 террасы гатэлю — у аранжэрэі
 па разведзенні рысу.

Нетры будынку памятаюць кінасансы,
 як вантрабы манашкі — грэх.
 Травень: падатковыя вакацыі,
 рэшту году мы будзем працаўцаў на сябе,
 як дагэтуль адпачывалі для іншых.

Бойкі алкакартэляў
 у вуліцах субтрапічных.

Боязна выйсці вонкі
 з засені абрыйкоснай,
 з палубы саду-джонкі
 скочыць паўголым, босай.

Ці ж не цудоўна ў раі
 белых стандартных крэслаў?
 Велічна дагарае
 на даляглідзе крэйсер.

Толькі паблізу недзе,
 тоячы ціші кватэрой,
 сталі дамы на райдзе
 яхтамі мільянераў.

Халодным жнівеньскім днём...
 Анемпадыстаў

Гарыць зрання
 да схілу дня
 ліхтар. Імнення даўжыня

уваўнала клін
 у бег хвілін.
 Мы праиграем, таму ў фалім —

стары прыём.
 Даждлівым днём
 арыштаваны акаём.

Надвор'е кпіць.
 Кацейка спіць.
 Субота. Заставаца піць.

Апошні месяца у Стакольме
 заўжды быў лепшым, чымся першы.
 Хоць преч ніхто нас не прыспешваў —
 Ад'езд лунаў у наваколлі.

Преч не хацелася, ды ў цэнтры
 больш не было дзе заставаца —
 ічасліва, сумны «Густаў Ваза»*,
 плывец пля берагу-плацэнты,
 пакуль, дармовыя каниэрты
 і тусінг чатырохпрацэнтыны —

і мы вярталіся на вёску,
 а нам зайдросцілі: у Прагу!..
 Пазней «пашчасціла» байдзагу:
 я ўсё ж пратіскай абзавёўся

з тваёй адрэсаю. I хоць там
 не быў, не бачыў той кватэры —
 і я калісці быў стакольмцам.
 Прынаамі ў думках. На паперы.

* Карабель-музей у Стакольме.

Цішыня

Цяжскія каласы фантану
 пад корань верасень падцяй,
 адбываўся пострыг у нірвану
 зімы — на тле паўзабыцца

я мкнуся прыгадаць кватэру,
 дзе быў гадзіннік як абраз,
 што пацвярдзікаў маё «не веру»
 перыядычным сонным «брэзь»,

яму пад колер піяніна
 гуло затоенаі струной,
 бы закаханае наўні
 ў ягоны вымушаны бой,

над алтаром Мадона Літа
 душыла цыцкай дзіцянія,
 што перачытала сядзіта
 назовы кніжныя штодня.

Партрэт, калісці цудадзейны,
 у цішыні старэй, і мы
 сям'ю нагадвалі ўсё меней,
 а больш — адлеглія шумы...

Я так любіў яго, халера —
 свой дом — і крэпасці, і прыгон...
 I хай пад хвост мяне Палерма*
 ўзасмок цалуе наўзданог.

* Раён Буэнас-Айрэсу.

► ПЕРАКЛАД

ХТО ЗАБІЎ ПАЛАМИНА МАЛЯРО?

ФРАГМЕНТЫ АПОВЕСЦІ НОБЕЛЬСКАГА ЛАЎРЭАТА 2010 ГОДА

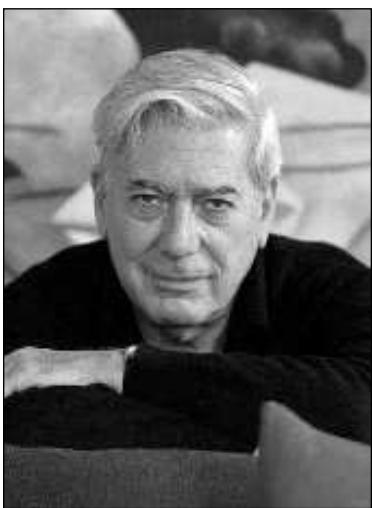
«Пісьменнік быў, ёсць і заўсёды будзе незадаволеным — справа ідзе менавіта так і ніяк інакш. Чалавек здаволены, згодны, прымірены з рэчаіснасцю не здольны пісаць...» — такую думку, выказаную яшчэ ў 1967 годзе пры ўручэнні яму прэміі Ромула Гальягоса, Лъёса з тых часу падкрэсліваў і вар'іраваў у многіх сваіх выступах і пайтарыў амаль літаральну ў адным з інтэрв'ю: «Галоўным стыmulам пісьменніцкай творчасці заўсёды быў і застоеца бунт супраць рэальнасці, які нараджае імкненне стварыць новую, вербалную рэальнасць». Сапраўды, дух мяцяжу, прайялены і ў плане эстэтычным — у адважных фармальных эксперыментах, — адчувальны ва ўсіх творах Варгаса Лъёсы...

Ён ніколі не хаваў сваёй прыхильнасці да авантурнага рамана і змімльнага сюжэта; за два гады да з'яўлення аповесці «Хто забіў Паламіна Маляро?» Варгас Лъёса казаў: «...Мне заўсёды хацелася напісаць авантурны раман, але не такі, дзе сюжэт адарваны ад гісторычнай рэальнасці, а іншы, што расце з блізкай мне рэчаіснасці і які ў той жа час паказвае экстраардынарны падзея, якія выходзяць за межы чалавечага...». Якраз менавіта такога тыпу твора і ўяўляе сабой аповесць, чыё дзеянне працякае на фоне дэталёва прапісанай, знаёмай аўтару да дробязяў жыцця перуанская правінцыі...

Аповесць Варгаса Лъёсы незвычайная тым, што парадынныя элементы ў ёй затушаваныя: аўтар «гуляе» ў радыёнаўэлу «сур'ёзна», часам як бы сам забываючы аб гульні, уводзячы ў зман шэрраговага чытача. Падобная «сур'ёзна гульня» ў масавую літаратуру, вядома, цікавая; але ці не ўтойвае яна ў сабе небяспеку?..

А. Кофман

Марыё Варгас Лъёса

Фота www.nobelprize.org

— Ніхто цябе і не ўблытае. Проста ў галаве не ўкладваецца, што ёсць на свеце такія каты.

Так, калі сёння раніцай перед вачымі паствуҳа, які прыгнаў сюды сваіх козаў, паўстала гэтая карціна, можна было і злайка застацца, аднак ён паказаў сябе свядомым грамадзянінам: кінуў козаў, а сам панёсся ў Талару паведаміць у паліцыю. Малайчына паствуҳ — да Талары ходу хуткім крокам не меней гадзіны.

Літума ўспомніў, як прасунуўся ў дзвёры заліты потам твар і перарыўны голас сказаў:

— Тамака, на дарозе ў Лабітас, зарэзлі кагосці! Калі хочаше, правяду, пакажу, толькі збірайтесь хутчэй. Я пакінуў козаў без нагляду, як бы не пакралі.

На шчасце, на козаў ніхто не паквапіўся; калі прыбылі на месца, Літума, якога ад жудаснага відовішча прабіла дрыготка, чуў, як паствуҳ, пералічыўши статак, уздыхнуў з палёгкай: «Усе тут».

— Матка божая! — крыкнуў за спіной Літумы таксіст. — Што ж гэта робіцца?

Хоць па дарозе паствуҳ распавёў ім, у якім выглядзе выявіў ён труп, але адна справа чуць, і зусім іншае — зірнуць уласнымі вачыма ды яшчэ і запашок адчуць. Смуруд ішоў такі, што ў галаве каламуцілася, ды і нядзіўна: ад сонца, здавалася, камяні распавяцца, магі расцякуцца. Труп пачаў раскладацца.

— Дапамажы мне выніць яго з пятлі, — папрасіў Літума.

Таксіст перажагнаўся і сплюніў.

— Вось пащанцавала... — праубунеў ён. — Знаў бы раней, на што спатрэбіцца мой «Форд», не купіў бы. Вечна вы звшым літэнтам карыстаецца майёй дабрынёй.

Дон Хераніма быў у Талары адзінамі таксістам. Літэнт Сільва і Літума карысталіся яго паслугамі кожны раз, калі да месца здарэння было не дабрацца конна або на ровары — адзінамі транспарце, які знаходзіўся ў параджэнні мясцовай паліцыі, — і кожны раз таксіст лаяўся, бурчэй і казаў, што з-за іх ён пазбаў-

ляеща законнага заробку, хоць літэнт плаціў за бензін...

— І хто ж гэта?

— Навабранец з авіябазы! Ну вядома! Родам ён, здаецца, з Піуры. У яго яшчэ голас быў выключны. [...]

II

— Голас быў выключны? Можа, гэта той самы, аб кім я табе распавядаў, — сказаў Мона.

— Ён і ёсць, — кінуў Літума. — Мы праверылі. Ён. Звалі яго Паламіна Маляро, жыў на вуліцы Кастьлі. Толькі ад гэтага не становіцца ясней, хто яго і зашто.

Гутарка адбываўася ў маленькім кафэ Чунгі, непадалёк ад спартовай залы, адкуль даносіліся крыкі заўзятараў: у гэтую хвіліну пачыналіся спаборніцтвы па боксе. Літума, у якога сёння быў выходны, прыехаў у Піуру на грузавіку нафтавай кампаніі, а apoўначы збіраўся на ім жа вярнуцца назад, у Талару. Наізджаючы ў Піуру, Літума абавязковая ішоў пабачыцца са сваімі стрычнымі братамі — Хасэ і Мона — і са старадаўнім прыяцелем Хасэфіна з квартала Гальінасера. Сам Літума і браты нарадзіліся ў квартале Манга-чэрыя, які здаўна супернічаў з Гальінасэрай, аднак сяброўства, што злучала чацвярых мужчын, здолела ўзвышыцца над квартальнай розніцай. Літума, браты і Хасэфіна жыць не маглі адзін без аднаго; члены гэтага саюза, якія называлі сябе «непераможнымі», мелі свой уласны гімн.

— Разблыгтай гэтую справу, Літума, і цябе ўзвядзьцца ў генералы, — не без яхіднасці сказаў Мона.

— Ага, паспрабуй разблыгтай: ніхто нічога не ведае, ніхто нічога не бачыў. І горш за ёсё тое, што ад уладаў ніякай дапамогі чакаць не даводзіцца.

— Слухай, няжо не ты ў нас у Талары галоўны? — здзіўся Хасэфіна.

— Мы з літэнтам Сільвай — прадстаўнікам закона, а спрыяць нам павінна камандаванне авіябазы: забіты ж быў вайскоўцам.

Але ад ВПС дапамогі хрон дачакаўся. — Літума садзымуў пену і, развязыўшы, як кракадзілаву пашчу, рот, глынуў піва. — Даўбаць іх усіх у лоб! Калі б вы бачылі, што засталося ад гэтага небаракі, і ў вас бы настроі сапсаваўся, і да дзеяў таксама б дарогу забылі. Тады вы ўкемілі б, чаму я ні аб чым іншым і думаць не магу.

— Ды мы зразумелі, Літума, — сказаў Хасэфіна, — ўсё зразумелі. Толькі годзе аб гэтым. Ты ўжо нам усё магізі прадзяўбаў.

— Твая служба дарма не праходзіць, — сказаў Хасэ. — Крыху пашкодзіўся ты ў паліцыі, вось што, Літума. Або зусім не падыхаў ты для гэтага: у сапраўднага паліцыяента сэрца каменнае, ён у выпадку чаго родную маці не пашкадаў. А ты ўжо моцна адчуваўся і мяккацель: ледзь што — соплі распускаеш.

— Што ёсць, тое ёсць, — скрушина прызнаў Літума. — Ніяк не магу забываць гэтага хлопца. Нават у сне сніцца. Адцягнулі

небараку ледзь не да каленаў ўсю гаспадарку ды яшчэ і расціснулі.

— Дарэчы, аб гаспадарцы: як твой літэнт? Дала яна яму нарешице? — спытаў Хасэ.

— Так! Дакладна! Зусім ты нас задурыў! — падхапіў Хасэфіна.

— Распавядзі пра літэнтана Сільву. Як рухаюца яго справы з таўстухай?

— Ніяк не рухаюца. Жыцця не хопіць, каб яе ўлашчыць, — уздыхнуў Літума.

Хасэ ўстаў з-за стала.

— Не ці схадзіць нам пакуль у кіно? Да ночы тут з нуды здохнеш. У «Вар'едадэс» сёння круціць нешта з мексіканскага жыцця, з Расітай Кінтанай. Пайшлі! Начальнік нас частуе.

— Грошай няма, — сказаў Літума. — Нават за піва не расплаціцца. Адпусціш у доўг, Чунгіта? Я аддам.

— Матулі сваёй залівай, — змрочна адзвалася з-за стойкі гаспадыні.

— Іншага адказу і не чакаў. Не хвалюйся, заплачу. Гэта я так, жартам.

— З матуляй сваёй жартуй, — пазяхнула Чунга.

— Два-нуль у карысць Чунгі! — выгукнуў Мона.

— Не сядрүй, гаспадынка, — сказаў Літума. — Вось, атрымай. І не чапай больш маю бедную маму — яна ўжо даўно спіць у Сімбіле вечным сном.

Чунга, жанчына высокага росту, супроводзіла ўсю выгляду і нявызначанага веку, спрытна згрэбла крэдыткі, пералічыла іх і выклала на стойку рэшту, калі паліцыянт, браты і Хасэфіна ўжо накіроўваліся да дзвярэй.

— Даўно хачу цябе спытаць, Чунгіта, — павярнуўся да яе Хасэфіна. — Як дагэтуль за твою дабрыню і ветгласць ніхто не шарахнуў цябе бутэлькай па башцэ?

— Вельмі ты цікаўны, — не ганаруючы яго поглядам, адказала.

— Ну, не адчайвайся, яшчэ шарахнуць, вельмі ты ўжо мілай.

— Як бы цябе самога не шарахнулі, — пазяхнула гаспадыні, зноў вяртаючыся за стойкі — тоўстую дошку, пакладзеную на шэраг бочак.

Чацвёрка «непераможных», буксуючы ў пяскі, дайшла да шашы, аблінула Клуб і рушыла да помніка Грау. Ночы была ціхая, цёплая, зорная. Пахла салодкім ражкамі, казінай поўсцю, чымсьці смажаным, і Літума, які ўсё ніяк не мог забыць знявечаны труп Паламіна Маляро, спытаў сябе, а ці не дарма пайшоў ён на службу ў паліцыю, пакончыўшы з вольным жыццём «непераможнага»? Не, не дарма. Хоць круцішся як вавёрка ў коле, але затое сцікі кожны дзень і ў будучынню глядзішь без боязі. Хасэ, Мона і Хасэфіна насвітвалі вальс, а ён спрабаваў уявіць сабе мурлыгчыны голас забітага хлопца і чароўную мелодыю яго балеро — у гэтym мастацтве ён, па агульнім меркаванні, не ведаў сабе роўных. Ля ўваходу ў кінатэатр Літума развітаўся з прыяцелямі, нахлусціўшы

ім, што сёння грузавік нафтавай кампаніі вяртаецца ў Талару раней звычайнага і ён баіцца спазніцца. Яны паспрабавалі было вышыгніць у яго грошай у доўг без аддачы, але Літума забіў іх намер у корані.

Склад пляца Армас ён заўважыў паўтаха Хаакіна Рамаса — усташтавіўшы ў вачніцу манокль, ён абдыміў казу, завучы яе газэллю.

Пляц быў, як на свята, запоўнены народам. Літума, ні на кога не звяртаючы ўвагі, хуткім крокам, нібы спяшаўся на спатканне, перасёк Стары Мост і выйшаў да вуліцы Кастьлі. А раптам яе няма дома? Думка гэтая ахінула яго, яшчэ калі яны пілі піва. А раптам яна вырашыла пакінуць горад, дзе ўсё нагадвала ёй аб няшчасці, і пераехаць яшчэ куды-небудзь?

Аднак жанчына, лузгаючы кукурузіну, сядзела на ўслончыку перад домам — мусіць, выйшла падыхаць вячэрняй прахалодай. Дзвёры ў глінабітную халупу былі адчынены, і газавая лямпа асвятляла ўбогае ўбранне: прадраныя саламяныя краслы, стол, скрыню, якая служыла, вярагодна, буфетам.

На сцяне вісела каляровая фатографія. «Паламіна», — сцяміў Літума.

— Вечар добры, — вымавіў ён, падыхаўшы бліжэй. Жанчына — яна была басанож і ў той жа чорнай сукенцы, у якой ён яе бачыў раніцай у паліцыі, — адказала напаўголасу і зірнула на Літуму, відавочна не пазнаючы яго. Непадалёк бурчалі і церліся худыя сабакі. Аднекуль данёсся гітарны перабор.

— Ці не дазволіце перамовіцца з вами словам, донна Асунта? — з усёй паважнасцю спытаў Літума. — Я наконт вашага сына Паламіна.

У прыцемку ён ледзь адрозніваў яе маршыністы твар, недаверлівія вочы пад азызлымі вейкамі. У яе заўсёды былі такія вочы ці апухлі ад блясконцых слёз, разлітых за апошнія дні?

аддаць ёй гітару забітага. Аднак, калі яна сыйшла, яны абодва адразу забыліся аб tym. — Ды вы не трывожцеся. Адшукаем абавязкова, я вам яе асабіста дастаўлю.

Жанчына зноў перажагналася, нібы адганяточы нячыстага. «Я ёй нагадваю аб яе бядзе», — падумаў Літума.

— Ён хацеў тут яе пакінуць, а я казала: «Нясі, нясі», — спеўна загаварыла яна, крывячы бяззубы рот. — «Не, мама, на службе гуляць мне няма калі, і трymаць яе мне тамака няма дзе. Хай тут ляжыць, прыйду ў зvalненне, пайграю». А я яму: «Забяры яе, сынок, хай яна з табой будзе, усё весялей, падыграеш сабе, як станеш спявачъ. Не разлучайся са сваёй улюблёнкай, Паламіна». Ай, бедны мой сыночек!..

Яна заплакала наўзрыд, і Літума зноў пашкадаваў, што сваім прыходам раз'ярыў ёй рану. Збяняжана чухаючыся, ён замармытаў нейкія слова сцяшэння, спрабуючы спрэвіца з няёмкасцю, сеў на крэсла. Так, на фатаграфіі быў Паламіна пасля першага прычасія. Літума доўга глядзеў на доўгі, худы твар асмуглага, дбайнага прычесанаага хлопчыка ў белым гарнітурчыку, з ладанкай на грудзях, са свечкай у правай руці і з малітоўнікам — у левай. Фатограф падмалываў на здымку шчокі і вусны. Якое захапленне застыгла ў вачах гэтага заморка — сапраўды сам Хрыстос немаўля паўстаў яму.

— Ён ужо і тады наўздзіў добра спявачъ, — вымавіла донна Асунта, паказаючы на здымак. — Падэр Гарсія яго аднаго паклікаў спявачъ у царкоўным хоры. Людзі яму пляскалі прама пасярод службы.

— Так, усе кажуць, голас быў выключчы, — адзначыў Літума. — Хто ведае, можа, з яго выйшаў бы сапраўдны артыст — спявачъ бы па радыё, ездзіў бы па ўсім свеце. Усе так лічаць. Тых, у каго такі талент, нельга ў войска забіраць.

— Паламіна прызыў і не падлягаў, — сказала донна Асунта. — У яго было вызваленне.

Літума зазірнуў ёй у очы, аяна зноў перажагналася і заплакала.

— Варажэя сказала, калі знойдзеца гітара, то і забойцаў скончыць, — скроў слёзы казала донна Асунта. — У каго гітара, той і забіў майго хлопчыка.

Літума паківаў. Нясперпна хацелася курыць, але лезці па цыгареты ў прысутнасці гэтай расціснутай горам жанчыны было ніякавата.

— Дык вы кажаце, Паламіна быў вызвалены ад войсковай павіннасці? — нерашуча спытаў ён.

— Закон такі ёсць: адзінага сына ў войска не забіраюць. Я ж удава. Паламіна адзін у мяне заставаўся: двух старэйшых пахавала.

— Закон жа, выходзіць, пашыршылі. — Літума зноў зашкробся, упўнены, што донна Асунта расплачацца яшчэ мацней. — Выходзіць, яго не мелі права прызываць. Не забралі б, быў бы жывы.

Донна Асунта, выціраючы слёзы краёчкам спадніцы, пахітала галавой. Удалечыні па-ранейшаму звінелі струны гітары, і Літума, выдатна ўсведамляючы ўсю недарэчнасць гэтага, падумаў раптам, што гэтага Паламіна Маляро сядзіць ціпер у цэнтры на беразе ракі, глядзіць на месціцы іграе на гітары.

— Ніхто яго не забіраў, — ледзь вымавіла донна Асунта. — Ніхто не прымушаў. Ён сам пайшоў, добраахвотна. Хацеў у авіяцыі служыць. Вось сам і адшукай сабе пагібелю.

Літума моўчкі глядзеў на яе. Донна Асунта была малая ростам, босьня ногі яе ледзь даставалі да падлогі.

— Сеў у аўтобус, паехаў у Талару, на базу, і сказаў, што хоча служыць у авіяцыі. Сам напрасіўся, бедненькі мой сыночек, сам да смерці пайшоў. Сам! Сам!

— Чаго ж вы не распавялі аб гэтым лейтэнанту? — спытаў Літума.

— А хіба ж ён пытаў? Пра што пыталі, аб tym і распавядала.

Дакладна. Яе пыталі, ці былі ў Паламіна ворагі, ці пагражай яму хто-небудзь, ці не здаралася яму пасварыца або сашчапіца з кім-небудзь, ці не было ў каго-сьці падставы помсіці яму, ці не ка-заў ён маці, што збіраецца збегчы з авіябазы. И на ўсе пытанні яна ціхім голасам адказвала: не, ніхो, ніколі. Лейтэнант насамрэч не спытаў у яе, ці добраахвотна пайшоў Паламіна ў войска.

— Што ж, яму хацелася быць вайскоўцам? — здзівіўся Літума. Паламіна стаў зусім не падобны да таго хлопчыка з гітарай, якога ён сабе ўяўляў.

— Сама ў толк ніяк не вазьму! — заплакала донна Асунта. — Навошта ты гэта зрабіў, сыночек? Куды табе ў лётчыкі?! Навошта табе ў Талару? Самалёты ж разбіваюцца, хочаш, каб я ні днём, ні ўначы супакою не ведала? Як ты мог раশыцца на такое, слоўцам не абмовіўшыся? «Калі б я раней

сказаў, ты б мяне не пусціла, мама». Дык навошта табе гэта, Паламіна? «Мне трэба жыць у Талары, мама. Гэта вельмі для мяне важна. Пытанне жыцця, мама».

«Хутчэй смерці», — падумаў Літума.

— А чаму, сеньёра, яму было так важна патрапіць у Талару?

— Цяпер ужо я ніколі аб tym не даведаўся, — у чацвёрты або ў пяты раз перажагналася яна.

— Ён мне растлумачыць не захаець, і панёс гэту таямніцу з сабой. Ай, Паламіна, сынок! На

каго ж ты мяне пакінуў?

Пярэстая каза прасунула галаву ў дзвёры і ўтаропілася на жанчыну вялікім жаласлівымі вачымі. Хтосьці тузануў за вяроўку, галава схавалася. [...]

VIII

[...] Донна Адрыяна зноў засміялася, і Літума падумаў, што тыя грандыёзныя падзеі, над якімі плакала і вохкала ўся Талара, у яе выклікаючы толькі смех. Вось ужо трэці дні была яна такая. Гэтым смехам яна частавала іх з лейтэнантам на сняданак, абед і вячэр у чора, заўчора і пазапазаўчора.

Лейтэнант Сільва, наадварот, усе гэтыя дні быў хмурым, відавочна пачуваваўся не ў сваёй талерцы і выгледзеў такі, нібы ў жыцці яго здарылася нейкай буйнай гадасцю. У пятнашцаты, мусіць, раз за гэтыя трэћы дні Літума спытаў сябе: «Што з імі абодвум дзеёщым?». Званілі званы да імшы, і донна Адрыяна, усё яшчэ смеючыся, ахінула сябе хросным знакам.

— Ну а што, па-вашаму, зроўняць з гэтым лейтэнанцікам, з Дуфо? — спытаў дон Хераніма.

Быў час абеду. Акрамя Літумы, лейтэнанта і таксіста ў харчуні сядзела яшчэ маладая пара, якая прыехала з Соррытоса на хрэсбіны.

— Пойдзе пад трывунал, — змрочна адказаў лейтэнант, упёршыся поглядам у сваю паўпарожнюю талерку.

— Ну а будзе яму што-небудзь? — настойваў дон Хераніма. Ён еў сальтадыту з рысам і адначасова абмахваўся газетай. — Я так лічу, за тое, што ён вытварыў з бедным Паламіна, па галоўцы не паглазіць, а?

— Правільна лічыце, — з набітым ротам адказаў лейтэнант, і ў голосе яго гучала просьба даць яму паесці спакойна. — Будзе, будзе. Што-небудзь ды будзе.

Літума зайдзіў, што лейтэнант увесь унурыйся, скурчыўся на крэсле. Гаспадыня набліжалася да іх. На ёй была моцна адкрытая сукенка ў кветачку, пад якой так і хадзілі яе грудзі і сцёгны. Уся яна выпраменялася да статак, здароўе і відавочна была ў поўным ладзе са светам і з самой сабой.

— Выхіле глыточак вадзіці і не спяшайцца так, а то ежа ў вас пойдзе не туды, куды траба, — са смехам сказала яна і гуліва папліскала лейтэнанта па спіне.

— Вас у апошні час і не пазнаць, — сказаў Літума, разглядаючы яе.

Яна і напраўду вельмі змянілася, стала вясёлая і какетлівая незразумела з чаго.

— Значыць, ёсць на тое прычыны, — адказаў гаспадыня, склала посуд з суседняга століка і зазібралася на кухню. Зад яе пры гэтым рухаўся так выразна, нібы пасылаў ім усім развітальнем. «Госпадзі божа», — падумаў Літума.

— Не ведаецце, чаго яна так звязе? — спытаў ён лейтэнанта.

Замест адказу той кінёў на яго забойны погляд праз шкільцы сваіх цёмных акуляраў і зноў утаропіўся на вуліцу, дзе юны пеўнічак азлоблены дзёбуб зямлю. Потымён раптам замахаў крылімі і ўзляпіў.

— Жадаю вам сёе-то сказаць, лейтэнант, вы не пакрыўдзіцесь? — сказаў дон Хераніма.

— Лепши не траба, — прабурчэў той. — Не той настрой.

— Зразумеў. Маўчу, — адазваўся таксіст.

— Ну што, будуць новыя ахвяры? — са смехам азвалася з кухні донна Адрыяна.

[...] «Смяшынка ёй у рот патрапіла, — падумаў Літума. — Трэба мне адведаць дзяўчычатак кітайца Лао, а то хутка развучуся». Паміж ім і таксістам стаяў стол парачкі з Соррытоса, і таму пераговорыцаца даўдзілася праз іхнія галовы. І ён, і яна былі маладыя, апранутыя як на свята і з цікаўнасцю круцілі галавамі, прыслушоўчыся да гутаркі Літумы, лейтэнанта і дона Хераніма.

— Не, усё ж скажу, хоць вам і не спадаюцца мае слова. Хачу, каб вы ведалі, — ражчуча загаварыў таксіст, у тakt сваім словам пастукаючы скрученай газетай па стале. — Ні адзін сабака ў Талары не верыць у гэта. Нават вуньтой пеўнік — і той не верыць.

Куряня-пераростак ужо вярнулася на ранішнія месцы і цяпер з панурым выглядам раздзірала заціснутую ў дзюбіе яшчарку. Лейтэнант працягваў есці, ні на што не звяртаючы ўвагі, цалкам пагружены ў свае невясёлыя думкі.

— Пра што ты, дон Хераніма? — спытаў Літума.

— Аб tym, што палкоўнік Міндро застрэліў сваю дачку, а потым пакончыў сябе.

— Я. — Той ідзе, які верыць у тое, што палкоўнік забіў Алісю і пакончыў з сабой, — сказаў Літума.

— Не трэба прыдурвацца! — разрагатаў дон Хераніма. — Абодвух прыкончылі, каб не прабрахаліся і каб зваліць забойства Паламіна на палкоўніка. Так што давай не будзем!

— Ах, вось якое цяпер пляткарства ідзе? — падняў галаву лейтэнант. — Значыць, палкоўніка забілі? И хто ж, дазвольце даведацца?

— Важныя птушкі, я лічу, — развёў рукамі таксіст. — Хто ж яшчэ? И вы, лейтэнант, не круціце, не трэба, тут усе свае. Ясна, што вы не маеце права казаць. Усе ведаюць, што вам заткнулі рот, каб не дай бог, не ўспыла праўда. Справа вядомая.

Лейтэнант паціснуў плячыма, даючы зразумеў, што ёсць здагадкі не цікавіць яго ніколі.

— Яны нават пусцілі чутку, што палкоўнік быўшым бы жыў з Алісіяй, — сплюніў чаргове зярнітка руку дон Хераніма. — Вось жа набрыдзіў. І мерцякоў у спакоі не пакідаюць. Набрыдзіў. Табе не здаецца, Адрыяначка?

— Мне многа чаго здаецца, — разрагатаў донна Маціяса.

— Значыць, усе думаюць, што гэта выдумка, — кіслы прымаючыся за ежу.

— Зразумела, выдумкі. Гэта ўсё таму, каб схаваць сапраўдных забойцаў.

Завыла сірэна пукровага завода, і куряня, падняўшыся, на некалькі імгненняў застыгла ў напружаным чаканні. Потым схавалася, падскокаючы.

— Ну а за што, па-твойму, разбіраліся з Паламіна? — спытаў Літума.

— За кантрабанду. Шматмільённая справа, — упэўнена адказаў Хераніма. — Спачатку яго прысыпілі — ён нешта знаў. А калі палкоўнік Міндро даведаўся аб забойстве, і яго прыкончылі, а за ім і дачку. А потым распушчылі чутку, быўшым палкоўніком, прыраўнаваўшы дачку да Паламіна, забіўшага яго.

► ДЭБЮТ

АПОВЕСЦЬ ПРА ЧАЛАВЕКА, ЯКІ

◀ Заканчэнне. Пачатак
у N37 (213) на стар. 22.

Сяргей ЕГАРЭЙЧАНКА

...Месяц схаваўся за хмарамі, нават снег, падавалася, перастаў бліскчаць за агародкай. Мне зрабілася нягутульна.

Хвілін дзесяць я ішоў, нічога не заўважаючы навокал. Было зусім ціха, нават снег пад ногамі рылеў неяк прыглушана, нібыта не хацеў парушаць трывожнай цішыні.

Потым пачуўся грукат рухавіка. Я спыніўся і прыглядзеўся ў цемру.

У адчыненую браму заядзжалі некалькі грузавікоў. Фары ў іх былі ўклочаныя, і міжволні прыціснуўся да дошак, каб промні не склізнулі па мне.

Машыны спыніліся. Паміж мной і імі было метраў сто пяцьдзесят, і я вырашыў асцярожна прафраца як мага бліжэй. Я поўз, як мне падавалася, вельмі ціха. Метрах у дваццаці да бліжэйшага грузавіка я спыніўся за чарговай елкай і падняў галаву.

Акурат за машынамі зямля нібыта разгарнула сваю пашчу няроўна разрытай траншэй. Адвалы былі адкіданы роўнымі валамі ўбок, напеўна для таго, каб потым было лягчэй закопваць. Улічваючы прamerзласць зямлі ў гэты час году, было нескладана ўявіць, колькі працы было прыкладзена, каб выкапаць яміну.

Побач з грузавікамі стаялі дзве легкавушки. Крыху далей — чалавек дзесяць у форме НКУС. Яны палілі і аб чымосьці размаўлялі паміж сабой. Я напружыў слых, але здолеў разабраць толькі нязвязаныя абрывыкі размовы. Некалькі разоў да мяне даляцелі словаў «першая партыя» і «Раманаў». Пару разоў яны пачыналі рагатаць, гучна, у голас.

Потым на дарозе паказала ся яшчэ адна легкавушка. Яна спынілася побач з першымі дзвюма. З пасажырскага месца выскачыў афіцэр... старшы лейтэнант Зягінцаў...

Пры ягоным з'яўленні ўсе пакідалі цыгарэткі ў снег і выцягнуліся перад ім у струнку.

— Вольна. Здароў, хлопцы, — ён падышоў да кожнага асабістай і кожнаму пасажыру руку. Голос у яго быў вельмі гучны, мне было чуваць яго куды лепш, чым астатніх. — Ну што, сёняня напружаная нач, вельмі буйная партыя. Заўтра кожнаму з вас я даю дзень адпачынку. Астатнія як звычайна. Боеукладкі праверылі? На ўсіх хапае?

Шэраг нястройна пацвердзіў.

— Выдатна. Прапаную ўдарна папрацаўца і хутчэй скончыць, мне самому не вельмі хочацца сядзець у гэтым клятым лесе да раніцы. Усё, разысціся.

Сінхронна чэкісты адчынілі кузавы грузавікоў, па два чалавекі нырнулі ў кожны з іх, яшчэ па адным засталося звонку.

Я затаіўся, баючыся нават варухуцца. Нечакана мne стала вельмі страшна. Нельга, канечнe, сказаць, што дагэтуль я быў абсолютна спакойны, але зараз мяне ахапіў проста панічны страх. Пакуль яшчэ нічога не здарылася, а мяне ўжо фактывычна паралізавала гэтым брыдкім і ліпкім пачуццём.

З грузавікоў я пачуў гукі нейкай валтуні. Праз імгненне з першай машынай паказаліся чэкісты, пад рукі яны валаклі чалавека... Толькі ў гэты момант я зразумеў, што мусіць зараз адбыцца. Як пацвярджэнне маіх горшых згадак, чэкіст, які стаяў каля ямы, падняў рэвальвер...

Грукнуў стрэл. Ён гучна пранёсся па начным лесе. Цела небаракі, нібыта падштурхнутае куляй, сама звалілася ў яміну. Канваіры адразу ж падаліся назад, да грузавіка.

Ля суседніяй ямы адбывалася тое ж самае. Асуджанага — а ці былі гэтыя людзі асуджанымі? — падвалаклі да выкананіцы, ударылі пад калена...

Стрэл.

Стрэл.

Стрэл.

Я сплю? Божа, які страшны сон!!! Божая маці, анёла панскі, пан Езус, дайце мне прачнуцца!!!

Стрэл.

Стрэл.

Я не прачынаўся.

Мне падавалася што гэтая нечалавечная оргія доўжылася ўжо некалькі гадзінай, хоць на самой спраде прайшло толькі хвілін з сорак. Ямы запоўніліся. Я страціў лік забітым...

І раптам усё скончылася. Стрэла і плачу больш не было, толькі размаўлялі паміж сабой чэкісты. Зягінцаў гучна аддаваў загады.

З'яўляўся бульдозер. Ён пачаў засыпаць забітых зямлі ў адвалу, потым трамбаваць ямы. Усё гэта адбывалася нерэальнай павольна, быццам хтосьці з садысцкай упартоцю не жадаў, каб сёння гэты кашмар скончыўся...

Ясік

У школу мы пайшли разам. Дзяцей яшчэ не было.

Раніца прыгожая, сонечная.

У дзвёры нечакана пастукалі.

— Заходзіце, — выгукнула Таня.

Я нават не здзівіўся і не сплохнуў, калі ўбачыў Зягінцаў. Апошнім часам ён з'яўляўся ў школе занадта часта — нягледзячы на тое, што Валя даўно ведала дарогу і не было анікай патрэбы яе суправаджаць.

— Добрая ранку, — са сваёй звычайнай халоднай усмешкай павітаўся лейтэнант.

— І вам добрая ранку, — з лёгкай напружанасцю адказала Таня. Я прамаўчала. Зягінцаў зрабіў выгляд, быццам бы не заўважыў гэтага.

— Я сёння да вас па справе.

Я напружыўся.

— Наколькі ведаю, Максім Віктараўіч, маёр Раманаў размаўляў з вамі ў свой час наконт хлопчыка Ясі Самахвалава, сына мясцовага партыйнага кіраўніка.

— Была такая размова. Штосьці здарылася?

— Ды як вам сказаць... пакуль яшчэ нічога не здарылася, але можа здарыцца ў бліжэйшы час. Мне прыйдзеца сёняня забраць малога з сабой.

У размову нечакана ўмяшала ся Таня:

— Можа, вы ўсё ж скажаце нам, на якой падставе і куды забіраце хлопчыка?

— Можа быць і скажу, Таццяна Віктараўна, — ён зноўку халодна пасміхнуўся.

У школу паціху падышодзілі дзяці. Яны — сярод іх і Ясік — глядзелі на нас, нічога не разумеочы.

— Ясік, табе прыйдзеца пайсці са мной. На жаль, заняткі ты сёння прапусціш.

Я не вытрымаў. Схапіўшы Зягінцаў за руку, пацягнуў яго да выхаду. Лейтэнант рэзка вырваўся, але пайшоў за мной. Грукнуў дзвёры, і жонка выйшла за намі.

— Спадар Зягінцаў, я не адпушчу хлопчыка з вамі. Мне патрэбная папера ад таварыша Самахвалава...

Чэкіст расплыўся ў пырокай усмешкай.

— Папера, кажаце? Ну-ну. Дык вось, таварыш Савіцкі, я не хацеў бы нічога глумачыць, больш таго, я фактычна не маю на гэта права, але калі вы так настойліва гэтага патрабуецце... Таварыш Самахвалава сёння арыштавалі мае калегі па адвінавачванні ў... ды імя ніякай для вас розніцы, у чым яго вінаваць, гэта вас зусім не датычыцца. Скажу толькі адно: калі вы не жадаеце сабе праблемаў, вы павінны адпусціць хлопчыка са мной.

— Спадар Зягінцаў, я не адпушчу хлопчыка з вамі. Мне патрэбная папера ад таварыша Самахвалава...

— Таня спахмурнела і раптам злосна зашаптала:

— Вы калечыце сем' і ломіце лёсы!

— Таня!

— Ідзіце преч, лейтэнант, хлопчыка мы не адпусцім.

Зягінцаў са злосцю сплюнушы пад ногі.

— Вы здаеца не разумееце, Таня Віктараўна, з кім і як размаўляеце.

Рэзкім рухам ўніштухнуў Таню, але яна засталася на месцы.

Я замахнуўся, каб удараць падонак, але чэкіст дасведчанай рукою перахапіў мой кулак і залаўміў руку так, што ў мяне пацягнела ў вачах. Ён каленам стукнуў мне па жывате. Я паваліўся, а неўзабаве за мной — і Таня.

— Паляжыце так троху, можа, зямля мазгой дасць троху, — лейтэнант зайшоў у школу. Я асцярожна падніміўся і дапамог падняцца Тані. Яна ціха плакала. Мы прыхінуліся да сценкі, каб не зваліцца зноўку.

...Лейтэнант забраў Ясія. Малы ўпіраўся і плакаў, але Зягінцаў не звяртаў на гэта анікай увагі.

Больш мы ніколі не бачылі ні Ясіка, ні ягона гацьку.

Больш мы ніколі не бачылі ні Ясіка, ні ягона гацьку.

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй хатай я спыніўся. Этапавалі... Канечнe, яе адправілі кудысці адсюль, але з ёй усё будзе добра, яна вернеца, жывая і здоровая. Этапавалі. Ці не ў лес??

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй хатай я спыніўся. Этапавалі... Канечнe, яе адправілі кудысці адсюль, але з ёй усё будзе добра, яна вернеца, жывая і здоровая. Этапавалі. Ці не ў лес??

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй хатай я спыніўся. Этапавалі... Канечнe, яе адправілі кудысці адсюль, але з ёй усё будзе добра, яна вернеца, жывая і здоровая. Этапавалі. Ці не ў лес??

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй хатай я спыніўся. Этапавалі... Канечнe, яе адправілі кудысці адсюль, але з ёй усё будзе добра, яна вернеца, жывая і здоровая. Этапавалі. Ці не ў лес??

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй хатай я спыніўся. Этапавалі... Канечнe, яе адправілі кудысці адсюль, але з ёй усё будзе добра, яна вернеца, жывая і здоровая. Этапавалі. Ці не ў лес??

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй хатай я спыніўся. Этапавалі... Канечнe, яе адправілі кудысці адсюль, але з ёй усё будзе добра, яна вернеца, жывая і здоровая. Этапавалі. Ці не ў лес??

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй хатай я спыніўся. Этапавалі... Канечнe, яе адправілі кудысці адсюль, але з ёй усё будзе добра, яна вернеца, жывая і здоровая. Этапавалі. Ці не ў лес??

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй хатай я спыніўся. Этапавалі... Канечнe, яе адправілі кудысці адсюль, але з ёй усё будзе добра, яна вернеца, жывая і здоровая. Этапавалі. Ці не ў лес??

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй хатай я спыніўся. Этапавалі... Канечнe, яе адправілі кудысці адсюль, але з ёй усё будзе добра, яна вернеца, жывая і здоровая. Этапавалі. Ці не ў лес??

— Таня! Танечка!!!

Побач са сваёй

НЕ ХАЦЕУ БЫЦЬ БОГАМ

Твае веі ўздрыгнуліся, і я застаўся ў іх на секунду, толькі на секунду, каб застацца там на вечныя стагоддзі.

— Як твой бог, сука? Да сустрэчы ТАМ!

— Кахаю, — прашаптала ты і заплюшчыла вочы.

Палец у скуроаной пальчатцы пацягнуў курок.

І не было ні болю, ні надзеі. У свеце панавала чорная цішыня.

Дзень. Ноч. Дзень. Ноч. Дзень? Не, здаецца, noch.

Ціха. Да звону ў вушах ціха. Ні стрэлаў, ні галасоў, ні спеву птушак... Нічога. Ноч. Толькі noch бязгучна размаўляла с мной.

Мяккая трава пад пальцамі раптам змянілася халоднай зямлёней. Гэта яшчэ што такое? Зямля? Чаму зямля?

Я падняў галаву і азірнуўся. Я не кryчаў, не. Я толькі плакаў. Я стаяў на магіле.

На тваёй магіле.

Затым я бег преч. Сілаў мне даў страх, ён даў мне нават больш, чым магло змясціца ў мaim хвorum целе...

Я натыкаўся на дрэвы, я не бачыў іх, буйся аб іх і, не адчуваючы блю і кryви, зноўку бег.

Далёка наперадзе загараўся світанак. Ноч, якая падавалася бясконцай і бязмежнай, блізілася да сканчэння. Я ішоў да сонца, нібы я ішоў да цябе, падаючы і баючыся міргнуць вачыма, нібыта ад гэтага сонца магло зникнуць.

Сонца не знікала. Яно з ляноўтай цягнула з-за гарызонту свае тонкія промні, і яны абуджали ўсё на зямлі.

Прачнуўся і загаманіў лес. Зноўку заспявалі птушкі. Недзе далей забрахалі сабакі. Забрахалі сабакі? Забрахалі сабакі!!

Брэх гучай дзесьці наперадзе, метраў у двухстах ад мяне. Што за?..

Я занадта позна зразумеў, што іду па ветру. Калі ў мінулыя разы я ішоў убок ад брамы супраць ветру, сабакі не адчуваюці чужога пауху. Зараз жа...

Нечакана я ўбачыў лаз. Убачыў нібыта ў тумане — зрок адмаўляўся сямене падпрацкоўца, ногі таксама, але я ўсё роўна ішоў нібыта ў сне туды, дзе чарнела прагаліна на месцы пракаламаных дошак.

Стрэлу я нават і не пачаў. Куля распушчыла дрэва на ўзорні галавы справа ад мяне. Да лазу засталаася яшчэ нейкіх метраў пяць, калі я пачаў кryкі вартайніку.

На бліжэйшым кусце яшчэ адна куля зрэзала галінку... Я кінуўся на зямлю і папоўз на жываве да ратавальнага лазу.

Брэх сабак зноўку нагнаў мяне каля хаты дзеда Юрася. Пагоня дакацілася да вёскі, і зараз пацяналі аблукваць хаты.

— Што за?... Стары пачаў быўся сварыша з-за таго, што яго паднялі на досвітку, але на паўслове яго скарга абарвалася. — Максім? Што з тобой? Што здарылася? Дзе Таня?

— Tania nie zuje!!!

— Со... О со ту, kurwa, mowisz?! Што ты нясеши?!

Я не адказаў. Я проста пераваліўся за парог і ўпаў на падлогу.

— Хто? Хто забіў?! Хто забіў яе?! Я адказаў адным толькі словам.

— Звягінцаў.

Стары закрычаў. Ён кryчаў у ранішне неба, ён слыў праклёніі гэтаму небу, сонцу, Звягінцеву і ўсім свету.

З боку расстрэльнага лесу ў вёску ўварваліся чатыры чорныя варанкі. Хату аблукнулі.

Стары зачыліў дзвёры на замок, схапіў лом і адварваў ад падлогі чатыры дошкі. Пад імі была неглыбокая яма, у якой ляжала штосьці доўгая, загорнутая ў тканіну. Пад тканінай я ўбачыў тры вінтоўкі.

Цішыня стаяла з хвіліну. Потым на дверы мы пачулі хуткія і ўпэўненныя крокі.

— Ад імя савецкай улады я загадваю вам адчыніць дзвёры і даць супрацоўнікам Камісарыята арыштаваць злачынцу, — добра знаёмы голас адразу прабаў марозам да самых касцей.

— Тваё імя! — прагрымеў голас Старога.

— Я паўтараю...

— Тваё, курва, імя!!!

— Капітан Камісарыята ўнутраных спраў Звягінцаў.

Гэтага было дастатковая. Дзед выబіў ствалом вінтоўкі шкло ў вакне і стрэліў.

— Па воках плі!

Я нават не паспелі націснуць на курок, як рэзкі боль адкінуў мяне ад вакна. Плячо было прастрэлена, з яго біла кроў. Было балючы і прыкры ад таго, што ўсё заканчвалася ТАК.

Дзед Юрась высунуўся ў акно, каб адшукаць Звягінцева, і раптам схапіўся за грудзі ды аплью на падлогу.

— Вось... і ўсё, сынку... — ён расцягнуў вусны ў змучанай усмешцы. — Я... хачеў быць... богам... каб іх... — ён зайшоўся ў кашлі, на вуснах з'явілася кроў. — Iх... на нашае месца...

Спадчына ад'ютанта генерала

Дні ў раённым аддзяленні Камісарыята нічым не адрозніваліся ад начэй. Тут заўжды было цёмна, пахла сырасцю, кryвей і дымам. А яшчэ тут былі пацукі. Шмат пацукоў — цэлае пацучынае войска маршыравала па падлозе падземных камераў. Пацукі не нападалі на жывых вязняў — яны былі съяты, бо заўжды маглі пачаставацца тымі, каму было ўжо ўсё роўна.

Допыты цягнуліся бясконцай, адзін за адным. Змяняліся следчыя, змяняліся ахойнікі. Нязменным было толькі пачуццё поўнай пустэчы. Так, я не адчуваў аблукту нічога: ні болю, ні страху, ні жалю. Мяне білі, а я не заўважаў гэтага. Часам мне падавалася, што я памёр, і мая душа аднекуль зверху назірае за тым, як нястомнія каты чамусці працягваюць здзекавацца над мёртвым целам.

Я згубіў лік часу. Для мяне было аблукту нічога: тайней, колькі я быў тут ужо — дзень, месец, год, альбо стагоддзе.

Памятаю, калі я ўпершыню абудзіўся тут, я прапасіў следчага — маладога хлопца маіх гадоў з абыякавым выражам на твары — і паклікаць маёра Раманава. Той

падняў галаву ад сваіх папераў і крыху здзіўлена запытаўся:

— Раманава? Маёр Раманаў выбыў ужо два тыдні таму.

— Выбыў? Што гэта значыць?

— Быў зняты з пасады і расстраляны...

Уесь час мяне задавалі нейкія пытанні, сэнсу якіх я не мог зразумець. Здаецца, мяне вінавацілі ў злачынствах супраць Саветаў, штаянажы...

Я не чакаў смерці як вызвалення. Я нічога не чакаў, як нічога не адчуваў. Бог быў там, наверсе, і ён назіраў за ўсім, што са мной адбывалася. Я не хачеў быць богам. Я б не змог быць такім бессардечным, якім павінны быць Бог.

Праз тыдзень — ці тысячагоддзе? — мяне ў чарговы раз вывалилі з камеры, каб адвесці на допыт. Кабінет следчага, у якім я ведаў кожны міліметр падлогі, у якім на кожнай сцяне быў сліяды маёй кryві, быў незачынены.

За сталом сядзеў хтосьці, каго я яшчэ ні разу не бачыў на сваіх допытах. Гэты чалавек, апусціўшы галаву, чытаў нейкія дакументы, якія ляжалі перад ім.

Канваіры пасадзілі мяне на жорсткі стул, старшы з іх адправіўся:

— Савецкага прывялі, таварыш капитан.

Ах вось яно што! Чарговы следчы быў нікім іншым, як самім Звягінцевам. Прывітанне, курва, даўно не бачыліся!

Забойца падняў галаву і з усмешкай паглядзеў на мяне.

— Ну як вашыя справы, Максім Леанідавіч? Чуў, што вы нікі не жадаеце прайвіць разуменне і пасупрацоўнічаць са следствам. Гэта няяветліва з вашага боку! Бачыце, нават мяне ад працы адварвалі, каб я з вами паразмаўляў... Мне тут казалі, што ты, супрацоўніца, не байшся боло і біць цябе не мае анякага сэнсу. Можа быць, я не буду праўяраць, мне ўсё роўна. Хачу, каб ты разумеў — у мяне вельмі мала часу, сам ведаеш, палігон чакае, — ён зноўку ўсміхнуўся. — З гэтай нагоды я не буду расцягваць біспрэчную радасць ад размовы з тобой, ты падпішаць пратакол, які павінны быў падпісаць яшчэ тыдзень таму, і мы з тобой назаўжды развітаемся. Як табе такі варыянт?

— Паршыва. Твае, капитан, выблідкі за тыдзень так і не змаглі мне растлумачыць сутнасць усіх авбінавачванняў. — Я закашляўся.

Капітан схапіў мяне за валасы і прыпячатаў галавой да сталешніцы. Па шэрым метале расплылася цёмна-чырвоная пляма.

Звягінцаў схапіў са стала дакументы, якія ён вывучаў да майго з'яўлення, і падсунуў мене пад нос:

— Распавяду табе адну цікавую гісторыю. Наколькі я ведаю, ты ўсёды казаў, што не ведаеш свайго бацьку, табе пра яго ніколі не распавядалі і сам ён памёр яшчэ да твайго нараджэння. Гэтым казкам верылі, праверыць ўсё роўна не было анякай магчымасці. А некалькі месяцаў таму я ўдзельнічаў у архіве аднаго старога, якога вінавацілі ва ўзброенай барацьбе супраць савецкай улады. У ягонах хате мы знайшли досьць цікавыя дакументы і фотаздымкі. Паглядзі сюды, — і ён ткнуў пальцам на нейкую паперу.

Я праглядзеў дакумент. Наколькі зразумеў, гэта было штосьці накшталт узнагароднага ліста. Дзясятym у спісе стаяла прывіліца... Савецкага Леаніда Мікалаевіча!

— Той дзед быў асабістым ад'ютанатам вядомай гніды, якую ягоныя шаўкі звалі генералам Булак-Балаховічам! — капітан гагатнуў. — Цэлы шэраг дакументаў гэтага злачынцы захаваўся ў скроне, які дзед зладзіў наўпрост у сваіх хате. А зараз глянцы сюды, — і Звягінцаў падштурхнуў мяне жоўтым фотаздымкам. На ім я ўбачыў шмат людзей у вайсковай форме, якія аблукнулі маладога мужчыну з чорнымі вусамі, георгіеўскім кryжом і яшчэ нейкімі ўзнагародамі, якія я не пазнаў. Звягінцаў ткнуў пальцам у самы кут фотаздымка, на аднаго з вайсковцаў, які стаяў асабна. — Паглядзі! Не пазнаеш?

Я пазнаваў. З фотаздымка на мяне глядзеў... нібыта я сам!

...Перада мной ляжалі паперы, якія я мусіў падпісаць. Я адсунуў пратакол.

— Ну і як гэта разумець? — спакойна спытаў капітан.

— Падавішы ты, сука. Колькі бы ты мяне не біў, колькі бы не ламаў касцей і не зрывалі скury з мяса, я нічога не падпішу. Якія мяне розніца, калі ты ўсё роўна загадаеш расстраляць мяне. Можа быць там, наверсе, я зноўку буду з маёй Тацянкай? Хто ведае, можа быць, мы вернемся на зямлю, вернемся, каб адпомісці табе і такім. Даставай свой вальтэр, забі мяне, як забіў яе.

Звягінцаў схапіў дасцілі да табе архів. Але ён не стаў стрэліць. Ён толькі размахнуўся і ўдарыў мяне па галаве. Я праваліўся ў цемру...

А калі праз дзве гадзіны адкрыў вочы, капітан сядзеў наспраць і з нязменнай усмешкай разглядаў паперы, якія я адпомісці падпісаць.

— Добрай раніцы, Максім Леанідавіч! Паглядзі сюды, — і ён зноў сунуў мне пратакол. Я не верыў сваім вачам: мой подпіс стаяў пад дакументам. — Цікава, праўда? Ну вось што перашкадзіла мяне адразу самому паставіць за цябе твой подпіс? Узор у мяне быў, а разбірацца нікто не будзе, гэта я гарантую. Мог бы не марнаваць некалькі гадзінай, —

► АПАВЯДАННЕ

ПЛЬІВЕЦ

Алесь ТАРАНОВІЧ

У той дзень неба брала самую высокую сіню ноту...

Раптам маю ўвагу прыцягнуў дзіўны пльівец у басейне.

Ён пльіў павольна, але ўпарт. Гроб толькі адной рукой, не, гроб і другой, але гэта была ...кукса. Ён пльіў на спіне. Зваротна — на жывака. Неверагодна!

Я стаў назіраць за ім... Вось ён сыйшоў з дыстанцыі, улез на лесвіцу і, упэўнена варочаючи рукою, выйшаў на бераг. Быў ён немаладым чалавекам, карчакаватым і дужым, як дуб.

Надзеўшы халат, ён сеў на складное крэсла.

Задумайся.

Я перамясціўся бліжэй.

Халат яго расхінуўся, агаліўшы магутныя пліты грудных цягліцаў, спіна была дужай, як драўляная калода. Старэчыя плямы на паліраваным чэрапе, месцамі праступаў вожыкі серабрыстых валасоў. Просты, няхітры, адкрыты твар, — ён быў пазбаўлены мімікі.

Наўшы вочы сустрэліся...

— Хто ты?

— Хачу ведаць пра тваё мінулае.

— Навошта табе гэта? Ты жадаеш прачысціць аўтіевы стайні маёй памяці? Я замкнуў свае ўспаміны на ключ. Я выкінуўся з уласнай памяці, як наркаман з акна...

З басейна выйшла німфа.

Іканапіснае аблічча спелай і ўпэўненай у сабе прыгажосці. Звыклым рухам зняла гумовую шапачку. Плаўную завершанасць яе фігуры дапоўніў лівец залатых валасоў. Яе суседка, дама з плоскастуноўсцю і плоскагруддзем, ускінула зайздросны погляд...

— Прыгожым жанчынам не на карысць усведамленне ўласнай прыгажосці. Яно накладвае на твар нейкі невынішчальна-пахабны адбітак самаўлюбёнасці.

Ён завесіў шэры смутак усмешкай:

— Ты хочаш ведаць, ці быў я на вайне і дзе страціў руку?...

— Мне было пятнаццаць.

Мы мылі твары ў мігатлівых маладых днях, як у жывой вадзе. Нас атачала рамантнай завіруха слоў, і мы рваліся служыць вялікай Нямеччыне.

Фашызм быў для нас марай аўдэальным свеце. Мы рыхтаваліся абараняць гэты наш свет, развівалі сваё цела і дух, каб стаць падобнымі да герояў. Гераічнасць складалася ў адраченні ад сябе ў імя веры і прайды...

Ён паганяў жаўлакі на скулах.

— Гітлер перанёс статую Перамогі ад Рэйхстага ў Тыргартэн, і мы не зазначылі, што Нямеччына стала шалёна круціцца вакол яе, як цыркулярная піла. Вайна пазбаўляе ад неабходнасці думаць. Калі ён гаварыў: «Мне не патрэбныя вашыя розумы і сэрцы, мне патрэбная вашая маладосць» — мы бытлі ў захапленні...

Мы не паспелі прачынца ад выдатнага сну дзяцінства, як нас прапусціла скроў сябе горкая іспіна. У руках была зброя, а загад пазбаўляў ад неабходнасці думаць. Ахоўная грамата дзяцінства парвалася... Прыбыло 45-ы год. Мяне заклікалі ў «гітлерюген».

Апавядальнік замоўк. Я паглядзеў яму ў твар, ён быў як студня без дна.

— Бітва за Берлін пашыралася. Гром «сталінскіх арганаў» ператварыўся ў аркестр. Бездань бушавала над горадам. Ішоў шосты год вайны, шосты год бамбаванняў... Берлінцы сталі ценімі, якія слізгаюць па вузкім карнізе жыцця. Яны, як статысты, прысутнічалі на карнавале заблытаных лёсаў, пакінутай Богам краіны.

Страх смерці ўвайшоў ва ўжытак, да яго прывыклі. Памерці было лёгка, цяжка застацца жыццем.

Проза жыцця загнала пазію ў вугал і намотвала яе кішкі на кулак. Мне падавалася: усе разумеюць, што адбываецца, акрамя мяне. Мяна душа была маленькай і чеснай, у ёй не магло размасціцца ніякае чалавече пачуццё, у сярэдзіне быў туман, знадворку туман, на зубах — тоўчанае шкло...

Ён перайшоў на жэстыкульцию, плаўную і размашыстую, як у святара. Яго прамова стала падавацца гульней гукаў, якія імкнущыя вышесніць з сябе небяспечную музыку.

Мы, хлопцы з «гітлерюген», не хацелі паміраць. Але эсэсаўцы з розных краінаў, а тут былі французы, галандцы, датчане, нарвежцы, латышы і эстонцы, сабраліся тут, каб сустрэць свою смерць. Рускія атакавалі, мы ішлі ў контратакі. Птушкі пераймалі свіст куль, а кулы — спевы птушак...

Мы ішлі пад дажджком з серы, агню і сталі. Ишлі паблізу трамвайніх рэльсаў, выгнутых, як хвалі бушуючага мора, паблізу стогадовых, зrezанных снарадамі ліпаў.

Мы ведалі аў паразе. Мы прымалі паразу, але мы шукалі надзею, як шукаюць яе шахцёры ў зavalенай шахце.

Хвіліны, гадзіны, дні цяклі ў нікуды. Насамрэч яны зрываліся ў прорву. Я адчуваў, што ў паветры ідзе буйнае паспяванне катастрофы...

У той дзень агонь рускіх быў асабліва моцны.

Разрывы іх снарадаў скалы-наліт-ўсё-вакол. Я намацаў у кішэні медальён, які дала мне маці. Я захоўваў яго, як талісман, верыў, што ён абароніць мяне. Нерви былі напружаныя.

Раптойны выбліск, грукат... што гэта? Не стала чуваць зашпаў,

Фашызм быў для нас марай аўдэальным свеце.

Мы рыхтаваліся абараняць гэты наш свет, развівалі сваё цела і дух, каб стаць падобнымі да герояў

выйхадаў, крыкаў. Запанавала цішыня...

Хтосьці стаіць як у тумане, зіхаціць белым...

Спроба ўстаць ні да чаго не прывяля, відаць, кантузія... вушы быццам заткнутыя чымсьці. Свет стаў бязгучны... І раптам я ўбачыў маці, старэйшую сястру — яны стаялі трохі наводдаль, працягвалі да мяне рукі, нібы спрабавалі выцягнуць з-пад абломкаў...

Позна, занадта позна...

Я адчуваў сябе мураёём, прыціснутым небам. Рот забіты зямлёй, агнём пяча руку.

Можа, я сплю, і гэта кашмарны сон? Можа, мяне катуюць распаленым жалезам? Но толькі ў сне так бывае — хочаш паварушыцца, і не можаш. Адчуваеш, што дзеесьці побач ёсць людзі,

але нікога не турбуе твой лёс. Як страшна быць сляпым, глухім і нямым адначасова!

Раптам цемру прарэзала святло, данёсся глухі гук. Ад яркага святла забалелі вочы. Хацелася стукнуць кулаком па тонкай перагородцы, якая аддзяляе яву ад небыцця, цемру ад святла. Але цела заставалася свінцовым. Я бачыў сябе збоку, бачыў усе свае 5300 дзён жыцця, яны яшчэ дыхалі, лежучы пад абломкамі... Падумаў, што зараз гэтае жыццё скончыцца. На каго я пакіну маці і сястру, наш сад з вавёркамі і трусамі, музыку Ліста і гэтае зорнае неба?..

— Гэта твой апошні бой, Вольфі!

Абвалілася разам мітусня. Уесь гэты бурлівы, шумлівы, пульсуючы свет зік. Застаўся толькі чалавек у белым, твара не было відаць.

— Хто ты? Анёл? Дэман? Хто ж?

Я не чуў свайго голаса.

— Хто б ні выйграў гэты бой, ты яго прайграеш!

Гэта быў не голас. Гэта было гулкае рэжа, фанетычны каркас слова, усярэдзіне якіх плавала літара духу.

— Але чаму? Бо я нікога не забіваў. Я не парушаў дзеесьць запаведзя! Я ведаў, што сёстры Вагнер хаваюць на сваім лецишчы ў Нойкельне падлетка-габрэя, але я не выдаў іх. Калі оберлейтенант Зільбер загадаў расстраляць старога Фрыца Цандэра з фольксштурма, я заступіўся за яго, сказаўши, што ў таго чацвёра дзеясьці.

— Але Зільбер усё роўна расстраляў яго.

— А што я яшчэ мог зрабіць?

— Все салдаты забойцы, хіба ты не ведаеш аў гэтым?

Свято пачало цымянец, я ўбачыў спіну, якая аддаляеца. Фармулёўка апошніх фразы была мне знаёмая. Хто гэта сказаў? Фігура мімікрыравала, ператвараючыся то ў салдата, то ў афіцэра, то ў санітара...

Голас апавядальніка змоўк.

Ветрык мякка ткнуўся ў нашыя спіны, кроны дрэў адпостроўваліся ў небе, лісце іх было лёгкім, як срэбныя Эльфы. Дзяўчынкі-купальшчыцы слізгілі ў гнуткіх струменях гарачага заходу. Сінія цені леглі на кусты і сталі сачыць за сонцам, выцягваючы доўгія насы...

Фашызм быў для нас марай аўдэальным свеце.

Мы рыхтаваліся абараняць гэты наш свет, развівалі сваё цела і дух, каб стаць падобнымі да герояў

мой суразмоўца сыйшоў у сябе, забыўши на крэсле застылае цела і непатрэбны твар, падобны на спусцелу вітрыну. Жыццё, якое стайліся дзеесьці ўнутры, нічым не выдавала сваёй прысутнасці. Раптам я пачаў:

— Цяжка быць анёлам у пекле... Я жадаю вярнуцца туды. У той час. Маё сапраўднае жыццё засталося там, дзе мяне забілі. Я так і не змог па-сапраўднаму прыстасацца да новага жыцця. Дагэтуль выразна бачу начынія чэргі ў пякарнях, чую бухаючыя галасы занітак... Я нібы адкрыў скрыню Пандоры, шукаю, на што вымінянцы хоць бы адну хвіліну мінулага. Я змог бы многае змяніць у сваім жыцці.

Жыццё чалавека як раман.

Яго сюжэтны ход не ўзнікае ніадкуль, ён падрыхтоўваецца

тысячамі папярэдніх дробязяў. Я бачыў канец ганебнага пакалення, наша краіна развалілася, таму што была толькі падробкай пад краіну.

Але я шукаю прычыны няўдачаў у сабе. Апраўданне — доля няўдачнікаў, самакапанне завадзіць у багну.

Тады мы разумелі, што ў нашым жыцці адбылася катастрофа. Гэта мы адчувалі. Але не разумелі, не маглі зразумець, што гэта не толькі нашая бяды. Гэта будзе бядой нашых дзеясьці і ўнukaў. Яны таксама будуць апраўдаўца...

Пасля паўзы ён прадаўжыў:

— Усё ў жыцці чалавека залежыць ад выпадку. Толькі смерць ніколі не бывае выпадковай. Таксама як і нараджэнне. Усё астатнэе — кароткая адлегласць паміж імі. Я выпіў сваё жыццё, але не стаў мудрэй. Гады змяняюць свае нумары з кулямётнай хуткасцю. Прыйшла восень жыцця. Сыходзяць у нябыт сябры і сваякі, іх галасы з кожным годам становяцца цішэй. Я бачыў, як яны плакалі, назіраючы, як змяняеца іх твар і цела. Я не плакаў ніколі, нават тады, пасля аперацыі, убачыўши, што руки ў мене няма...

Ён зноў замоўк.

Я падняў галаву. Празрыстае кола дня круцілася ўсё павольней скрэзом бяздонны ўльтрамарын, ліпі ўжо рыхтаваліся да сваіх духмяных метамарфозаў. Іх кроны распавядалі ветру ўсё, што ім прынілася за доўгае стагоддзе. Сонца сыходзіла, каб зліца з цішынёй на зыходзе дня...

Ты ведаеш, што такое гукі цішыні? Цяпер цішыня іншая, а тады яна падавалася цудам. Я аддаў бы ўсё, каб пачуць тую цішыню.

Мы не паспелі і не

19 (11)

ШКАЛЯРЫЙ

УРОК

РАДЗІВІЛЬ

Уладзімір АРЛОУ

Найбольш багатыя і магутныя роды ў Вялікім Княстве называліся магнатамі. Эта была наша арыстакратыя. Вельмі часта жыццё дзяржавы залежала ад яе нават больш, чым ад вялікага князя і карала. Шмат хто з магнатаў меў княжскія або графскія тытулы: Сапегі, Гальшанскія, Хадкевічы, Астрожскія, Слуцкія, Друцкія, Тышкевічы, Алеўкавічы, Гаштольды.

Да самай багатай і ўплывовай арыстакратыі не толькі ў нашай краіне, а і ўсёй Еўропе належалі ліцвінскі род князей Радзівілаў. Трапляліся сярод іх людзі хцівія і жорсткія, але больш было іншых. Радзівілы дали шмат выдатных палітыкаў, палкаводцаў, дзеячоў культуры.

Карані роду

Пачынальнікам роду стаў Радзівіл Осцікавіч, старэйшы сын баярина Осціка.

Осцік паходзіў з-пад Вільні і быў хаўруsnікам гаспадара Вітаўта ў змаганні за незалежнасць Вялікага Княства. Осцікаў подпіс стаіць пад Тарунскай мірнай дамовай, у якой тэўтонцы прызналі сваю паразу пад Грунвальдам.

Вітаўту паспей паслужыць і Радзівіл Осцікавіч. Ён займаў пасаду гаспадарскага маршалка, гэта значыць, кіраваў вялікакняжскім дваром. Пазней першы з роду Радзівілаў здабыў сабе славу як таленавіты пасол і ваявода. Ён адваяваў у маскоўцаў і вярнуў у склад Вялікага Княства гарады Бранск, Старадуб, Ноўгарад-Северск і Пуціўль.

За службу дзяржаве вялікія князі ўзнагодзілі Радзівіла і ягоных нашчадкаў. У XVI—XVII стагоддзях яны валодалі некалькімі сёнямі гарадоў і мястэчкамі, але большімі былі для дзяржавы гаспадарылі ў Нясвіжы, Слуцку, Клецку, Міры, Койданаве, Шчучыне, Копысі, Капылі, Любчы... Род меў уласныя збройныя сілы, а ў агульнадзяржаваўне войска пасылаў 1000 коннікаў і больш за 1500 пяхотнікаў.

Сталіцою Радзівілаў некалькі стагоддзяў лічыўся горад Нясвіж, які часам называлі «маленькім Парыжам».

Магутнасць гэтага роду засведчыла тагачасная прымаўка: «Кароль у Варшаве, а Радзівіл у Нясвіжы». Кажучы іншымі словамі, Радзівілы былі для дзяржавы не менш важныя за каралёў.

Літоўскі Геркулес

Праўнук першага з Радзівілаў, князь Юрай застаўся ў гісторыі як абаронца Айчыны ад захопнікаў з усходу і поўдня. Ён перамог маскоўцаў і татарам у трываліх бітвах. Сучаснік так і называлі яго — Віктар (Victor), што ў перакладзе з лацінскай мовы азначае «пераможца».

У 1511 годзе ён разам са слуцкім князем Юр'ем унаучы напаў на лагер татарскіх наезнікаў і разбіў вялікі варожы загон. Нашыя ваяры вызвалілі тады тысячы палонных. Праз год разам з Констанцінам Астрожскім Юрай Радзівіл атрымаў перамогу над ставікамі пад Вішняўцом.

Надзеіным памочнікам гетмана на Астрожскага Юрай быў і ў славутай Аршанскай бітве. Там князь Радзівіл камандаваў ліцвінскай конніцай на левым крыле нашага войска. Спачатку ён адбіў атаку маскоўцаў, а потым пагнаў ворага преч. З узнятym надгалавой мячом князь, як быццам не кранаўчыся зямлі, ліцеў наперадзе сваіх вершнікаў, і маскоўцы ў жаху кідаліся ў Дняпро альбо прасілі літасці.

Пазней Юрай спыніў пад Крэвам паход маскоўскага войска на Вільню. Тады ж ён дапамог палякам у вайне з Тэўтонскім Ордэнам. Рыцарскі аддзел князя Радзівіла ўзяў Брандэнбург і яшчэ пяць варожых замкаў. Не вытрымаўши такога напору, крыжакі папрасілі міру.

Пасля скону гетмана Астрожскага Юраю Радзівілу перадалі вялікагетманскую булаву. З новым правадыром беларуское войска вызваліла ад маскоўскіх захопнікаў Гомельскую і Старадубскую зямлю.

Вы, напэўна, ведаецце пра стражытнага героя Геракла, якога называлі таксама Геркулесам. Ён вылучаўся незвычайнай сілою і здзейсніў дванаццаць славутых подзвігаў. Юрай Радзівіл часта парабоўвалі з гэтага героям і далі яму ганарове імя «Літоўскі Геркулес».

Не будзем забывацца, што Літвой тады звалася ўсё Вялікае Княства і ягоная галоўная частка — Беларусь.

У Нацыянальным мастацкім музеі ў Мінску вы можаце ўбачыць вялікі партрэт Літоўскага Геркулеса ў поўным рыцарскім узбраенні.

Дачка Юрая Радзівіла Барбара стала жонкаю вялікага князя Жыгімонта Аўгуста, а сын Мікалай, названы Рудым, як і бацька, увайшоў у гісторыю выдатным ваяводам.

Гетман Мікалай Руды

Мікалай Радзівіл Руды

Мікалай хутка пацвердзіў гэта. Ягоныя вялікі розум і кемлівасць сваякі ўбачылі яшчэ ў дзяцінстве.

Хлопец вучыўся ў бацькоўскім палацы, але ад ліцвінскіх і замежных настаўнікаў атрымаў адукацию не горшую, чым ва ўніверсітэце. Гэтаксама добра, як і па-беларуску, Мікалай гаварыў па-польску і на лацінскай мове. Потым некалькі гадоў ён назапашваў патрэбны дзяржаўнаму чалавеку досвед пры двары польскага караля ў Кракаве.

Бацька, вялікі гетман Юрай, з юных гадоў пачаў браць сына ў паходы. У дваццаць адзін год

Мікалай ужо сам камандаваў аддзелам кавалеры. Гэты аддзел праславіўся ў новай вайне з Масковіяй, якая пачалася ў 1534 годзе. Конніца маладога Радзівіла асабліва вызначылася ў штурме горада Старадуба.

Пасля бацькавай смерці князь Мікалай застаўся ўладальнікам багатых земляў і маёнткаў, а таксама апекуном малодшай сястры Барбары, у якой памёр муж. Каб аўдавелая сястра не засталася без спадчыны, Радзівіл напісаў ліст вялікаму князю Жыгімонту Аўгусту.

Вялікі князь і княгіня Радзівіл спадабаліся адно аднаму. Яны пачалі сустракацца, а затым пабраліся шлюбам. Тады ўплыў Мікалая Рудога на палітыку Вялікага Княства зрабіўся яшчэ большым. Ад'ядзячуцы з Вільні ў Кракаў, Жыгімонт Аўгуст прызначыў Радзівіла Рудога сваім намеснікам. Але найбольшую славу князь Мікалай здабыў, калі стаў вялікім гетманам.

Неўзабаве зноў распачалася вайна з Масковіяй, якая праглашацца суседнім з Вялікім Княствам Лівонію. Даведаўшыся, што сабранае гетманам Мікалаем войска перайшло Дзвіну і рушыла на дапамогу лівонцам, маскоўская ваяводы загадалі сваім стральцам адступаць. Ліцвіны гналі іх ажно да Балтыйскага мора.

Пасля таго, як войскі цара Івана Жахлівага захапілі Полацак, над Вялікім Княствам навіслла смяротная пагроза. Але ўзімку 1564 года на беразе ракі Ула, паблізу вёскі Іванск, беларуская конніца Радзівіла раптоўным ударам разбіла ў трох разах большае 25-тысячнае маскоўскае войска. Пасля гэтага захопнікі ўжо не адважваліся ісці ўглыб Беларусі.

Пазней войскамі гетмана Мікалая ўдзельнічала ў вызваленні Полацка. Вялікі князь і кароль Сцяпан Батура шмат разоў дзяліўся Радзівілу за добрыя парады і ставіў у прыклад ягоную конніцу.

Адзін тагачасны пазёт за захапленнем напісаў пра Мікалая Рудога: «Нават калі б у мяне было сто языкоў і сто вуснаў, я не змог бы пералічыць усе бітвы, якія вёў гэтага пераможца на варожых палях».

Канцлер Мікалай Чорны

Надзеіным хаўруsnікам Мікалая Рудога ва ўсіх спраўах быў стрыечны брат Мікалай Чорны, які — таксама за колер валасоў — атрымаў мянушку Чорны. Ён займаў высокія пасады, кіраваў вялікакняжскай Радай і паседжаннямі Соймаў, дапамог брату выдаць замуж за Жыгімента Аўгуста сястру Барбару.

У 1550 годзе Мікалай стаў канцлерам — другім у краіне чалавекам пасля гаспадара. Сябры і непрыяцелі называлі яго некаранаваным уладаром Княства. Пра тое, што ніхто не мог аслухацца канцлеру,

Мікалай Радзівіл Чорны

Барбара Радзівіл

казала тагачасная прымаўка: «Дзе Чорны прывяжа карову ў Літве, там яна і стаяць будзе».

За заслугі перад дзяржавай вялікі князь зрабіў канцлера Мікалая віленскім ваяводам і дазволіў захоўваць у нясвіжскім замку Радзівілаў архів Княства. Амаль кожную пастанову Жыгімонт Аўгуст прымаў толькі са згоды канцлера. За гэта злые языкі распускалі чуткі, нібыта князь Мікалай сябруе з нячыстай сілаю і навёу на вялікага князя чары.

Мікалай Чорны меў шмат ворагаў, але асабліва ненавідзелі яго каталікі. Канцлер, а ўслед за ім амаль усе іншыя магнаты перайшлі з каталіцтва ў новую веру, якая называлася кальвінізмам. Кальвіністы былі хрысціянамі, але не прызнавалі ўлады рымскага папы і выступалі супраць велізарнага багацця каталіцкай царквы. Яны хацелі зрабіць веру больш простай і чыстай — такой, як у часы Ісуса Хрыста і ягоных вучняў. Чорны адчыніў кальвіністкі школы, храмы, друкарні. У Нясвіжскай друкарні выдаваў кнігі паслядоўнік Францішка Скарыны асветнік Сымон Будны. На сродкі Радзівіла вийшла і славутая Берасцейская Біблія.

Канцлер і ягоны аднадумцы хацелі, каб ліцвіны-каталікі і ліцвіны-праваслаўныя злучыліся ў адной царкве. Гэта абараняла б Вялікае Княство і ад каталіцкай Польшчы і ад праваслаўнай Масковіі. Мікалаю Чорнаму не хапіла часу, але, як вядома, праз некалькі дзесяцігоддзя юноны намер ажыццяўлі прыхильнікі Берасцейскай вунії.

Шырокую славу заваяваў Радзівіл Чорны і як мужык рыцар. Пры канцы XVI стагоддзя аўстрыйскі герцаг Фердынанд вырашыў стварыць музей єўрапейскай славы. Ён разаслаў у розныя краіны лісты з просьбай прыслыць панцыры і зброя найзнатнікамішых рыцараў. З Вялікага Княства герцаг папрасіў узбраенне братоў Радзівілаў — Чорнага і Рудога. Ціпер іхнія парадныя панцыры захоўваюцца ў сталіцы Аўстрыі ў Венскім гістарычным музеі.

Лёс Барбary Радзівіл

Родная сястра Мікалая Рудога Барбара была жонкаю гаспадара Жыгімонта Аўгуста. Гэтай жанчыне вялікага розуму і чароўнай красы выпаў дзіўны і цяжкі лёс.

Калі прыгажуня Барбара адзначыла сямнаццаты дзень нараджэння, бацькі выдалі яе замуж за нашмат старэшага наваградскага ваяводу Станіслава Гаштольда. Ваявода хутка памёр, і маладая ўдова засталася аднайменнай. Калі скончылася жалоба, Барбара пачала прыезджаць у сталічную Вільню. Аднаго разу на балі яна

і пазнаёмілася з вялікім князем. Прыдворныя заўважылі, якімі замілаванымі вачыма глядзеў на Барбару Жыгімонт.

Неўзабаве ён прыехаў на дзяянёк у Гераненскі замак і прагасціў у княгіні ажно некалькі тыдняў. Жыгімонт патлумачыў, што хаваўся там ад чумы, якая забрала шмат жыцця ў сталіцы. Аднак у сапраўдніці ён закахаўся ў Барбару.

Сталася так, што вялікі князь праз нейкі час таксама зрабіўся ўдаўцом. Тады Барбара жыла з маці ў Вільні. Жыгімонт Аўгуст загадаў пабудаваць патаемны пераход са сваім палацам на Барбару.

Барбaryна маці спрыяла маладым, бо марыла ўбачыць дачку ў кароне вялікай князёўны і каралевы. А вось ейныя браты Мікалай Руды і Мікалай Чорны папрасілі гаспадара Вялікага Княства, каб ён «не чыніў іх дому няславы». Князь паабяцаў больш не прыходзіць, але ўжо страсті ад хакання волю. Кожны дзень расстанныя з Барбарай, якую Жыгімонт Аўгуст ласкова называў Басяй або Басенькай, быў для яго пакутай.

Алнойчы ўначы ён зноў выправіўся на спатканне, але яго сустэрэла не каханая, а яе браты. Яны запатрабавалі альбо ажаніцца з іхняй сястрою, альбо ніколі больш з ёю не бачыцца. Жыгімонт адважыўся на адчайны крок, і ў ту ж ноч таемна авянчыўся з Барбарай.

Чутка пра гэта дайшла ў Кракаў да бацько

ШКАЛЯРЫЙ

20 (12)

► УРОК

РАДЗІВІЛЫ

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 19.

Убачыўшы яе аблічча, вялікі князь у роспачы закрычаў: «Ба-сенька мая!». Люстэрка разблісці, пакой напоўніўся дымам. Ад таго часу прыўд Барбары, які называюць Чорнай дамай, нібыта з'яўляецца ў Нясвіжскім замку і яго ваколіцах.

Кароткае, але такое незвычайнае жыццё Барбары Радзівіл і сёння ўражвае суайчынікамі. Свае творы прысвячаюць ёй пісменнікі, мастакі і кампазітары.

Мікалай Сіротка

Гэты князь быў сынам Мікалая Радзівіла Чорнага, а мянушку атрымаў ад самога гаспадара Жыгімонта Аўгуста. Выпраўляючыся да вялікакняжскага двара, бацькі аднаго разу ўзялі з сабою і зусім маленікага сыночка Мікалая Крыштопа. Калі Жыгімонт Аўгуст падышлоў да яго, Міколка жаласна плакаў на маленькім ложачку. Гаспадар ласкова загаварыў з ім і назваў сіроткам.

У гады дзяцінства Сіроткі ў Нясвіжы жылі і працавалі вядомыя єўрапейскія вучоныя, якіх сабраў да сябе Мікалай Чорны. Яны і сталі для хлопчыка першымі настаўнікамі. Потым ён спасцігаў навуку ва ўніверсітэтах далёкіх Страсбурга і Цыбінгена.

З юнацтва Мікалай Сіротка любіў вандраваць. Ён пабачыў італійскія гарады Рым, Мілан і Падую, быў у швейцарскім Цюрыху. Знатнасць роду і бацькі дазвала ім яму сустракацца з рымскім папам і каралімі, выступаць на самых славутых рыцарскіх турнірах.

Вярнуўшыся на Бацькаўшчыну, князь Мікалай на чале ўласнага аддзела ваяваў з маскоўскімі захопнікамі. Пры вызваленні Польшчы князь атрымаў адну цяжкую рану. Каб хутчэй ачуніць, Сіротка намерыўся здзейсніць вандроўку ў Святую Зямлю і памаліцца там, дзе калісьці навучаў людзей Ісус Хрыстос.

З Нясвіжа Сіротка накіраваўся ў італійскі горад Венецию, а далей паплыў на караблі морам. Па дарозе ў Ерусалім і назад падарожнік наведаў астравы Крыт і Кіпр, а таксама Сірплю і Егіпет. Ён аглядаў старажытныя гарады і помнікі, цікавіўся прыродай, звичаямі і гаспадаркай тамтэйшых краінаў і народаў. Паўсяль князь занатоўваў назіранні ў дзённіку.

Гравюра Тамаша Макоўскага

На зваротным шляху карабель, на якім плыў Сіротка, трапіў у страшны штурм. Князевыя спадарожнікі вырашылі, што Бог гневаеца, бо Радзівіл вязе з сабой для нясвіжскай музеінай калекцыі егіпецкія муміі. Муміі давялося выкінуць за борт, але дзве з іх князь усё ж прыхаваў.

У Нясвіжэн прывёз шмат іншых старажытных рэчоў, а таксама дзіўных для нашых краёў жывёлін і птушак — малшаў, леапардаў, чыпокуў-папугаяў. Аднак самым галоўным бацькем быў падарожныя нататкі. Дзякуючы ім князь напісаў на лацінскай мове кнігу, якая скорочана называлася «Пэрэгрынацыя» («Падарожжа»). Кніга атрымалася такай цікавай і карысной, што дваццаць разоў выдавалася на розных єўрапейскіх мовах, у тым ліку і на беларускай.

Мікалай Сіротка адмовіўся ад бацькавай кальвінісцкай веры і стаў каталіком. Ён нават скупляў і загадваў паліць выдадзеную бацькам Берасцейскую Біблію. Але князь заставаўся патрыётам роднай краіны. Ён быў паслом вялікага князя на царкоўным з'ездзе ў Берасці і спрыяў царкоўнай унії. Каля Нясвіжа ён заснаваў уніяцкі манастыр.

Землякі найперш памятаюць і шануюць Радзівіла Сіротку за тое, што ён перабудаваў родны Нясвіж і зрабіў яго адным з найпрыгажайшых гарадоў дзяржавы.

Добра распароджаючыся сваім велізарным бацьцем, князь запрашаў да сябе таленавітых дойлідаў, мастакоў і майстроў розных спецыяльнасцяў. Якраз у тых часах ў Нясвіжы з'явіліся славутасці, якія і сёння прывабліваюць туды тысячи турыстаў. Гэта Радзівілаўскі замак, ратуша, Фар-

Помнік Тамашу Макоўскаму

ны касцёл, які пабудаваў на ўзор аднаго з самых знакамітых рымскіх храмаў архітэктар-італіец Ян (Джавані) Марыя Бернардоні.

У Сіроткі плённа працаў таленавіты мастак Тамаш Макоўскі. Ягоныя творы дапамагаюць нам сёння ўяўвіць, як чатыры стагоддзі тому выглядалі Нясвіж, Вільня, Горадня, Клецак. Макоўскі быў і выдатным картографам — майстрам у складанні геаграфічных картаў. На замову Сіроткі ён стварыў першую дакладную карту Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага.

Гэты Радзівіл мае і шмат іншых заслугаў перад роднымі градамі і Бацькаўшчынай. Ён будаваў вучэльні і шпіталі, павялічыў заснаваную бацькам бібліятэку, стварыў у Нясвіжскім замку вялікую партрэтную галерэю. Калі вы прыездзіце на экспкурсію ў Радзівілаўскую сталіцу, абавязкова знайдзіце ў старым парку помнікі Мікалаю Сіротку, а таксама дойліду Яну Бернардоні і мастаку Тамашу Макоўскому.

Гетман Януш Радзівіл

Князь Януш, як і ягоныя продкі, быў патрыётам Вялікага Княства і змагаром за яго незалежнасць ад Польшчы. Яшчэ ў юнацтве ў спрэчцы з польскімі пасламі ў Вільні Януш сказаў ім, што прыйдзе час, калі ліцвіны будуць выкідаць хцівых паліякаў у вокны.

Князь вучыўся ва ўніверсітэтах Нямеччыны, Францыі, Гандансі і Англіі. Апрача глыбокіх ведаў у розных навуках, ён меў надзвычайны вайсковы талент. У сорак гадоў стаў віленскім ваяводам, а затым і вялікім гетманам. «Спачатку хачу Айчыну шчаслівай бачыць, а потым дом родны», — казаў князь Януш.

Якраз тады Расея зноў напала на Рэч Паспалітую. Уся дзяржава глядзела на Януша Радзівіла з надзеяй, бо на яго плечы лёг цяжар галоўнага абаронцы. У гетмана было толькі 10 тысячяў жаўнероў, на якіх ішло амаль 100-тысячнае расейскае войска. Першую бітву ворагу Януш даў у жніўні 1654 года пад Шкловам. Ліцвіны святкавалі бліскучую перамогу: яны страйцілі 700 ваяроў, а маскоўцы ледзь не ў дзесяць разоў болей. Але ўсё роўна на аднаго ліцвіна прыпадала па дзясятку захопнікаў. Царскім ваяводам удалося ўзяць корпус Радзівіла ў цісці. Блізу тысячы

нашых жаўнероў палегла, а сам гетман быў паранены.

Царская войскі захапілі большую частку Беларусі разам з Вільніем. Трэба было ратаваць Бацькаўшчыну. Не маючы дастатковай збройнай сілы, каб змагацца з расейцамі, у 1655 годзе Януш Радзівіл падпісаў пагадненне пра вунію Вялікага Княства са Швеціяй. Такім чынам ранейшай вунія з Польшчай зрабілася несапраўданай. З дапамогаю шведскай арміі князь Радзівіл разлічваў разбіць маскоўцаў і ўмацаваць самастойнасць Княства. Але супротів гетмана ўзбунтавалася частка ягонага войска. Вунія не ажыццяўілася, а сам Януш падазроніў хутка памёр — напэўна, па스타рагія ворагі.

З удзячнасцю князь згадвалі не толькі верныя паплечнікі-ваяры. Студэнтам-ліцвінам ён даваў стыпендыі на навучанне ў Еўропе. На сродкі Януша Радзівіла будаваліся храмы і школы. Мужавы асветніцкія клопаты працягвалі ягоная жонка Соф'я, якая паходзіла са слуцкіх князёў. Цяпер праваслаўныя беларусы шануюць Соф'ю Слуцкую як святую.

Багуслаў Радзівіл

Пра гэту гадзіну Радзівіла можна было бы напісаць раман не менш цікавы, чым «Тры мушкетёры» Аляксандра Дзюма. Багуслаў не горз за мушкетёраў валодаў шпагаю, біўся на дуэлях, і за тое нават трапіў у французскую турму Бастилію. Праўда, хутка вышаў на волю. Дапамагло добрае знаёмства і свяяцства з каралём Францыем, у войску якога наш зямляк займаў пасаду палкоўніка.

Жыццё Багуслава Радзівіла заўсёды было поўнае прыгод. Неяк ён выратаваў жыццё шведскаму каралю. Ангельскі ж кароль з нагоды прыезду нашага гетмана здольнасці ахвітэктара. Ён зрабіў праект гарадскіх умацаванняў Слуцка, у якім уладарыў. Пасля іх пабудовы гэты горад пачалі называць «бастыёнам Літвы».

Аднойчы князь трапіў у палон да татараў, але хутка выкупіўся за невялікія грошы, бо змог прыкінуцца бедным шляхцічам. Князя ведалі і як чалавека, які захапляўся мастацтвам. Ён пісаў рэлігійныя песні, збіраў карціны ліцвінскіх і замежных мастакоў. Багуслаў і сам нядрэнна майдаваў і меў здольнасць ахвітэктара. Ён зрабіў праект гарадскіх умацаванняў Слуцка, у якім уладарыў. Пасля іх пабудовы гэты горад пачалі называць «бастыёнам Літвы».

Нядрэнна валодаў Багуслаў і пяром. Князь пакінуў цікавае апісанне свайго жыцця — аўтабіографію. Нядайна яна вышла асобнай кнігай па-беларуску.

У сабранай князем бібліятэцы захоўваліся вельмі рэдкія рукапісныя і друкаваныя кнігі на дзясятках моваў. Асабліва падабаліся гаспадару выданні, прысвечаныя мастацтву, архітэктуры і географіі. У гэтым кнігаборы знаходзіўся і старажытны летапіс з мнóstvамі каляровых малюнкаў-мініяцюраў. Ён зброягся, і вельмі цікавіць сучасныя вучоныя. На старонках летапіса шмат малюнкаў з гісторыі нашай зямлі. Там можна убачыць выявы Рагнеды і Рагвалода, бітву на Нямізе, захоп у палон полацкага князя Усяслава Чарадзея. Па імені былога ўладальніка летапіс так і называюць — Радзівілаўскі.

Трэба дадаць, што імя Багуслава Радзівіла добра ведаюць жыхары Жодзіна. Яны лічаць князя заснавальнікам свайго горада.

Пытанні і заданні

1. Якімагнаці роду нашай дзяржаве быў самым магутным? Раскажыце пра яго пачынальніка.
2. Які горад лічыўся Радзівілаўскай сталіцай? Назавіце гарады і мястэчкі, якія таксама належалі Радзівілам.
3. Чаму Юрый Радзівіла назвалі «Літоўскім Геркулесам»? У якіх бітвах ён перамог?
4. За што мы памятаем гетмана Мікалая Радзівіла Рудога?
5. Хто такі Мікалай Радзівіл Чорны?
6. Дзе захоўваецца цяпер рыцарскае ўзбраенне Мікалая Рудога і Мікалая Чорнага? Як яно туды трапіла?
7. Раскажыце пра незвычайны лёс Барбары Радзівіл.
8. Як князь Мікалай Крыштоп Радзівіл атрымаў мянушку «Сіротка»? Чым ён праславіўся?
9. Як Мікалай Сіротка падарожнічаў у Святую Зямлю?
10. Што зрабіў князь Мікалай Сіротка для роднага Нясвіжа?
11. Як барапіў Вялікае Княства Літоўске гетман Януш Радзівіл? Чаму ён вырашыў падпісаць дамову пра вунію з Швеціяй?
12. У якія прыгоды трапляў Багуслав Радзівіл?
13. Што вы даведаліся пра Радзівілаўскі летапіс? Чаму яго так назвалі?

Помнік Мікалаю Сіротку

ПАМЯЦЬ

БАЛЮЧАЯ СТРАТА

Яўген ЛЕЦКА

Мікола Дзяшкевіч нарадзіўся ў патрэбны для Беларусі час і мог стаць волатам нацыянальнага Адраджэння, але, на жаль, ягонае жыццё раптоўна абарвалася на трагічна-гераічным маладым узлёце.

Было яму тады ўсяго 24 гады. Але здолеў ужо яскрава і грунтоўна заявіць пра сябе як удумлівы пошукавік-навуковец, пранікнёны тэатральны і літаратурны крытык.

Мы з Міколам — блізкім земляком. Ягонае вёска Пагора знаходзіцца ў трох кіламетрах ад Шчорсаў, кудою я сотні разоў мінаў, едучы з Мінска ў родныя мясціны.

Нарадзіўся Мікола 11 траўня 1947 года. Змалку выявіў незвычайныя здольнасці да ведаў. Старэйшы ад яго на дзесяць гадоў брат Аркадзь сведчыў: калі Міколку было чатыры гады, да іх прыехалі сваякі і вельмі здзівіліся, убачыўшы, што малы трывмаў у руках газету і нібыта чытаў. «А што тут такое, — пашкнуў плячыма бацька. — Ён ужо даўно вывучыў літары, а цяпер шпарыць хоць бы шт...».

Мікола меў цвёрды намер паступаць у колішні тэатральна-мастацкі інстытут (цяпер Акадэмія мастацтваў) у Мінску. Здаў экзамены на выдатна, але яго не залічылі па той прычыне, што ад нараджэння меў дрэнны зрок і ўвесі час хадзіў у акулярах. На падставе здадзеных адзнак без экзаменаў прынялі на бібліятэчны факультэт Мінскага педагогічнага інстытута. Вучыўся ахвотна і без натугі. Здольнага хлопца заўважыла пільнае вока колішняга камандзіра партызанскаі разведкі, а тады загадчыка кафедры беларускай мовы прафесар Фёдар Міхайлавіч Янкоўскага. Вось як пра той момант згадваў гэтыя найшудоўнейшыя чалавек і педагог, які падтрымаў не адзін дзясятак таленавітых хлопцаў і дзяўчат, дапамогшы ім стаць сапраўднымі беларусамі:

«...Была нечаканая сустэрча, нечаканае знаёмства. На вечары студэнцкай самадзейнасці групка студэнтаў, у тым ліку Мікола, выступала з літмантажам. Побач са мною ў зале сядзеў дэкан бібліятэчнага факультэта. Я і распытаўся ў яго пра таго студэнта, роля якога ў літмантажы была больш складаная, чым у іншых. Яго выкананне сваёй ролі мне вельмі імпанаўала. Дэкан паклікаў Міколу, пазнаёміў. Вечар скончыўся, а мы ўтром сядзелі ў актавай зале. Я пацікавіўся, адкуль ён, як здаваў і здае літаратурны і літаратурразнаўчы курс, як у яго з веданнем беларускай літаратуры, беларускай гісторыі... И ён расказаў: «Гісторыя беларускай літаратуры? Не, увесі націск на савецкую паслявеннага часу. И аднае гадзіны не чыталі гісторыі Беларусі... За чатыры гады вучобы на бібліфаку і аднае гадзіны роднай мовы не было...».

Менавіта Фёдар Міхайлавіч, ведаючы, што з'явілася вакансія

Мікола Дзяшкевіч

ў музее Янкі Купалы, параіў Міколу пайсці туды на працу.

Дырэктарам музея тады працаў яшчэ адзін руплівец беларушчыны, крытык і літаратурразнаўца Уладзімір Юрэвіч, які многім жыхарам Беларусі запомніўся як выдатны вядучы радыёпраграмы «Роднае слова». Працаўшы у такога кіраўніка для маладога хлопца было сапраўднай знаходкай, радасцю і шчасцем. Цяга да ведаў узмініла. «Здаецца, каб было трохі больш гадзінаў у сутках, — прызнаваўся аднойчы мне, як дырэктару Купалаўскага музея, — прачытаў бы ўсё... Асабліва Купала і пра Купалу...»... Купала быў яго захапленнем змалку, з верша «Хлопчык і лётчык». (...). Ен жыў Купалавымі вобразамі, марыў яго марамі, дзейнічаў як Янка Купала, як бы сплючохаў свой доўг сціплага экспурсавода перад людзьмі, перад народам», — успамінаў У. Юрэвіч.

Не перастаўаў Мікола захапляцца і тэатрам. Ён, як сведчыў прафесар Аляксей Пяткевіч, абавязкі навуковага супрацоўніка музея Я. Купалы сумяшчай з працай у тэатральнай студыі Мінску. Ен дзейна цікавіўся тэатральным жыццём, часта быўаў на спектаклях, быў асабістазнаёмы з многімі артыстамі і пісаў у друкі пра іх і пра тэатр увогуле, найбольш пра самыя блізкі і яму найраднейшыя, Купалаўскі.

Ва ўнісон з Уладзімірам Юрэвічам, але дадаючы ад сябе істотныя моманты ў асэнсаванне ўзаемасувязі М. Дзяшкевіча з беларускім тэатрам, піша ва ўспамінах доктар мастацтвазнаўца,

Гэту загадку нацыянальнай культуры Мікола яшчэ не паспей разгадаць. Але адчуваў яе інтуітыўна. Шмат над чым задумваўся. Жыццё падказвала. Сустэрчы з людзьмі. І ў першую чаргу — з людзьмі мастацтва».

Усё гэта бачыў і скрушила перажываў малады Мікола Дзяшкевіч, у якога рамантыка правяралася жыццёвай практикай. И ёго спаквала виспявалася рагшэнне

здзейніць на новым жыццёвым вітку колішнюю тэатральную мару, але цяпер ужо не ў ролі артыста, а рэжысёра...

Быў ў Міколы Дзяшкевіча і яшчэ адзін талент — пісьменніцкі. Адчуць здольнага літаратарапа перш можна па тым, як ён валодае словам, стылем, умее весці нязмушаную гаворку, маляваць вобраз. И гэта добра адчуваеща там, дзе ён піша пра артыстаў. Наш вядомы пісьменнік Уладзімір Дамашэвіч, які на той час працаўшы у часопісе «Полымя» ў аддзеле крытыкі і рыхтаваў да друку адзін з найбольш значных артыкуулаў М. Дзяшкевіча «Ад вытокаў радаводных», пакінуў нам вось такое сведчанне:

«Калі імя Міколы Дзяшкевіча стала сустракацца на старонках газет і часопісаў, многія лічылі, што гэта будзе прынцыповы крытык, чулы да слова, што ў яго добры густ і аналітычны розум.

Прыблізна гэта я і сказаў Міколу, і ён успрыняў мае слова не як хлопчык, а як сталы мужчына. Відаць, ён і сам ужо ведаў сабе цану. И гэта, па яго словам, не галоўнае ў яго работе. «Хутка я пачну пісаць прозу», — сказаў ён.

Я радаваўся за яго, ён мне спадабаўся з першага разу, гэты юнак з інтэлігентным тварам і разумнымі вачымі. Я верыў у яго слова і казаў сабе: «Проста выдатна, што мы будзем мець яшчэ аднага перспектывнага празаіка».

Пра Міколу мне расказаў наш агульны старэйшы сябар Алеś Траяноўскі, чалавек шчодрай душэўнай дабрыні, рамантык, які, будучы надзвычай паглядным мужчынам, так сваёй сям'і і не прыдбаў, бо заставаўся па донкіхоцку верным сваёй першай каханай. Свой бацькоўскі клопат і ласку аддаваў тым хлопцам, якія прайдзялі цікавасць ці былі аддадзенія беларушчыне. Мяне найбольш зацікавіла і ўзрушыла, што мы з Міколам землякі і, зусім верагодна,маглі сустракацца на гуляннях у Шчарсоўскім клубе, куды я зредзь часу наведваўся, а ён, напэўна, бываў там і часцей. Алеś Пятровіч падмеўся нас пазнаёміць, але нешта адкладваўся, напэўна што па маёй віне, бо я тады вучыўся ў аспірантуры, быў вольным казаком і, на жаль, не такім уседлівым за кнігамі, як Мікола. Бо яшчэ з другога курса ўніверсітэта захапіўся працай гіда-перакладчыка і вандраваў з замежнімі турыстамі ўздоўж і папярок былога Савецкага Саюза. Быў ад Міколы далёка і тады, калі адбылося тое трагічнае здарэнне на Нёмане, пра якое мне цяпер падрабязна распавёў ягоны брат Аркадзь Аляксандравіч, які на той час выконваў абавязкі старшыні калгаса.

Раскашавала лета, і Мікола прыехаў на адпачынак у родныя мясціны. У першы ж дзень патэлефанаваў брату і папрасіў абавязкова вечарам прыехаць у бацькоўскую хату, паабяцаўшы пачаставаць арыгінальным пітвом. Яны разам з бацькамі выпілі туую пляшку «Пасольскай», потым браты выйшлі на двор, крыху пастаялі, і Мікола ўзрушаным голосам прамовіў:

— Слухай, Аркадзі! У мяне да цябе просьба. У цябе падрастуюць дзве дачкі, слáўныя разумныя дзяўчынкі. Я даю табе слова, што зраблю ўсё, каб дапамагчы ім стаць на ногі. Але паабяцаі мне, братка, што ты, калі што са

мною здарыцца, не пакінеш без дапамогі майі дачушки Ірынкі...

— Што ты, Коля, кажаш! — спачатку знікаваў, потым устрэпянуўся ад пачутага Аркадзя.

— Што ты чаўпеш, што з табою здарыцца!..

— Я і сам не ведаю — нейкі цяжар на сэрцы...

На тым іны ў той вечар развітлісіся, а назаўтра Мікола зноў патэлефанаваў і папрасіў падвезці яго разам з братавай (Аркадзевай жонкай) і пляменніцамі на Нёман. Аркадзь папрасіў прарабчэння, што вельмі заняты, але паабяцаў прыслать шафёра з машынай. Той адвёз, як і папрасіў Мікола, пад шчорсаўскі мост, які яшчэ за царскім часам меў стратэгічнае значэнне, але ў апошнюю вайну яго ўшчэнт разбамблі немцы, застаўшіся толькі высозны насып-пад'езд да колішняга высадачнага моста, замест якога пабудавалі так званы плывучы з дошак, які ляжаў на вадзе...

Шафёр круцянуўся на Нёман і праз якое паўгадзіны вярнуўся назад, падаў Аркадзю Аляксандравічу скамечаныя грошы. Той здзіўлена лыпнуў вачыма.

— Брат прасіў узяць бутэльку і, як стане менш клопату, прыехаць да яго.

Аркадзь сумеўся. Нейкае наслінне ці што: Коля ж выпівамі ніколі не быў. Прыйгadалася ўчарашня размова вечарам на панадворку, і невыразная цяжкая трывога аpanавала душу. Барэлжэй уходаўся і загадаў шафёру ехаць на Нёман.

Тое, што адбылося, можа стаць асновай для мастацкага твора, навэлілай пра апошні дні і гадзіны Міколавага жыцця.

Як пад'ехаі да насыпу, Аркадзь зразумеў, што здарылася непапраўнае...

Як заўжды, калі надараўся вольная хвіліна, Мікола дастаў книгу і засядзеў ў чытальні.

Братава з дачкою Оляй тым часам увайшлі ў раку і пачалі купацца. А потым пачуліся крыкі, лямант, і Мікола ўскочыў на ногі. Маці з дачкою неяк не ўзметку адплылі ад берага на быstryню, і плынню іх аднесла ў бухту, дзе заўсёды віравала вадакруті віры, у якіх, дарэчы, на памяці старожылаў загінулі 22 чалавекі...

Ён нырнуў, вынырнуў і імкліва пачаў рэзак плыні у на-кірунку да той бухты. Выхапіў дзяўчынку, абхапіў яе адною рукой за стан, падплыў да берага, выпхнуў дзіця з вады, а сам зноў кінуўся туды, дзе віравала вада. Але на гэты раз з бухты не вынырнуў. Міліцыянер, які адпачываў непадалёку на беразе, таксама кінуўся ратаваць тапельца і выцягнуў з вады жанчыну. Яе адратавала. А Міколу ў той дзень так і не знайшлі.

Можна ўяўіць, што перажылі ў той дзень і ў туночку родненія. А назаўтра, як развіднела, на Нёман пабегла Міколава мама. Яе адгаворвалі, не пускалі, але нікога не паслухала і пабрыла па Нёмане галосамі: «Ах маё ж ты дзіцяцька родненікае, а мой дараці сыночак, а чаму ж я цябе не ўпільнавала, не ўратавала... А дзе ж ты падзеўся, а выплыў, родненікі. Ці ж мне самай тапіца...»

І здарылася неверагоднае: выплыла набрыньяла за ноч сынава цела.

ЛІТАГЛЯД

ЧЫСТАЧЫТАННЕ

Легал

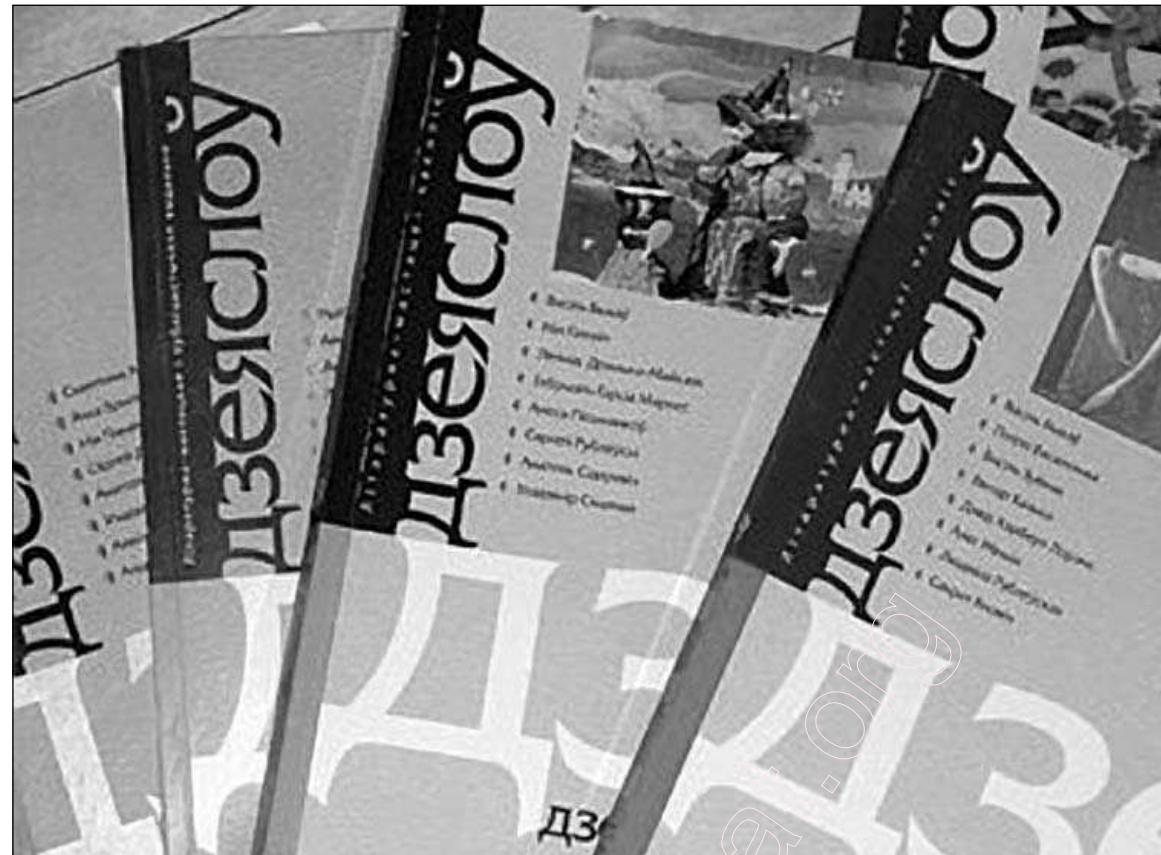
Калі надарылася нагода
рэцэнзаўца «ДЗЕЯСЛОЙ»,
то найперш зажадалася
вось гэтай шчырай размовы
— агляду, абмеркавання яго
публікацый, погляду збоку...

Падумалася, што аўтарам часопіса не хапае зваротнай крытычнай сувязі, што яны вараща ў сваім соку, пакінутыя самі на сябе. Маўляю, надрукаваўся ў такім салідным выданні — і ўжо гэтым будзе задаволены, калі не шчаслівы. Таму — па прынцыпу бумеранга — паспрабуем вярнуць аўтарам уражанні ад кінутых імі на волю лёсу іх мастацкіх твораў і літаратурных тэкстаў...

Бадай, адразу вызначымся з найбольш важнымі, на мой погляд, публікацыямі апошняга па часе 47-га (чацвёртага за гэты год) нумара «Дзеяслова». Такіх чатырох: пачатак новага рамана Людмілы Рублеўскай «Сутарэнні Ромула», нізка верша Ігара Кулікова «Закон узаемнае невылечнасці», презентацыя інтэрнэт-часопіса «ПрайдзіСвет» ды прадстаўленыя Міхасём Скоблам вершы і лістыванне Ларысы Геніош.

Цягам усяго часу свайго выдання часопіс стварае ўражанне аднастайнасці, як стрыжнёвансця, так і тэматычнай ды, можна сказаць, і аўтарскай. Дрэнна гэта ці добра? Адназначнага адказу быць не можа. Такім некалі быў «Новы мір». Тут і ўхвалы і папрок разам. Ухвалы за нацыянальна-ідэйную і грамадзянскую вытрыманасць. Але і адчувальнае ігнараванне паправак на час, які, між іншым, і ў мастацкім вызначенні застаецца рухомым.

Пачну з даволі таленавітай, амбітнай, дастатковая раскручанай і пазнавальнай літаратурнай дамы Людміла Рублеўская піша ў вельмі запатрабаваным цяперашнім гіблым часам нацыянальным накірунку і ў той прымальний маладой чытацкай аўдыторый манеры, як гэта рабіў трывца-сорак гадоў таму У. Караткевіч. Іншая справа, як пры сённяшнім ладзе беларуская грамадства такую літаратуру прапагандаваць... Але ж ці было тое лягчай і тады? (Што праўда, аднаташнасць тэматыкі твораў Л. Рублеўскай, дзе гісторычна-нацыянальны матыў уплятаецца ў кантекст сучаснага твора як нейкая рэтра-прышчэпка ў прычоску сённяшнім модніцам, нярэдка трывожыць.) Адчуваннае, што супраца пісьменніцы з вядомым літаратуразнаўцам і архівістам Віталем Скалабанам дае ёй шмат дакументальнай, невядомай шырокай публіцы, гісторычнай фактуры для новых творчых задум... Раман «Сутарэнні Ромула» напісаны ў стылі фэнтэзі: галоўная герояня Арсенія, рэдактарка і адносна маладая літаратарка, пераносіцца з цяперашнім часу ў пачатак мініулага стагоддзя. Пераход ад реальнага да «гульні» выпісаны

хоць і не зусім пераканаўча, але на дабротным мастацкім узроўні. У тканіну змысленага літаратурнага твора «ушываецца» дакументальная падкладка з реальнага жыцця, але белая ніткі, на жаль, застаюцца бачнымі. І ўсё ж пачатак твора пакідае ўражанне майстравіта напісанай разы, чытаецца лёгка, хоць яму і бракуе той высокай ідэйнай і псіхалагічнай (драматычнай) напругі, якая захоплівае ўсю чытацкую істоту, робіць яго (чытача) не назіральнікам, як у дадзеным выпадку, а саўдзельнікам, як, скажам, у лепшых творах А. Федарэнкі ці Ю. Станкевіча.

У рамане супрацьпастаўлены беларусы: усходнікі і заходнікі, праваслаўнія і каталікі, шляхта і просталюдзіны, паны і прыслуга... Менавіта іх узаемаадносіны ў грамадстве паўплывалі на палітычнае і грамадскае становішча беларускай рэспублікі (ды і на жыццё сённяшнія краіны таксама яшчэ ўпłyваюць). Вельмі добра, адметна і пры гэтым ненавязліва выпісаная фактура і партрэты герояў, хоць сам сюжэт развіваецца адсторонена, нераўнouочы як у эс (некаторыя апісані, скажам, знарочыстыя ўстаўкі пра А. Блока і М. Горкага, не адгryзываюць ніякай ролі). Кантрастна выпісваецца (нават візуальна прачытаецца) наш сённяшні час з яго характэрнымі рысамі і тыпажамі (павет А. Сыс, гісторычны літаратар Вітаўт Чаропка падаўся мне прататыпам Вячкі Скрыніча, галіярэя «Падземка» і г.д.). Праўда, часам пачынаецца міжвольная фрывольная гульня ў само пісанне: сур'ёзны фрагмент раптам перарываецца нейкай жаночай сэнтиментальнасцю, якая разбівае чытацкае суперажыванне абаранага эпізода. Але што да стылёвага гладкапису, то ён як бы нівеліруе высокамастацкое і чыста літаратурнае ў Л. Рублеўскай — бо ўсё ж пісьменніцы браю жыццёвага вопыту, таго, што яна іранічна называе «тварамі

асфальт» (у гэтым устаўным пісанкы, дарэчы, я нечакана пазнаў сам сябе: «стары паэт, які пакінуў пісаць вершы»).

Падчас ствараецца ўражанне, што не пісьменніца вядзе рэй (стварае сюжэт) твора, а здабытая (прачытаны ёй) архіўная матэрыялы выпрастаюць закрученую канву раманнай інтырігі... Такі пасаж. Студэнт П'янкоў выклікаецца ў наркамат замежных спраў для правядзення з ім агентурнай работы. Узнікае пытанне, чаму ён выкліканы ў гэту дзяржаўную ўстанову, а не ў ГПУ? Адтуль яшчэ дзве дэталі. Сеўшы, «П'янкоў страсяйнуў галавой і, каб адагаць морак, аддана ўтаропіўся ў мудрыя вочы намаляванага Леніна — вялізны партрэт у цяжкай багетнай раме вісеў, як мае быць, на сцяне за спіной гаспадара кабінета...». А напрыканцы аўдыенцыі той самы гаспадар «блаславіў» студэнта, «падпісціўшы належнага пафасу ў голас, і Сталін на сцяне, здавалася, ухвалына зірнуў мудрым прыжмуранным вокам».

Зрэшты, па тым часе вісела ў высокіх кабінетах і па два партрэты. І ўсё ж, чытаючы наступнае, пачынаеш разумець аўтарскую алюзію: «Яе перасмыкала ад адчування, што насамреч трапіла ў ту эпоху, калі на сцяне віселі вусатыя партрэты, а навуковыя дыскусіі заканчваліся расстрэламі. Нават нейкая даўжынёй з глыток паўза ўзнікла ў асэнсаванні рэалій...». Вось гэта паўза асэнсавання рэалій і вартая, каб скасаваць увесі мой негатыўныя крытычныя свербы...

Партрэт галоўнай герайні, які ў чытача асасырыуецца з аўтарскім (у нашым часе) і Алеся Вяжэвічам (родзіча Арсеніі ў прамінульным) падаецца не толькі ў ружовых фарбах, а ў некаторых момантах негатыўна і нават асуджальна. Шкада толькі, што нярэдка ў Л. Рублеўскай цэнтральная ідэя твора (у дадзеным выпадку нацыянальная) ПАЎСТАЕ над ідэяй мастацкай. Таму

хавае, а падчас нават выстаўляе напаказ, як бы парадыруючы згаданых паэтаў, альбо ўрэшце цэнтранна «сцябаещца» ад лішніцы іх умоўнага, але назойлівага куратарства:

Ад усяго чалавека табе
застаецца ўсё.
Ўсё абсолютна.
За выняткам чалавека.

Альбо гэтыя, пазнавальныя па іх бацьку, маскультурныя сімвалы, што, як лакумусавы паперкі, выяўляюць прадаўжалінікаў роду яго пазіі: Чычэн-Іцу, Паца-ваца, Лах-Нэсы, Тытыкала, Мацу-Пікчу... Агулам, нестас жывых чалавечых пачуццяў: болю, радасці, перажыванні юнатральнага жыцця. Але што дзіўна, гэтыя па-свойму арыгінальныя паразкі вершаў, напоенныя сокам з каранёў сапраўднай пазіі, не выклікаюць чытацкай алергіі. Гэта абнадзеявае. Што ж, будзем чакац ад даравітага маладога паэта творчага і мастацкага ажыўлення...

Презентацыя інтэрнэт-часопіса «ПрайдзіСвет» атрымалася больш чым удалая. Цэльнае ўражанне пакінула прадстаўленне партугальца Фэрнанду Пэсоа, які пісаў на роднай і англійскай мовах, пры гэтым хаваючыся пад рознымі псевданімамі. Гэта творца высокага парадку і даўно быў варта знаёмства з беларускім чытачом.

Што да мяне, то я пішу
прозу сваіх вершаў
І задаволены,
Бо ведаю, што спасігаю
Прыроду звонку
І не спасігаю знутры.
Таму што ў прыроды
ніяма нутра.
Іначай яна б не была Прыродай.
(Пераклад Кацярыны
Маціеўской.)

З прыемнасцю прачытаўся і парадайны Макс Бірбам са сваім «Энохам Сомсам» у перакладзе Юліі Цімафеевай. Думаю, у далейшым чытачоў варта знаёміць з жыццём і творчасцю аднаго-двох замежных творцаў (лепш было б, каб аднаго класічнага і аднаго сучаснага). Карысці, часам, больш, чым ад сваіх, калі ведаць меру і пропорцыі.

Артыкул М. Скоблы, новая верша Ларысы Геніош і яе лісты да Язэпа Найдзюка... Ёсць простица цудоўныя, выдыхнутыя пакутным холадам жыцця, верши пра нашу нацыянальную долю. Вось страфа з верша «Сыну»:

Май сэрца дзіцяці,
любі свой народ,
будзь прыкладам брацям,
будзь бацькам сіром,
у пекле — анёлам,
не толькі ў раю...
Я людзям для шчасця
цябе аддаю!

Не ўпэўнены, што яшчэ ў якога паэта я сустракаў такую гарнічнанепамысlnу метафору: будзь «у пекле — анёлам», гэта значыць, заставайся чалавечным і ў самай цяжкай сітуацыі. Але больш за ўсё ўзрэла яе неймаверна шчырая перапіска з Я. Найдзюком, асабліва ў парыўнанні з лістуваннем Я. Брыля і А. Адамовіча, якія змаглі-такі знайсці свае творчыя

нішы сярод камуністычнага паглуму і барабаннай рыторыкі. Яна, несавецкая беларуска, да канца не здае сваіх патрыятычных пазіцый у аточаным з усіх бакоў бальшавікамі нацыянальным акопе, дзе адно чалавеку засташца, і то — пащана і гонар. «Дарагі і родныя, зусім не кла-паціце, што малая рэнта! Неяк яно будзе. Я не належу да ССБП (маеща на ўвазе Саюз савецкіх пісьменнікаў Беларусі — рэд.), але мне запрапанавалі напісаць заяву ў Літфонд, толькі ж я не ўмей нічога прасіць... Таксама дрэнная «Міклошоўская» натура, але што зробіш, інакшай бышь не магу»...

Як заўжды таленавіта і адметна піша Леанід Дранько-Майсюк. Хоць яго аповесць «У Вільні і больш нідзе», як на мой погляд, усё ж жанрава выцягвае на эсэ. Зрэшты вартую реч як ні назаві — калі яна чытаецца з задавальненнем, гэта галоўнае. Праўда, у запале, даючы парады і павучаючы маладых літаратурных «неслухаў», якія ганьбяць у сваіх «сцёбных» тэкстах класікаў нацыянальной літаратуры, аўтар, услыўляючы свайго сябра і творцу У. Някля-

ева, называе рэдакцыю (творчы калектыв коліс элітнага часопіса) «Крыніцы» «неразумнай камандай» (гэта значыць, А. Розанава, В. Акудовіча, У. Арлова, А. Сідарэвіча, Ю. Станкевіча ды Л. Галубовіча?!), якіх Уладзімір Пракапавіч, аказвае, «песці і карміў з рук». Трэба ў крытычных месцах усё ж быць адэватным спадару эстету і ў парыве высокапарных прызнанняў не забывацца на речайнасць...

Што тычыцца завяршэння публікацыі вершаванай драмы Уладзіміра Някляева «Армагедон»... Сябар піста, Л. Дранько-Майсюк, напісаў у сваій дарожнай аповесці, што эсесістыка У. Някляева пра Янку Купалу і Якуба Коласа — «райскае пісьмо», а драму «Армагедон» назваў чамусці «вымысленай невераемна», магчыма гэта намёк на пісьмо пеклавае... Уласна я спашлюся тут на нядыўніе інтэр'ю вядомага драматурга Аляксея Дудара, які сказаў, што цяжка разумее публікацыю драматургічных тэкстаў у мастацкіх часопісах, паколькі іх трэба бачыць у сцэнічным выкананні. Такія творы — спажываў (і выпрабаванне) для рэжысёраў.

Ведаючы У. Някляева як аднаго з найлепшых нашых сучасных паэтаў, маю спадзеў, што і гэтая яго реч вартая шырокай публічнай увагі. Думаю, неўзабаве дачакаеся (у чым ён падчас сваёй прэзідэнцкай выбарчай кампаніі пастаянна запэўнівае) яе пастаноўкі на галоўнай сцэне краіны. А чытаць драму, прадзіраючыся праз церні курсіўных аўтарскіх рэмарак, занадта нярвовая праца (нераўнучы, як у прадмове аўтара, біць кошку галавой аб сцяну)... Нават для маёй не зусім тонкай натуры, таму — прабачаюся.

Два аповеды Паўла Анціпава. Прачытаў першы. Нікага ўражання. Падалося, што чалавек наўмысна піша безгустоўна ці насамрэч не выпрацаў уласнага стылю. Скажу, на сваю рызыку, таўталагічна і блізка да арыгінала: літаратурны стыль П. Анціпава на дадзеным этапе знаходзіцца ў фазе зацвярдзелага цімента. Другі аповед чытаць не стаў, і, можа, дарма... Тому пакуль ад прозы гэтага маладога пісьменніка мае «вочы шырокая расплюшчаныя, душу вярэдзіць непрамоўлене». Пара, аднак, Павел!

Вершы Дар'і Ліс таксама не ўразлі. Набор неўпардкаваных слоў і вывяржэнне эмоцый... Нешта падобнае да патухаючага вулкана — астыванне гарачай лавы і выпусканне пары...

А вось Анка Упала сям-там смешная (іранічна-саркастычная, правакацыйная, калі хочаце), асабліва ў «таўтаграмах». У некаторых месцах нават запала ў сэрца. Талент неардынарны, рэдкі для беларускай літаратуры, tym больш жаночай.

Дэбют Настасіі Кухарэнка атрымаўся даволі прыстойным, у сэнсе — чытэльнym. Неблагая заяўка на будучае. Разняволеная ў пачуццях і стылі, але не да стыхійнай аляпаватасці і віхураці Валерыны Куставай. Зрэшты і тое, што яшчэ разбэрсане, з часам упараткуецца. Было што, а яно ёсць:

*Дамалюю табе крылы...
Каб ты лётаў асцярожна,
Каб жыццё насыць на крылах,
Бо ў далонях не ўтрымаць...*

Як сабе самой. Эсэ Віталя Тараса — пра жыццё і смерць, атэзіз і веру, Бога і д'ябла... Чытаецца з цікавасцю, але складваецца ўражанне, што

цытавання больш, чым уласнага. Размова вядзеца пра светалогіяд позняга Льва Талстога, а заадно і ўласнага бацькі (Валянціна Тараса).

Цікавыя згадкі Ванкарэма Нікіфаровіча пра паэта Уладзіміра Дубоўку («Краса ніколі не памрэ на свете: // Тварэнні дзіўныя прыносяць плён»), штырхі да творчага партрэта мастака Сяргея Рымашэўскага Юрася Барысевіча («Не шкадую, што я мас-так, мне падабаецца мець грошы з жывапісу»), калядная сцэнічная прыпавесць Галіны Каржанеўскай («Лепей шчупальцы прыняць. // Я паненка, а не...»).

Якія ж напрошаваюцца высновы з усяго прачытанага? Па-першае, што не дарма траціў час. Па-другое, што вартае пераважае шарагавае. Што ніяма абліютна бяздэрнага. Што і без публікацый жывых класікаў часопіс не страціў саліднасці. Што бракуе аналітычнай чытэльнай крытыкі. Што хацелася б палемічнасці як паміж творцамі, так і ў саміх творах. Але ёсць тое, што ёсць — літаратура. Яна такая, якой я яе прачытаў. Жадаеце прачытаць па-іншаму — вазьміце ў руки 47-ы нумар «Дзеяслова».

▶ ПАМЯЦЬ

БАЛЮЧАЯ СТРАТА

М. Дзяшкевіч — апантаны эккурсавод Купалаўскага музея. З архіва аўтара.

◀ Працяг.
Пачатак на стар. 19.

Край наш урадлівы, і быў да нядыўна густа заселеным. А тая мясціна, пра якую тут размова, асабліва: вёска на вёсцы, хата на хаце. Ад Шчорсаў пачынаючы Краскоўскія горы, а потым Пагора, Воўстухава, Вірышча, Лясок, Заполле, якое падыходзіць пад самыя Карэлічы. Краскоўскія горы падаравалі Беларусі чалавека магутнага: слыннага для 20-х гадоў эканаміста, доктара науک, пісьменніка, аўтара выдатных апавяданняў і рамана «Драпежнікі». Але і на долю Янкі Нёманска (Івана Андрэевіча Пятровіча) знайшліся драпежнікі. У 1937 годзе ён быў арыштаваны і

асуджаны Ваеннай калегіяй Вярхоўнага суда СССР да выключнай меры пакарання, і расстрэляны 30 кастрычніка 1937 года.

Спытаеце: за што? Ды за тое, што быў свядомым беларусам, чалавекам таленавітым, выдатным арганізаторам і займаў у дзяржаве ключавыя пасады. І хіба гэтага было недастатковага для крыважэнрнага сталінскага рэжыму?!

Таму і заходзіцца сэрца шчымлівым болем, калі прайзджаеш міма родных вёсак, якія ўсё больш аблазлюджаюцца, дэмаралізуецца і на вачах паміраюць...

Трагічны зход з жыцця Міколы Дзяшкевіча стаўся балочай стратай для ўсёй нашай культуры. І май асабістым болем таксама. Магло б, вядома, усяк скласціся, але падобнага на Міколу, роднас-

нага мне па поглядах, па разуменiu свайго ававязку перадъюшчём, маральна чыстага і па-грамадзянску мужнага сярод землякоў сустэрэць не надарылася. А мо і ўвогуле. Мы душа ў душу жылі і сябравалі з Рыгорам Семашкевічам, але і яго ў маладым веку напаткаў трагічны лёс. Такім людзям, такім сябрам заменены няма...

Я ўдзячны лёсу і асабіста светлай душы і яснага разуму чалавеку Міхалу Фёдаравічу Дубянецкаму, што ён падгаварыў мяне перайсці з Інстытута літаратуры АН БССР на працу ў выдавецтва «Мастацкая літаратура» і даў магчымасць, як загадчыку рэдакцыі крытыкі і драматургіі, выдаць каля сотні кніг, патрэбных нашаму нацыянальному Адраджэнню. І ён, і галоўны рэдактар выдавецтва Серафім

Андраюк з поўным разуменнем паставіліся да маёй прапановы выдаць лепшыя са спадчыны Міколы Дзяшкевіча разам з успамінамі пра яго блізкіх сябров. У выніку быў складзены і выдадзены ў 1991 годзе томік «Ад вытокаў радаводных» — своеасаблівы вянок на магілу Міколы Дзяшкевіча, якай ў яго родным Пагоры.

P. S. Гэты тэкст быў напісаны ў 2007 годзе — для Міколы Дзяшкевіча юбілейным. 11 траўня 2007-га яму споўнілася 60 гадоў. Можна толькі ўяўляць, чаго ён мог дасягнуць за непражыты час. І пакінуў ён гэтае жыццё на высокай ноце, ратуючы ад смерці іншых. Дык ня јўжо мы не павінны схіляць галаву перад ягонай светлай памяццю? Памятаюць родныя і шануюць гэтую памяць. Але такія, як Мікола, належалі не толькі сваім сям'і, але і Беларусі...

Аднак артыкул, прымеркаваны да 60-годдзя Міколы, «адляжаўшыся» ў дзяржаўным выданні (часопіс «Маладосць»), публікуецца ўпершыню — аж праз трэћы з гакам гады.

У нас шмат гаворыцца і пішацца пра выхаванне моладзі, і нават дзеля гэтага створаны шматтyscianы моладзевыя структуры. Але, часцей, усё аблажкоўваецца дэкларацыямі, нібыта высокімі, але насамрэч пустымі словамі. А такія рэальныя ўзоры і прыклады высокага грамадзянскага ававязку, высакароднасці і маральна чысціні, незвычайнай працавітасці, што былі праз усё кароткае жыццё ўласцівы Міколу Дзяшкевічу, застаюцца неасэнсавымі і ў сапраўды выхаваўчых мэтах не скарыстанымі. Наколькі мне вядома, ні ў Дзяржаўным педагогічным універсітэце імя Максіма Танка, да якога раней належалі бібліятэчныя факультэты, ні ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў, дзе ён ціпер функцыянуе, ніяма абліютна ніякіх слядоў і адзнак, што тут наўчаваўся Мікола Дзяшкевіч... Нічога не зроблена для ўшанавання светлай памяці земляка і на мясцовым

узроўні. Мо з-за таго, што ён нібы застаўся на памежжы дзвюх ВНУ, Наваградскага і Карэліцкага раёнаў, а Воўстухаўскай дзесціцігодкі ўвогуле не існуе: купка пагорскіх дзяцей ходзяць вучыцца ў Запольскую СШ. І чалавек нібы загубіўся ва ўсіх гэтых пературбациях...

Аднак закончыць мне хочацца на больш светлай аптымістичнай ноце, звязанай з працягам роду, шанаваннем маральных і духоўных каштоўнасцяў, якія спавядаю і адстойваю Мікола, няхай сабе і на больш вузкім, але насамрэч вельмі важным, бо яны мацуюць трывалы грунт жыцця. Звяртаюся да ўспамінаў найбліжэйшага сябра Міколавай маладосці артыста Алеся Лабанка, на жаль, ужо таксама нябожчыка:

«Мікола размаўляў па-руску, па-польску, па-беларуску, і адно дома ён гаварыў толькі па-свойму: «Калі ласачка, тато, мамо». А якая шчырасць была ў тых словаў, якая дабрыня і ласка!.. І колькі там было слоў, якія ўжо павыкарчоўвалі з нашай памяці і з нашай свядомасці! Адтуль, з дому, як я разумею, былі і яго душэнная дабрыня і нейкая безбаронная даверлівасць».

А вось сведчанне Уладзіміра Содала:

«Апошняя мая сустрэча з Міколам была на плошчы Перамогі. Мікола быў у адпачынку і збіраўся ехать у вёску да бацькі. Гаварылі мы з ім падчас той сустрэчы шмат пра што. Раіўся, як зрабіць, каб яго дачушка аднолькава прыгожа размаўляла з маленствам на беларускай і рускай мовах».

Ад той пары мінула 36 гадоў. Міколава дачка Ірынка, слава Богу, вырасла, выгадавалася, вывучылася, набыла вышэйшую адукацыю інжынера, закончыўши Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт.

З Ірынай Мікалаеўнай я нядаўна ўпершыню размаўляў па тэлефоне і ціха, моўчкі радаваўся, што яна свабодна валодае нашай роднай мовай, мовай яе пагорскіх дзядоў і свайго бацькі, які рупіўся не толькі пра сваю сям'ю, але і каб жыла Беларусь.

СВЕТ**24 (16)**

► СУСТРЭЧЫ

«ПАПУЛЯРНАЯ МУЗЫКА З ВІТУЛЫ» Ў МІНСКУ

Пасольства Каралеўства Швецыя ў Беларусі сумесна з Цэнтрам шведскіх даследаванняў правяло прэзентацыю беларускага перакладу рамана шведскага пісьменніка Мікаэля Ніемі «Папуллярная музыка з Вітулы». Яна адбылася 20 кастрычніка ў актавай зале філалагічнага факультета БДУ.

Раман Мікаэля Ніемі «Папуллярная музыка з Вітулы» выйшаў у Швецыі ў 2000 годзе. Яго першапачатковы наклад складаў 4000 асобнікаў, праўда, сам пісьменнік лічыў, што такая колькасць была заўшчнай. Але кніга адразу зрабілася бестсэлерам, і на дадзены момант у Швецыі прададзена ўжо больш за 800 000 асобнікаў. Акрамя таго, раман быў перакладзены на 25 моваў свету. Па-беларуску ж «Папуллярную музыку з Вітулы» пераставала Вольга Цвірка.

Чытач трапляе ў 1960-70-ые гады, у маленкі паячніца гародок Паяля на мяжы Швецыі і Фінляндый. Тут асфальтуюць дарогі, адмірае сяймена земляробства і ўжыщчэ гарадка ўрываета рок-н-рол. Аднак старэйшае пакаленне супраціўніца новаўядзенням, адцягваючы ўваход сваёй мясцовасці ў сучаснасць. Галоўныя герой рамана — Мацці і яго сябар Ніла — мараць зусім аб іншым жыцці, абытм, якое магчыма толькі па-за межамі іх роднай Паяля...

У прэзентацыі ўзялі ўдзел аўтар рамана — папуллярны шведскі пісьменнік, а таксама Уладзімір Арлоў, Валянцін Акудовіч ды амбасадар Швецыі ў Беларусі Стэфан Эрыксан. Хіт-майстрам і вядучым імпрэзы быў Віктар Шалкевіч.

Мікаэль Ніемі быў гостем і Саюза беларускіх пісьменнікаў, на сядзібе якога адбылася дзвохгадзінная сустэречча-гаворка шведскага празаіка з кірауніцтвам СБП.

Н.К.

► КОНКУРС

ТВОРЫ ПРА ЖАНЧЫНУ**Паважаныя сябры!**

ГА «Саюз беларускіх пісьменнікаў» завяршае конкурс на лепшы літаратурны твор, у якім асвятляецца образ жанчыны ў сучасным грамадстве і асэнсоўваючы актуальная гендэрныя праўлемы.

На конкурс прымаюцца тэксты ўсемагчымых жанраў: паэзія, проза, драматургія, крытыка. Аўтарамі конкурсных твораў могуць быць і мужчыны, і жанчыны, і пачаткоўцы, і професіяналы.

Лаўрэатаў літаратурнага конкурса «Жанчына ў сучасным грамадстве» чакаюць прэміі, прызы і падарункі, а таксама семінары і майстар-класы з удзелам вядомых беларускіх і замежных пісьменнікаў!

Вы маеце апошні шанец да 5 лістапада г. даслаць свае творы на

адресы: паштовы — 220112, Мінск, вул. Кузьмы Чорнага, д.31, п.906 (сядзіба СБП); электронны — sbp@tut.by.

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў

Лайборам Севікам. Яны збіраюцца ў адзін з вечараў разам і аддаюцца ўспамінам аб мінулым. Адказваючы на пытанне, як атрымалася змясціць трагедыйныя ноткі ў камедыйным рамане, пісьменнік адзначыў: «Я смешны, таму што журботны».

На думку пераможцы, «Пытанне Фінклера» — яго самая лепшая і самая дарослая кніга на сённяшні дзень.

Пераможца Букераўскай прэміі-2010 Говард Джэйкабсон стаў багацейшым на 50 тысячай фунтаў стэрлінгаў (такі прызывы фонд прэміі) і ў столкі ж разоў вядомей: вячэрня цырымонія ўзнагароджвання транслявалася ў прымым эфіры па ВВС. Ужо на наступны дзень продаж рамана «Пытанне Фінклера», за які ён атрымаў прэмію, павялічыўся на сотні разоў. Кніга перамясяцілася з «топ-100» самых прадаваных кніг адразу ж на другую пазицію, саступаючы толькі кулінарнай кнізе Джэймса Олівера.

Сам Джэйкабсон признаўся, што вельмі рады атрыманню Букераўскай прэміі: яна абяцае прынесці яму не толькі прызнанне, але і новых чытачоў. «Я пішу ўжо трэццаць гадоў. Але многія адкрылі мянэ (як пісьменніка) толькі цяпер. Я хачу, каб людзі мяні

чыталі, — сказаў Говард. — Мне так надакучыла, што мяне завуць недаацэненым пісьменнікам».

На пытанне аб тым, як ён плануе выдаткаваць прызы фонду, лаўрэат адказаў не задумаўся: «На сумачку для сваёй жонкі».

«Усю суму?» — паспрабаваў удакладніць адзін з журналістаў. У адказ пісьменнік паіранізаваў: «А вы ведаецце, якія цяпер кошты?» І дадаў: «І на пару туфляў, калі застануцца гроши. Для маў жонкі, натуральна».

Жонка Говарда Джэйкабсона, элегантная Джэнні, прысутнічала на цырымоніі ўручэння «Букера» і клапацілася, каб муж бездакорна выглядаў падчас начных інтэрв'ю перад аўктывамі камераў. Даведаўшыся, на што будуць выдаткаваныя 50 тысячай фунтаў стэрлінгаў (каля 75 тысячай даляраў ЗША), яна толькі ўсміхнулася, сціснуўшы серабрыстую сумачку, з якой прыйшла на прыём.

Говард Джэйкабсон ужо мае планы на будучыню, хоць і жартуюні: з моманту вылучэння ў кароткі спіс намінантаў Говард сур'ёзна задумаўся аб тым, каб напісаць кнігу, у якой бы распавядалася аб перажываннях пісьменніка ў чаканні ўзнагароды...

Наталля МІХАЙЛАВА

умоўную рэальнасць, — варыяцы «Гісторыі аднаго горада» Салтыкова-Шадрына. Якая тэндэнцыя пераможца? У Шадрына перамагла першая: свой творчы сліях ён скончыў «Пашахонскай даўніной». Паглядзім, што будзе ў нас.

У пералік фіналістаў прэміі не ўвайшлі такія знакамітая прадстаўнікі лонг-ліста, як Даіна Лала, Андрэй Аствацатураў, Цімур Кібіраў і Віктар Пялевін.

Кожны намінант букараўскага шорт-ліста атрымае 60 тысячай расійскіх рублёў (каля 20 тысячай даляраў ЗША). А пераможцу дастанецца грашовы прыз, які сёлета вырас і складае 600 тысячай расійскіх рублёў — у два з паловай разы большы, чым ангельскі «прататып».

У розныя часы «Расійскім Букерам» ганараваліся Булат Акуджава, Людміла Уліцкая і Уладзімір Маканін, а ў мінулым годзе прэмію атрымаў раман Алены Чыжовой «Час жанчыні». Імя лаўрэата гэтага года будзе абвешчана ў пачатку снежня.

«Расійскі Букер» будзе прысуджацца ў 19-ы раз.

► АКЦЫЯ

БУДЬМА З БЫКАВЫМ!

Сакратарыят Саюза беларускіх пісьменнікаў і Рэдакцыйная калегія Поўнага збора твораў народнага пісьменніка Беларусі Васіля БЫКАВА запрашаюцца актыўістамі беларускага мастацкага слова і грамадскіх распаўсюднікаў з Мінска і рэгіёнаў Беларусі да супрацьцы.

Мы хочам з вашай шчырай дапамогай прадаўжыць бясплатную передачу ў бібліятэці нашай краіны (гарадскія, раённыя, універсітэцкія, школьнія) 8 тамоў прозы нацыянальнага класіка, якія выйшлі ў свет (наступныя тэмы ў стадыі падрыхтоўкі).

Будьма з праўдзівым і прароцкім словам Васіля Быкава!
Даведкі падаюцца па тэлефону ў Мінску: 200-80-91.

7 ЛІСТАПАДА, НЯДЗЕЛЯ

07.05 Дзень спорту.
07.15 Камедыя «Вясёльяя рабяты» (СССР).
08.45 «Зброя». Цыкл дакументальных фільмаў (Беларусь).

09.00, 12.00, 15.00, 19.00 Навіны.
09.10 «Арсенал».

09.40 «Альманах вандраванні».
10.10 У свеце матораў.

10.45 Культурныя людзі.
11.15 Героіка-прыгодніцкі фільм «Няўлю́нныя мсці́ўцы» (СССР).

13.05 Героіка-прыгодніцкі фільм «Новыя прыгоды няўлю́нных» (СССР).
14.35 Замелнае пытанне.

15.15 Навіны рэгіёна.
15.35 Дзённік Міжнароднага дзіцячага конкурсу песні «Еўрабачанне-2010».

16.00 Прэм'ера. Камедыяная меладрама «Каханне Аўроры» (Украіна).

17.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

18.05 Суперлato.

19.20 Дакументальна-біяграфічны цыкл «Мая праўда» (Украіна).

20.30 «Спортлато 5 з 36». Забаўляльнае шоў.

20.50 «КЕНО».

21.00 «У цэнтры ўвагі».

22.25 Футбол. Ліга чэмпіёна УЕФА. Відэасапосіc.

23.00 «Лістапад-2010». Дзённік.

23.15 Камедыя «Вясельная вечарынка» (ЗША-Германія).

23.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

23.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

23.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

24.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

24.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

24.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

24.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

24.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

25.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

25.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

25.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

25.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

25.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

26.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

26.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

26.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

26.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

26.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

27.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

27.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

27.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

27.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

27.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

28.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

28.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

28.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

28.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

28.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

29.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

29.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

29.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

29.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

29.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

30.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

30.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

30.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

30.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

30.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

31.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

31.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

31.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

31.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

31.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

32.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

32.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

32.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

32.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

32.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

33.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

33.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

33.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

33.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

33.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

34.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

34.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

34.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

34.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

34.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

35.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

35.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

35.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

35.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

35.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

36.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

36.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

36.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

36.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

36.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

37.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

37.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

37.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

37.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

37.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

38.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

38.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

38.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

38.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

38.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

39.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

39.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

39.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

39.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

39.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

40.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

40.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

40.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

40.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

40.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

41.00 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

41.15 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

41.30 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

41.45 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

41.55 Адмысловы рэпартаж АТН «Печкі-лавачкі».

ЗАМЕЖЖА

▼ МІЖНАРОДНІЯ НАВІНІ

КАЗАХСТАН. У ШКОЛАХ БУДЗЕ «НУРСУЛТАНА ЗНАЎСТВА»

Увесці школыны прадмет «Нурсултаназнаўства», дзе будзе вывучацца біяграфія прэзідэнта Назарбаева, прапанаваў кіраўнік прэзідэнцкага фонду. Ініцыятыва была агучана падчас прэзентацыі кнігі пра Нурсултана Назарбаева. Яе называ «Ушконыр — залатыя яслі». Кніга распавядае пра дзіцячыя і школьныя гады Нурсултана Назарбаева, пра людзей, сярод якіх ён жыў, пра яго жыццёвы шлях. Кніга вельмі цікавая. Напрыклад, апавядвае пра тое, як аднойчы, у далёкім дзяцінстве, Нурсултан ледзь было не памёр ад аддэбру. «Вясковы лекар сказаў, што Нурсултану ўжо не жыць, і загадаў адвесці яго дахаты. Нурсултана везлі на возе. Хлопчык трывал, у яго была высокая тэмпература», — распавядае аўтар кнігі. Далей гэта легенда распавядае, што Нурсултан нечакана апрытомней, паглядзеў, што ўжо нач і свеціц месяц. Тады хлопчык сказаў: «Хіба Месяц вышай за Бога? Месяц усміхаецца, а доктар сказаў, што я памру? Як гэта я памру? Не, я аспрэчваю хваробу». І так Нурсултан вылечыўся і ўстаў на ногі.

На матэрыялах казахскай службы «Радыё Свабода»

УКРАЇНА. ЦІ МОЖНА ЕСЦІ «МАСКАЛЁЎ»?

Кампанія супраць нацыяналісту, якую праводзіць Партия рэгіёнаў, дабралася да кулінарнага сектара. У поле зроку ўлад патрапіла кафэ «Кріўка» ў цэнтры Львова, аформлене ў стылі хованкі (зямлянкі) УПА. Супрацоўнікі «Кріўкі» апрануты ў форму байцоў Украінскай паўстанцкай арміі, на сценах вісіц зброя часоў другой сусветнай вайны, з якой кліенты могуць пастряляць у столь халастымі патронамі. Наведальнікам прапануюць тэматычныя стравы накшталт «Маскалікі п'яня», гарэлку «Мёртвы маскалі», кісель «Кроў маскаля» г. д. Менавіта назвы меню не спадабаліся актыўістам партыі. Дэпутат Алег Цароў звярнуўся да прэзідэнта, прэм'ера і губернатара Львоўскай вобласці з просьбай праверыць установу, у якой, па яго меркаванні, распальваецца мікіцыянальная варожасць і пралагандуецца фашызм. Ён удакладняе, што патрабуе не зачыніць, а толькі перафарматаваць установу, прыбраўшы з меню абразліве для рускіх слова «маскалі». У сяве чарту, «аранжавы» дэпутат Алекса Гудыма пераконвае: слова «маскалі» нікога не ганьбіць і азначае «злавеўніка, істоту без роду і племені, што не паважае Украіну».

На матэрыялах «Сегодня» (Украіна)

ІСПАНІЯ. АБЛАВЫ НА МАЛАДЫХ БАСКСКИХ НАЦЫЯНАЛІСТАЎ

Іспанская паліцыя правяла адну з самых вялікіх паліцыйскіх аперацый супраць нацыяналістычнага падполля ў Краіне Баскаў. На гэты раз пад раздачу трапілі сябры нефармальнай моладзевай арганізацыі «Segi». Паліцыя правяла ператрусы ў 46 кватэрах, шукаючы зброяю і доказы канктактаў «Segi» з тэрарыстамі з групоўкі ETA. Калі верыць прэсе, паліцыйскім сапраўдамі ўдалося знайсці матэрыялы, якія могуць быць выкарыстаныя для выбуховых рэчаў. 35 арыштаваных збіраюцца прыцягнуць да судовай адказнасці за хуліганства. Сяброў «Segi», якую ўлады называюць «аўтэнтычнай акадэміяй тэрарызму», так моцна трасуць ужо ў другі раз. У 2009 годзе мела месца першая хвала масавых арыштаваў. Па словах іспанскага МУС, задача аперацыі — перакрыць каналы, праз якія маладыя людзі сыходзяць у тэрарызм.

На матэрыялах іспанскай прэсы

МАЛДОВА. ГАЛОЎНЫМ ГАГАУЗАМ СТАНЕ ЖАНЧЫНА

Упершыню ў гісторыі гагаузскай аўтаноміі пасаду башкана (кіраўніка края) можа заняць жанчына — Ірына Влах. Яна будзе балатавацца ад Камуністычнай партыі Рэспублікі Малдовы (КПРМ). Перад тым, як стаць кандыдатам, яна праўшила працэдуру «праймерыз» (унутрыпарцыйныя выбары). Палітолагі лічаць, што ў камуністкі, якая, дарэчы, чыпэр мае мандат дэпутата нацыяналістичнага парламента, реальная шанса перамагчы цяперашняга башкана Mixaila Formuzapa (партыя «Адзіна Гагаузія»). Хаця б тому, што ў мінулым годзе на выбарах у мясцовы парламент КПМР атрымала 60 працэнтаў галасоў. Малдаўскія камуністы, думаеца, спецыяльна зрабілі стаўку на Влах. «Чырвоных» шмат крытыкуюць за тое, што яны — партыя мінілага (КПМР дасюль кіруюць выхадцы з КПСС). Ірына, якой усяго 35 гадоў, павінна разбурыць старыя міфы.

На матэрыялах «Пульс» (Малдова)

ВАТЫКАН. ЦІ БУДЗЕ ЯН ПАВЕЛ II СВЯТЫМ?

Угазете «Polska — The Times» з'явілася інтэрв'ю з вядомым італьянскім журналістам Джакама Галеазіні (Giacomo Galeazzini), што працуе ў каталіцкіх выданнях. Журналіст, які неаднаразова падкрэсліваў свою павагу да папярэдняга пантыфіка, прызнае, што дынаміка яго беатыфікацыі затармазілася. Прchyнай стаў скандал у кіраўніцтве Ватыканскага банка, які ў часы Яна Паўла II разам з іншымі банкамі стварылі ў дзяржавах, дзе моцныя пазіцыі Касцёла, свайго роду «царкоўны афшор». Пры гэтым праз афшоры не толькі адміваліся грошы, але і фінансаваліся кланы мафіі і дыктатарскія рэжымы, напрыклад, рэжым Самосы ў Нікарагуа. Другі фактар звязаны з нядайным педафільскім скандалам, да якога ўтым ліку маюць дачыненне артадаксальныя палітыканы ордэны накшталт «Opus Dei», «Легіянеры Хрыста» і г. д. Свайм існаваннем яны шмат у чым абавязаныя Яну Паўлу II, які захвочваў іх дзейнасць, разглядаючы іх як важныя сродак барацьбы супраць марксістай і евангелістай.

На матэрыялах «Polska — The Times» (Польшча)

► ГЕАПАЛАТЫКА

КРЫМ СТАНЕ ДАНБАСАМ

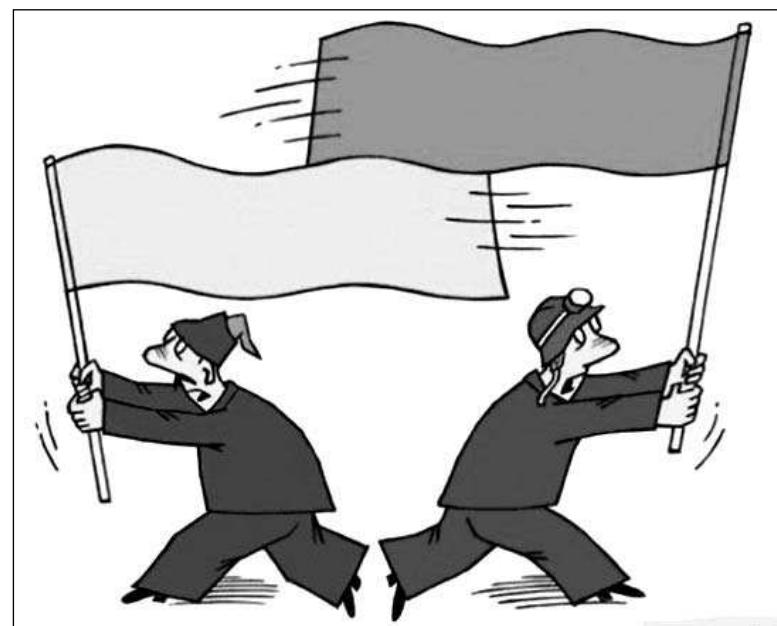
На думку шматлікіх украінскіх палітолагаў, Партыя рэгіёнаў збіраеца зрабіць тое, пра што «аранжавыя» нават марыць не маглі, — ліквідаваць аўтаномію Крыма. Наколькі маюць глебу такія спекуляцыі? Пра гэта журналіст «НЧ» размаўляе з крымскім палітолагам Аляксеем Вернікам.

— Адкуль узяліся чуткі пра тое, што бліжэйшым часам трэба чакаць як мінімум аблежавання аўтаноміі АРК (Аўтаномная Рэспубліка Крым), а як максімум — яе ператварэння ў звычайнную вобласць Украіны?

— Усе памятаюць, як нядайна была зменена канстытуцыя Украіны. Чаму б не паўтарыць падобнае ў Крыме? Тым больш, што перад Партияй рэгіёнаў пастаўлена заданне атрымаць у новым Вярхоўным Савеце АРК 70 працэнтаў мандатаў. На першы погляд, лічба астронамічная — нашто так шмат? Аднак для змены канстытуцыі амаль столькі і трэба. І, здаецца, Партия рэгіёнаў сапраўды збіраеца атрымаць такую лічбу. Практычна па ўсёй Украіне цяпер ідзе шантаж апазыцыйных палітыкаў. Увесені па Крыме пракацілася хвала арыштаваў. Сярод самых гучных — арышт мэра Алупкі Андрэя Харытонава. Усе, хто апынуўся за кратамі, былі звязаныя з партыяй «Саюз» (адна з вядучых партый павоўстрава і канкурэнт Партиі рэгіёнаў на выбарах). Кіраўніцтва «Саюза» нават байща цяпер публічна агучваць спіс сваіх кандыдатаў, каб іх не напаткаў лёс Харытонава. Таксама на цік скардзяцца іншыя апазыцыйныя партыі: ад левай Партиі прагрэсіўных сацыялістаў да правай партыі «Батькіўщына».

— **Нашто Партыі рэгіёнаў аблежаванне аўтаноміі рэспублікі?**

На дніях Леанід Грач паскардзіўся, што на яго заяву пра пагрозу ліквідацыі аўтаноміі не адражавала ніводная міжнародная арганізацыя

га берагу, дзе знаходзяцца самыя дарагі курортныя зоны.

— **Як Партия рэгіёнаў і самі крымскія ўлады тлумачаць апошнюю працысъ?**

— Кажуць, што ў арыштах няма нікага палітычнага падтэксту. Аднак, каб пераканацца ў адваротным, дастатковая ўважліва праанализаваць справу таго ж Харытонава. На яго завялі справу яшчэ ў красавіку, даючы зразумець, што на выбары лепши не ісці. Як толькі ён падаў заяву на рэгістрацыю ў выбаркам, адразу пракурор выпісаў пастанову на арышт. Відавочна, што рыхтуючыя махінацыі. Зараз у Крыме ў пустыя інтэрнаты і недарагія гатэлі масава засяляюць і рэгіструюць людзей з Данецкай вобласці. Па нашых законах, людзі галасуюць па месцы прапискі. Размова ідзе пра тысячы чалавек, галасоў якіх будзе дастатковая, каб паўплываць на винікі выбараў.

— **Як рэагуюць традыцыйныя крымскія партыі на ўчынкі «данецкіх»?**

— Ёсьць спроба стварэння агульнай крымскай партыі. Прынамі, аксакал крымскай палітыкі камуніст Леанід Грач прапанаваў усім апазыцыянерам яшчэ летам пачаць працэс збору подпісаў за адстаўку Джарты. Аднак да

валі спробу расколу Меджэлісу. У выніку ім удалося ўцягнуць лідэраў руху ў канфрантацыю і выключыць з выбарчай кампаніі. Таму татарскае пытанне не першае на гэтых выбарах.

— **Калі паглядзеце з Кіева, на думку стандартнага прадстаўніка нацыяналістай інтэлігенцыі, ліквідацыя аўтаноміі Крыма — гэта добра ці дрэні?**

— Вядучыя ўкраінскія праваабарончыя арганізацыі, кіраўніцтва якіх звычайна трываеца праеўрапейскіх поглядаў, сапраўды не ведаюць, як сябе паводзіць у дачыненні да працэсаў у Крыме. Партия «Саюз» і камуністы доўгі час выступалі лабістамі расійскіх інтэрсаў — заклікалі да выхаду Крыма са складу Украіны і яго ўваходжання ў РФ. Калі АРК кіравалі камуністы, яны ігнаравалі права на свабоду сходаў, забараняючы акцыі ўкраінскіх нацыяналістуў. Таму калі сёння Януковіч выступае супраць крымчан, дэмакраты самі себе вырылі яму. На дніх Грач паскардзіўся, што на яго заяву пра пагрозу ліквідацыі аўтаноміі не адражавала ніводная міжнародная арганізацыя. Аднак наўрад ці єўрапейскія чыноўнікі будуть прыслухаўца да чалавека з рэпутацыяй пра расійскага палітыка.

— **Як можа павесці сябе Расія ў выпадку канстытуцыйнай рэформы?**

— Маю сумнеў, што Расія сапраўды захоча актыўнічаць. Гэта не Абхазія і не Асечія. Новай канстытуцыі хоча большасць крымчан, калі меркаваць па складзе абрачага парламента. Януковіч можа спаслацца на тое, што ён як пра расійскі палітык папросту капіруе расійскую сістэму адносін цэнтра і рэгіёнаў.

— **Што можна сказаць пра стаўленне людзей да выбараў?**

— Крым быў адным з самых палітычнай актыўных рэгіёнаў Украіны. Аднак цяпер здаецца, што гэта ўжо гісторыя. Усе адзначаюць пасіўнасць электтарату. Здаецца, людзі папросту страцілі давер да палітыкаў, якія то сварацца, то ствараюць агульныя саюзы. У такой атмасферы партыя ўлады за кошт адміністрацыйнага рэсурсу лёгка атрымае перамогу.

► РЭФОРМЫ

КУБА: КАНЕЦ САЦЬЯЛІЗМУ

Алег НОВІКАЎ

Маргарэт Тэтчэр, Рональд Рэйган, Ягор Гайдар. Гэтым ліберальным рэфарматарам нават не сніуся маштаб рынкавай трансфармацыі, якая стартуе сёння на камуністычнай Кубе. Тут вырашылі «парваць контракт» з кожным чацвёртым працоўным.

1 жніўня 2010 года. На пасяджэнні Народнай Асамблеі (кубінскі парламент) слова далі прэзідэнту Раулю Кастро. Ён запатрабаваў ад урада тэрмінова прыняць «важнае структурнае і канцэптуальнае рашэнне» для скарачэння бюджетнага дэфіцыту.

Партыя сказала: «Трэба!». Урад адказаў: «Ёсь!». 14 верасня Савет міністстраў і прафсаюзы апублікавалі сумесны дакумент, адпаведна якому да сакавіка наступнага года колькасць працоўных, занятых у дзяржаўным сектары (прадпрыемстваў іншай формы ўласнасці на Кубе амаль няма), будзе скарочана на паўмільёна. Усяго на Кубе прыкладна 2 мільёны працоўных. Такім чынам, на вуліцу будзе выстаўлены кожны чацвёрты.

Міністры і прафсаюзныя бонзы тлумачаць неабходнасць драконаўскага закона «патрабай аптымізаваць вытворчасць і палепшыць якасць паслуг». У любым выпадку маштабы рэформы проста фантастычныя.

Між тым кубіназнаўцы пагаджаюцца, што падобных кроکаў ад урада трэба было чакаць. Пасля часовага паліпашэння сацыяльна-еканамічнай сітуацыі ў пачатку гэтага стагоддзя ў 2008 годзе на востраве Свабоды пачаўся новы этап крызісу. Крызіс выкліканы не толькі традыцыйнымі ўнутранымі, але і зневінімі фактарамі — амерыканскія эмбарга на гандаль з Кубай і суцэльная глабальная рэцэсія, якая паменшила колькасць турыстаў на кубінскіх курортах.

Сваю ролю адыгралі тры буйныя цыклоны, якія запар атакавалі Кубу у 2008-м, што прывяло

да скарачэння вытворчасці цукру. Плюс падзенне на міравых рынках попыту на цынк, які здабываюць на Кубе. У выніку сёння каля 70 працэнтаў працягніць масавага спажывання кубінскі ўрад набывае за мяжой.

На глядзячы на то, што Рауль Кастро канстатаваў наяўнасць сістэмных проблем ў краіне адразу, як трох гадоў таму заняў пост прэзідэнта, глобальныя змены ён пачаў толькі зараз. Раней усё абмяжоўвалася дазволам валодацца мабільнікамі, ствараць прыватныя фірмы ў сферы паслуг і браць зямлю ў аренду. Аднак апошняя рэформы, безумоўна, самыя радыкальныя за ўсё час яго кіравання.

Чаго варта чакаць на Кубе пасля таго, як на працоўным рынку з'явіцца сапраўдная армія бесспрацоўных? Уладнія ідэолагі мараць пра тое, што новыя бесспрацоўныя дадуць штуршок развіццю такіх сектараў, як будаўніцтва і агракультура. Скептыкі чакаюць не эканамічнага падуха, а імклівай пайперызацыі насельніцтва. Яны сыходзяць з таго, што было му чыноўніку (гэты катэгорыю працоўных будуць зваліць у першую чаргу) цяжка стаць будаўніком або рабочым з добрай кваліфікацыяй.

Затое можна дакладна чакаць з'яўлення своеасаблівой палітычнай апазыцыі Кастро. У заходній прэсе з'яўліся матэрыялы дыскусій апошніх збораў Кампартыі «Foreign Affairs» хвалюючыя за тое, што раформы «відавочна паслабяць сістэму аховы здароўя». Перш за ёсё яе рэзервы будуць змінчаныя масавай эміграцыяй медыкаў. Яе рэшткі амерыканскія фірмы ператвораць у амбеваны сектар медыцынскага турызму».

«Wall Street Journal» заклапошчаны тым, што «рэструктурызацыя справакуе новую сацыяльную стратыфікацыю, якая будзе спрыцьтваваць стварэнню класа белай буржуазіі і маргіналізацыі чарнаскурай часткі насельніцтва Кубы».

У адным усе аглядальнікі пагаджаюцца — кубінскаму сацыялізму прыходзіць канец.

▼ ПАЛІТЫКІ ТЫДНЯ

АЛЕГ ЛЯШКО

Дэпутата Вярховай Рады Украіны выключылі з фракцыі «Блок Юліі Цімашэнка» (БЮТ) пасля гучнага скандалу. Прыкладна за тыдзень да гэтага ў інтэрнэце з'яўлялася пікантная стужка, знятая быццам напрыканцы 1990-х гадоў. На ёй паказаны допыт у міліцыі чалавека, падобнага на Ляшко. Гэты чалавек прызнаецца, што займаўся сексам з прадстаўніком адміністрацыі Кучмы. БЮТ і так увея час ліхарадзіц ад скандала на сексуальнай глебе. Год таму некалькі сяброў фракцыі БЮТ падаразваліся ў падфалі. Цяпер вось непрыемная гісторыя з гомасексуалістамі. Хаця Ляшко заявіў, што на стужцы не ён, яго ўсё роўна выключылі з тое, што аднойчы прагаласаваў на суперак

партыйнай лініі. Ляшко ў адказ выліў у прэсу некаторыя сакрэты «Онлайн кухні» — напрыклад, што партыя мае вялікія пазыкі і проблемы з бізнесам і што БЮТ імкліва губляе сацыяльную базу. Экс-бютавец, акрамя таго, прапанаваў сваю версію апошніх падзеяў. Па яго словам, ён даўно збіраўся стварыць сваю партыю, аднак Цімашэнка прапанавала яму заступіць на месца лідэра БЮТ, а пасля папросту «кінула». А ў дадатак, каб Ляшко не стварыў асобную партыю, піаршчыкі знялі кампраметуючы ролік пра яго. Самае цікавае, што палітык з блакітным імдзікам збіраецца працягнучы кар'еру. Бліжэйшым часам ён мае намер узначаліць новую структуру, якая будзе называцца Украінская партыя.

ЯРАСЛАЎ КАЧЫНСКІ

Налідэра польскай консерватыўнай партыі «Права і Справядлівасць» (PiS) хацеў здзейсніць замах 68-гадовы вадзіцель таксі з польскай глыбінкі. З такім намерам ён прыйшоў у бюро PiS у Лодзі. Паколькі Качынскага ў офісе не было, таксіст у якасці кампенсацыі забіў ножом двух клеркаў. Падчас арышту забойца сказаў журналістам, што з'яўляецца праціўнікам PiS і хоча знішчыць Качынскага. Сам Качынскі, калі даведаўся пра выпадак у Лодзі, патрабаваў склікання тэрміновага пасяджэння парламента, паколькі, па яго словам, гаворка ідзе пра спробу фізічнага знішчэння апазыцыі. Ён таксама лічыць, што трагедыя ў Лодзі — наступства кампаніі, якую ліберальны ўрад «Грамадзянскай платформы» (РО) вядзе супраць яго і ягонай партыі. Платформісты, у сваю чаргу, кажуць, што адказнасць за падзеі ў Лодзі павінен таксама несці Качынскі, які раскручвае спіраль напружанасці ў грамадстве. Так, правадыр PiS дасиль адмаўляецца прызнаваць вынікі прэзідэнцкіх выбараў, на якіх ён прайграў Браніславу Камароўскаму (РО), сцвярджае, што катастрофу прэзідэнцкага самалёта пад Смаленскам арганізаваў урад Дональда Туска разам з агентамі Масквы. Рэакцыя RO і PiS на забойства ў Лодзі сведчыць пра тое, што «польска-польская» вайна (так называецца прэсে канфрантацией кансерватораў і лібералаў, якія фактычна раскалолі польскі соцыум) будзе працягвацца. На жаль, цяпер у гэтай вайне ёсць першыя ахвяры.

МІХАІЛ ГІМПУ

Старшыня малдаўскай партыі «Лібералаў», які часова выконвае абавязкі прэзідэнта краіны, арыгінальна пачаў выбарчу кампанію (выбары ў парламент адбудуцца 28 лістапада). Ён урачыста адкрыў помнік пісменнікам, якія загінулі ад рук савецкай улады. Гімпу запэўніў, што ягоная партыя лібералаў пабудуе за ўласныя грошы помнік у кожным населеным пункце ў памяць пра ахвяр таталітарнага камуністычнага рэжыму, каб грамадзянне ведалі імёны тых, хто супрацьстаяў камуністычнаму рэжыму і папакутаваў за гэта. «Яны былі дэпартаваны ў Сібір ці расстрэлянныя. Гэта трагедыя, а нам няма куды ўсклісці кветкі ў памяць пра герояў», — адзначыў Гімпу. Акрэма таго, Гімпу раскрытыкаў перадвыбарны лозунг партыі камуністу «Малдова выбірае перамогу!». Па меркаванні Гімпу, такія слоганы «ненармальныя для малдаўскага грамадства». «Будзьце ўважлівія! Малдова выбірае перамогу! — лозунг, перакладзены з рускай мовы. Ён падобны на тыя, якія гучалі ў 1990-х гады. І мэта іх — раз'яднаць малдаўскую грамадства. Ну хіба гэта нармальнае стаўленне да грамадзян гэтай краіны?» — сказаў Гімпу.

КІНО

СЕМ З ПАЛОВАЙ ЗАБОЙСТВАУ «МАСАКРЫ»

Андрэй РАСІНСКІ

Карціну «Масакра» Андрэя Кудзіненкі, прэм'ера якой мае адбыцца 7 лістапада, ужо пабачыла прэса. Аўтар гэтых радкоў назіраў за з'яўленнем «першага беларускага бульба-хорару» яшчэ калі складаўся сцэнар — ды з таго часу стаўся зацятым заўзятарам стужкі. Каб не быць занадта суб'ектыўным, выкладу толькі факты і назіранні.

Вашай увазе — сем з паловай гісторый «Масакры» (па колькасці забойстваў у карціне).

Гісторыя стварэння

Ідэя паставіць містычны трэлер з'явілася ў Андрэя Кудзіненкі напрыканцы 1990-х гадоў. Але пасля стужкі «Акупацыя. Містэрый», якая была забаронена ў Беларусі, Кудзіненка стаў на радзіме апальным аўтарам. Рэжысёр застаўся без працы і з'ехаў у Расію, дзе здымаў серыялы і паставіў на студыі Паўла Лунгіна кінапаўтор «Розыгрыш».

Сучасны «Розыгрыш» прадстаўляў Расію на міжнародных кінааглядах, а тым часам у Беларусі дазвання абсмоктвалася ваенна тэма — нягледзячы на супраціў мастацства і публікі. Цэлі «Беларусьфільма» разглажаюць гледачоў.

Напрыканцы 2008 года кінастудыя адправіла Кудзіненку сцэнары, якія ён бы мог паставіць на «Беларусьфільме». Кудзіненка не цікаўныя прапановы адкінуў і даслаў сваю заяўку на містычны хорар, «каб адчапіліся».

Але за заяўку ўчапіліся абедзвома рукамі. Кіраўнік кінасту-

дыі Уладзімір Замяталін асабіста патэлефанаваў рэжысёру і запрасіў на радзіму здымка карціну, абяцаючы ўсялякае спрыянне.

Гісторыя сюжэту

«Масакра» пастаўлена па матывах «Локіса» Праспера Мэрымэ. Страшная гісторыя мядзведзялака была экранізавана ў 1920-я (паводле сцэнару савецкага наркама Луначарскага). У 1970-я гады польскі рэжысёр Януш Маеўскі зрабіў нуднаваткаляровую версію «Локіса».

Але Андрэй Кудзіненка сцвярджае, што «Локіс» — не толькі літоўскі, але і беларуская легенда, і што на поўначы Беларусі ёсць месца, дзе сяляне забілі пана мядведзя.

Сцэнарыст Аляксандар Качан перанёс дзеянне мядзвежай «Масакры» ў часы пасля задушэння вызвольнага паўстання. Шляхецкая маёнткі набываюць новыя гаспадары. У маёнтак графа Пазуркевіча трапляе авантурнік Казанцаў, які выдае сябе за наўкоўца-кніголоба. Авантурнік заляцаеща да нявесты графа, якай Казанцеву сімпатызуе. Але граф — люты мядзведзялак, і гасцям, якія прыехалі на заручыны (і продаж маёнтку), — не пазайздросяціш.

Гісторыя акцёраў

Спачатку Андрэй Кудзіненка падбіраў у «Масакру» толькі беларускіх акцёраў. Але знайсці графа і ягоную нявесту, каб акцёры падыходзілі па ўзоры, фактуры, шляхетнасці, на жаль, не атрымалася. Дзмітры Мілер і Марыя Курдзяневіч — акцёры расійскія. Але самі расійскія крытыкі іх не позналі — дыў палічылі за беларускіх акцёраў. Дзмітры Мілер увогуле без акцэнту размаўляў на беларускай мове.

У цэнтры: рэжысёр Андрэй Кудзіненка

Даведка**Масакра**

Беларусь, 2010, каляровы, 100 хвілінай

Сцэнар: Аляксандар Качан і Андрэй Кудзіненка (паводле матываў «Локіса» Праспера Мэрымэ і беларускіх легенд)

Рэжысёр: Андрэй Кудзіненка
Аператары: Аляксей Убейволк (апошняя сцэна), Павал Зубрыцкі
Мастак: Артур Клінаў
Мастачка па касцюмах: Ніна Гурло

Кампазітар: Алег Хадоска

Мантаж: Аляксандар Дэбалюк

Ролі выконваюць: Дзмітры Мілер, Андрэй Назімаў, Марыя Курдзяневіч, Аляксандар Колбышаў, Вячаслаў Паўлюць, Сяргей Уласаў, Святлана Зелянкоўская, Аксана Лясная, Сяргей Журавель, Алена Адзінцова, Паліна Сыркіна, Аляксандар Кашпераў, Аляксей Сянчыла, Алег Гарбуз, Іван Мачкевіч, Генадзь Фамін, Аляксандар Малчанаў.

Акцёра Андрэя Назімава, які сыграў Казанцева, Кудзіненка звязаў са свайго «Розыгрышу».

А беларускія акцёры — Аляксандар Кашпераў, Алег Гарбуз, Сяргей Журавель, Вячаслаў Паўлюць, Паліна Сыркіна, Аксана Лясная — ладзяць гратаўска-радаснае шоу са звярынімі маскамі, любошчамі і пераўтварэннямі.

У апошнім, італьянскім, эпизоде — «партызанская раю» — засвяцілася здымачная група. Вознік — Андрэй Кудзіненка, гарыбальдзійцы — мастак Артур Клінаў і майстар мантажу Аляксандар Дэбалюк.

А вось Аляксандар Колбышаў, Святлана Зелянкоўская і Аляксандар Малчанаў прыйшлі ў «Масакру» з «Акупацыі». Зелянкоўская змяніла амплуа згубнай німфаманкі на ролю харызматычнай камічнай аллагалічкі. Колбышаў — зухаваты святар-партызан (!), Малчанаў — яшчэ адзін інсургент, дзед патомнага партызана Якуба Лойкі з «Акупацыі».

Гісторыя вызваленчай барацьбы

Разня, якую ладзіць мядзведзь калабаранцкай шляхце і расійскому генералу (Кашпераў), — гэта гісторыя вызваленчай барацьбы з містычным алібі. Нельга выказвацца пра Каастуся Каліноўскую станоўча, бо ў падручніках яго засланяе «энергічны адміністратор» Мураўёў-вешальнік, — атрымайце помслівага мядзведзялака са старожытнага ліцвінскага роду (дарэчы, у палацы — партрэты Радзівілаў, якія, паводле сцэнару, — сваякі Пазуркевіча).

Нельга пачуць беларускую мову — яна будзе падпольнай, тайнай, як у фільме, — прыці-

нутая рускімі субтрырамі (ненаўмысная спасылка да «Акупацыі»). Мы занадта добра ведаем рускую культуру — дык на экране дасцілна іронія з Пушкіна і Талстога (расійскія крытыкі абуразіліся).

Зрешты, маёнтак, у якім фільм здымалі, — напаўразвалены палац Чацвярцінскіх. Старая шляхта, стары род, забытая гісторыя іншай культуры.

Гісторыя бульба-хорару

Андрэй Кудзіненка акрэсліў бульба-хорар як нацыянальны беларускі жанр з жахаў, смеху і эротыкі. Ягоныя вытокі — «Дзіке паліванне караля Стака», пастаўленае Рубінчыкам, і «Усходні калідор» Валянціна Вінаградава. Выкшталцона-естэцкія творы Вінаградава ў нас былі забытыя і за савецкі часам забароненыя. Кудзіненка прысвяціў гэтamu майстру адну з першых сваіх стужак — «Сны В.В.»

У 1995 годзе Кудзіненка абміркоўваў з крытыкам Алегам Кавалевым, які жанр можа стацца беларускім нацыянальным. Такім жанрам творцы назвалі містычны трэлер.

«Масакра» — гэта гульня з жанрам.

Гісторыя гульні

«Масакра» — гэта не столькі гісторыя Беларусі, колькі гісторыя гатычнага жанру. Дарэмна гісторыкам дакараць за касцом графа-пярэваратня (можа, яму звязаць даведку прынесці ад паліўнічых?). Не трэба абурацца маскамі на тварах сялян і саламянимі пакоямі ў палацы (геніяльныя дэкарацыі Артура Клінава).

Гэта гульня з готыкай студыі «Хамэр» і дажыначныя кашмары Робіна Гардзі («Плецены чалавек»). Гэта Дракуліяна, «Вій», «Партрэт Дарыяна Грэя», «Маска Сатаны» Марыя Бавы і вусцішныя казкі Дарыя Арджэнты.

Гэта дасцілная энцыклапедыя страшнага жанру, дзе кожнае забойства ў калекцыі.

Гісторыя забойстваў

Жудасная гісторыя какання дзяўчыны (якую не выратуе і Пушкін!) да згубнай пачвары пастаўлена цнatlіva і з густам. У фільме сем з паловай гвалтоўных смерцяў — і адна мядзведзялчыха ў дамавіне. Але ўсе смерці абыгрываюцца аўтарам не натуралистичнымі кавалкамі мяса, а з дапамогай мантажу, гука, ракурсу, колеру. Брак грошай на дарагі эфекты распаліў рэжысёрскую вынаходлівасць (саламяны смяротны пакой, пэўна, увойдзе ў даведнікі). У шматлікіх любоўных сцэнах героі зблішага апранутыя, вока лашчаць кічава-барочныя шаты.

«Масакрай» будуць абураныя аматары высакалобых нудных карцін, бо гэта — нізкі жанр. А чыпсаеды рызыкніц падавіцца: фільм зроблены па-майстэрску. Затое ў «Масакры» ёсць усе шанцы атрымаць ўйракультавы статус і прывабіць заўзятараў, якія будуць пераглядаць стужку працьму разоў, каб разгадаць усе таямніцы.

3 НАГОДЫ

«ЛІСТАПАД» СТАНОВІЦА ФЕСТЫВАЛЕМ

Андрэй РАСІНСКІ

Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад», які пройдзе з 5 па 12 лістапада, абнавіўся і прагне ў Еўропу.

«Нам цікавыя стужкі постсцялістычных краінаў», — акрэсліў першы фестывальны кірунак яго праграмны дырэктар Ігар Сукманаў.

У асноўным конкурсе — тузін стужак з Сербіі, Балгарыі, Грузіі, Венгрыі, Кыргызстану, Польшчы, Украіны, Расіі і Беларусі. Гэта «Святы Георгій забівае Ігара Сукмана» Срджана Драгоевіча,

«Усходнія п'есы» Камена Калева, «Прагулнікі» Левана Кагуашвілі, «Рэверс» Барыса Ланкоша, а таксама румынская стужка Крысці Пью «Аўрора», якая нарасхват на міжнародных фэстах. Украіна прадстаўлена карцінай ураджэнца Баранавічаў Сяргея Лазніцы «Шчасце маё», якая выклікала розгалас на Канах. На «Лістападзе» адбудзеца і міжнародная прэм'ера «Масакры» Андрэя Кудзіненкі.

Другая фестывальная разынка — конкурс маладога кіно. У праграме — 9 дэбютных карцін з міжнародных прэм'ераў з усіх краін. Адбудзеца і традыцыйны паказ неігравых стужак (20 конкурсных карцін), і асобна — спаборніцтва маладых дакументалістаў (12 стужак). Пад дахам «Лістапада» ладзіцца конкурс і для самых маленьких — «Лістападзік-2010» з шасцю дзіцячымі фільмамі.

Па-за конкурсам — 8 дакументальных праграм і 5 іграчных. «Лістапад» падтрымлена міжнароднымі журы «Лістапад» і «Масакры». Падтрымлена міжнароднымі журы «Лістапад» і «Масакры».

На фестывалі падтрымлена міжнароднымі журы «Лістапад» і «Масакры».

ВЫСТАВЫ

ДА СТАГОДДЗЯ ЯФІМА ТАРАСА

Генадзь КЕСНЕР

Стагоддзю беларускага мастака і графіка Яфіма Тараса прысвечана выстава плакатаў, якая 25 кастрычніка адчынілася ў памяшканні Беларускага саюза дызайнераў. На ёй экспануюцца сімнаццаць прац майстра, датаваных 1940–60-мі гадамі. У цырымоніі адкрыцця выставы прынялі ўдзел і сваякі Яфіма Мікалаевіча, а самому малодшаму з іх — праўнунку Янку — споўніўся толькі год.

Старшыня Беларускага саюза дызайнераў Зміцер Сурскі, адкрываючы выставу, падкрэсліў, што плакаты Яфіма Тараса займаюць асабліве месца ў калекцыі БСД, паколькі яны з'яўляюцца раритетамі — самы стary плакат, што дэманструеца ў экспазіцыі, датаваны 1940 годам. Плакаты Тараса прысвечаны 30-годдзю БССР, уз'яднанню Заходняй Беларусі з Беларускай ССР, 40-годдзю Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі, тлумачэнню вучэння Уладзіміра Леніна, правадыру савецкага нарада Іосіфа Сталіну, выгодаам, якія савецкі народ мог зведаць ад набыцця латарайніх білетаў, і інш.

Куратар выставы Ягор Сурскі зазначыў, што праца над падрыхтоўкай выставы плакатаў была надзвычай цікавая. «Калі збіраўся

гэты матэрый, адкрыліся некаторыя дадатковыя факты. Яфіму Тарасу, напэўна, пашанцавала з нашчадкамі. Дзякуючы яго сыну Валянціну Тарасу, які стварыў книгу «На высле ўспамінаў», дзе цэлы раздзел прысвячаны бацьку, мы можам даведацца, што талент Яфіма Тараса як плакатыста і капіравальшчыка прыдаўся яшчэ ў разведцы: дзесяці з саракавога года і падчас вайны мастак падрабляў дакументы для разведчыкаў. Давялося Яфіму Тарасу на сваім жыццёвым шляху шмат зведаць, пабачыць і вытрываць.

Упершыню лёсу чалавека «утылітарнай прафесіі» надаеца такая дэтэктывная цікавасць. Падчас даследавання творчасці гэтага мастака-плакатыста адкрыліся новыя цікавыя факты. Плакаты, што дэманструюцца на гэтай выставе, у свой час быў надрукаваны агульным накладам больш за 300 тысяч асобнікаў, і можна сабе ўяўіць, што дзякуючы такім распрастраненнем нарасці яны фарміравалі

Анатоль Тарас зазначыў, што лёс бацькі быў зменлівы. Напрыклад, за вываз з Мінска ў чэрвені 1941 года сакрэтных дакументаў аддзела разведкі штаба Захоўняга фронту Яфіма Тараса

— 04.05.2005), які паўстаў за пяць гадоў, што мінулі пасля яго зачаснай смерці. Серыя, распечатая цыклам «Жодзінцы» і жывапіснай выявай Багуслава Радзівіла другім творам у тэхніцы алейнага жывапісу, паказаным на выставе, як бы замкнулася гэтымі двума вобразамі.

На прэзентацыі гучалі песні на вершы паэта, успаміны, прысвечаныя яму паэтычным творам. Асабліва шчымліва — радкі верша Паўла Змітровіча з рэфрынам: «Айчына, немінучая як смерць...». Арсеній Ліс вельмі праучала казаў пра паэтычную зорку Сыса, разгадаўшы кампазіцыю прадстаўленага партрэта: яго фон — малая і вялікая радзіма Анатоля — вёска Гарошкаў на Гомельшчыне. Гаварылі і пра «Феномен Сыса» — сыход у асабісты, адмежаваны ад навакольнага вар'яцкага жышчия свет. У дасканалую Беларусь, якую па-свойму шукалі Язэп Драздовіч, Мікола Цудзік.

І хадзя Aляксей Марацкін прыгадаў, як Сыс, прыходзячы да яго ў майстэрню, называў мастака «бацькам», можна сказаць, што духоўна яны — з адной генерацыі. Таму і чын яны рабілі вельмі часта супольны: Марацкін стварыў абраз «Мадці Божай Чарнобыльскай», а Сыс змясціў адзін са сваіх радкоў у іканастас царквы падблізу Гарошкава.

Выставу «Постаці» можна наўедаць да 29 кастрычніка, а шэраг твораў убачыць, зайшоўшы на сайт нашай газеты.

прадставілі да звання Героя Савецкага Саюза, але з прычыны бюрократызму і шматступенчатаі сістэмы ўзнагароджання мастак атрымаў толькі медаль «За баявую заслугу I-й ступені». Разам з тым, калі Яфіму Тарасу было ўжо 60 год, і стан яго здароўя пакідаў жадаць лепшага, мастака па надуманых прычынах асудзілі. Яфім Тарас правёў у вязніцы дзесяць месяцаў, пасля чаго яго — хворага, знямоглага і ледзь жывога — апраўдалі і адпусцілі на волю.

З сваё творчае жыццё майстар намаляваў больш за сто плакатаў, аформіў столькі ж кніжак, пераважна класікі беларускай літаратуры, стварыў шмат паштовак і паштовых марак.

Цікавы момант распавеў унук Яфіма Мікалаевіча — вядомы беларускі журналіст і публіцыст Віталь Тарас: «Некалі ў букіністычнай краме мне ў руکі трапіў томік «Выбранных твораў» Пушкіна. Гэта быў зборнік перакладаў на беларускую мову, выдадзены ў Мінску ў 1949 годзе да 150-годдзя з дня нараджэння рускага класіка. Увагу маю прысягнула вокладка, на якой быў рэльефны профіль паэта ў медальёне, а ўнізе выціснуты залатымі літарамі факсімільны подпіс: «А. Пушкінъ». Але самае вялікае адкрыццё чакала мяне, калі я разгарнуў томік і прачытаў, што над афармленнем кнігі працаўаў мастак Я. Тарас. Я нават не адразу зразумеў, што гэта мой дзед Яфім Тарас».

Старшыня БСД Зміцер Сурскі падтримаў прапанову Анатоля Тараса стварыць альбом, у якім будзе прадстаўлена творчасць Яфіма Тараса. Асновай альбома могуць стаць фотаздымкі, дакументы і ўспаміны родных Яфіма Мікалаевіча.

Выставка плакатаў мастака і графіка Яфіма Тараса будзе працаваць да 25 лістапада па адрасе: Мінск, вуліца Брылееўская, 14.

ФЕСТЫВАЛЬ

ТРЫ ГАДЗІНЫ «КІНАVARKI»

Аляксей ХАДЫКА

3 лістапада ў канферэнц-зале Нацыянальнай бібліятэкі адбудзеца дэманстрацыя фільмаў-удзельнікаў Форума альтэрнатыўнага відэа «КінаVarka-2010».

Паказ адбываецца ў рамках II міжнароднага фестываля лічбавага мастацтва Terra Nova, у якім бяруць удзел прадстаўнікі восьмі краін. Задача: прадстаўвіць розныя накірункі, тэхнікі і тэхнолагіі, звязаныя з лічбавым мастацтвам, і даць простору для презентацыі маладых аўтараў.

Менавіта зварот да новых тэхналогій, іх магчымасцяў, адрозных ад класічнага жывапісу і графікі, з'яўляюцца, па словах куратора фестываля Фёдара Ястреба, галоўнай ідэяй мастацтва форуму.

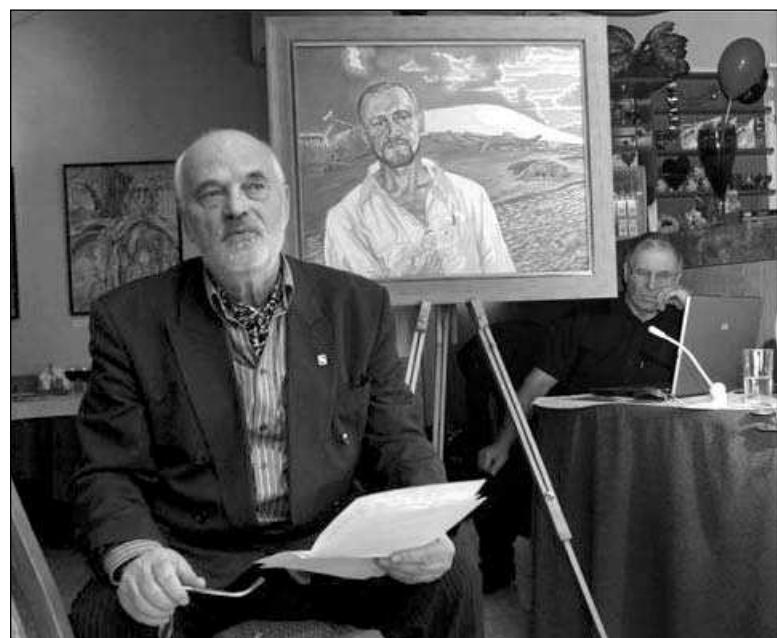
Дэманстрацыю кароткаметражных фільмаў арганізуе прадзюсер кампаніі «Карамбаль» і куратар гэтай часткі праграмы Уладзімір Максімкаў. Цягам трох гадзін з 17.00 да 20.00 будзе прадстаўлена каля 100 стужак маладых рэжысёраў з Беларусі, Расіі, Францыі і Украіны. Уваход вольны. Хутка фільмы можна будзе ўбачыць і ў інтэрнэце на сайце фестываля: www.kinovarka.tut.by.

«ПОСТАЦІ» МАРАЧКІНА

Аляксей ХАДЫКА

У фальварку «Добрая мысль» ў Мінску адкрылася выставка твораў вядомага беларускага мастака і грамадскага дзеяча Аляксея Марацкіна з серыі «Постаці», над якой творца працуе ўжо два гады.

Былі прадстаўлены 26 выявай знакамітых гістарычных асоб нашай краіны ад Ефрасінні Полацкай

ФРАНЦЫЯ — ТРЭЦЯЯ РАДЗІМА

Сяргей ГВАЗДЗЁУ

26 кастрычніка ў Нацыянальнім мастацкім музеі адбылося ўрачыстае адкрыццё выставы жывапісу легендарнага Барыса Заборава.

Персанальная выставка мэтра, чые творы робяць фурор па ўсім свеце і на ўсіх кантынентах, у Мінску! Яго жывапісам, графікай, сцэнаграфіяй, работамі для кіно і тэлебачання, пластыкай, эсэістыкай захапляюцца ў Аўстрый, Бельгіі, Германіі, Францыі, Італіі, Ізраілі, Японіі, ЗША і ў іншых краінах. Творы Барыса Заборава набываюцца буйнейшыя музеі і галероі свету, а коштыны іх зазвычай пачынаюцца ад некалькіх дзесяткаў тысяч еўра.

Гэта першая персанальная выставка Барыса Заборава на Беларусі, укладзеная з 37 твораў, спецыяльна для Мінска — горада, дзе 16 кастрычніка 1935 года ў гадаванца віцебскай мастацкай школы, «добра га саэраліст» Абрама Заборава нарадзіўся сын Барыс.

Асобная падзяка за выдатны каталог. Будзем спадзявацца, што гэта сустэреч не апошняя. Хоць бы таму, што мастак з гонасцю падкраслівае, што Беларусь — яго радзіма, што адзін з яго мастацтваў «афарбаванае жыццём на гэтай

▶ ПРЕЗЕНТАЦІЯ

ПЕРАМОЖЦЫ ЛЁСУ: ЧАРГОВАЯ КНІГА АЛЯКСАНДРА ТАМКОВІЧА

Алена ВАРАЖБЕЙ

Пяцьдзясят інтэрв'ю-маналогаў вядомых на Беларусі людзей журналіст Аляксандра Тамковіча аб'яднаў у сваёй кнізе пад назвай «Лёсы». Яе прэзентацыя адбылася 22 кастрычніка ў Мінску з удзелам саміх герояў.

Палітыкі, мастакі, пісьменнікі, філосафы, гісторыкі, эканамісты — іх імёны ўсе добра ведаюць. «Пад гэтай вокладкай сабраліся біяграфіі людзей розных жыццёвых планаў, магчымы, нават перакананняў, не кажучы ўжо пра розную прафесійную накіраванасць. Але адно іх, як мінімум, аб'ядноўвае. Усе яны без выключэння з'яўляюцца апанентамі існуючаму ладу, мэйнстрому, які пануе сёння ў палітыцы, культуры і г. д.», — адзначыў сацыёлаг Алег Манаев.

Па словах Аляксандра Тамковіча, ён хацеў паказаць складаны лёс гэтых людзей. «Усе дасягнулі ў жыцці чагосьці не халавай, а сваёй працай», — сказаў ён.

Адзін толькі прыклад — Васіль Шлындзікаў. Вядомы эканаміст, кіраўнік, гаспадарнік. «Але калі Шлындзікаў быў малады, ён спаў на вакзале, падклалушы кніжкі пад галаву. Таму што больш не было дзе, не было нейкіх інтэрнатаў», — распавёў журналіст.

Яшчэ адна найцікавейшая постаць — актыўны грамадскі дзеяч Валеры Шчукін. Але хто дагэтуль ведаў, бываючы ў мінскім цырку, што поручні ў ім рабіў калісці слесар Шчукін. Ці як ён вучыў дачку іграць на піяніна, якога ў іх дома не было. Гэты музычны інструмент быў дэфіцітам і каштаваў вялікіх грошай. Шчукін выразаў фанерку і намаляваў клавішы. Купіў падручнік. «Пяць

дзін толькі прыклад — Васіль Шлындзікаў. Вядомы эканаміст, кіраўнік, гаспадарнік. «Але калі Шлындзікаў быў малады, ён спаў на вакзале, падклалушы кніжкі пад галаву. Таму што больш не было дзе, не было нейкіх інтэрнатаў», — распавёў журналіст.

Яшчэ адна найцікавейшая постаць — актыўны грамадскі дзеяч Валеры Шчукін. Але хто дагэтуль ведаў, бываючы ў мінскім цырку, што поручні ў ім рабіў калісці слесар Шчукін. Ці як ён вучыў дачку іграць на піяніна, якога ў іх дома не было. Гэты музычны інструмент быў дэфіцітам і каштаваў вялікіх грошай. Шчукін выразаў фанерку і намаляваў клавішы. Купіў падручнік. «Пяць

разоў прачытаў, — расказвае Тамковіч. — Першыя трывалы разы нічога не зразумеў, што там напісаны. А потым пачаў больш-менш разумець. І глядзеў па кніжцы, каб дачка не махлявала. Вось так яна навучылася іграць. І ўся кнішка, па сутнасці, пранізана менавіта такім эпізодамі жыцця. Таму што сказаць нешта новае пра гэтых людзей вельмі цяжка. Трэба такія цікавыя моманты шукаць».

У кніжцы 52 старонкі фатаграфій. «І таму, як усе кніжкі, яе трэба пачынаць чытаць з канца, — жартуе аўтар. — Я вельмі хачу, каб людзі, якія яе будуть чытаць, па-першае, усміхнуліся. І я, напрыклад, не могу некаторыя фотаздымкі глядзець без усмешкі». Найбольшую жывасць, зразумела, выклікалі фота з дзяцінства. «Паглядзіш і на Юрыя Хашчавацкага, як ён маленькі ў гармонік грае, і яшчэ такія здымкі ўнікальныя. Таму і кніжачка атрымалася гэткая цёплая і вельмі добра», — лічыць мастак Аляксей Марацкін.

На думку гісторыка Алега Трусава, аўтар кнігі праз біяграфіі выбітных людзей піша жывую гісторыю Беларусі. Былы палітвязень Андрэй Клімаў зазначыў,

што героі кнігі ўжо ўвайшли ў гісторыю. «Я думаю, што гэтыя людзі з'яўляюцца тым цэнтрам, які змацоўвае нашу дзяржаву, не дае ёй распадацца. Гэта больш чым элітага», — мяркне ён. І хача гісторыя не любіць умоўнага ладу, кніга «Лёсы», па перакананні Алеха Манаева, дае адказ на пытанне, якой была Беларусь за апошнія 16 гадоў на чале з гэтымі людзьмі. «Чытай гэтую кнігу і папросту экстрапаліруй гэтых людзей іх біяграфіі ў гэтых гісторычных шляхах», — сказаў ён.

Герайня іншай кнігі аўтара — «Жанчыны» — лічыць, што з жыцця такіх людзей трэба вучыцца рабіць сваё жыццё. «Бо ў нас бракуе лідэрство, бракуе духоўных асабоў, з якіх наша грамадства магло бы браць прыклад», — сказала гісторык Таццяна Процька. І, на яе погляд, у шэррагу такіх людзей не хапае адной біяграфіі — Аляксандра Тамковіча. «Ты пайшоў супраць усіх трагічных абставін жыцця, якія ў цябе былі. І я іншых людзей не ведаю, якія б так змагаліся за сваё месца ў жыцці, за сваё жыццё і перамаглі свой лёс. І тое, што ты перамог, сведчыць гэта добрая кнішка», — зазначыла Таццяна Процька.

Героі Тамковіча прыйшли на прэзентацыю з падарункамі. Народная артыстка Беларусі Зінаіда Бандарэнка падарыла яму слоік з грыбамі лісічкамі. Кінарэжысёр Уладзімір Колас — дыскі са сваімі фільмамі, Аляксей Марацкін — кнігі. А пашт Андрэй Хадановіч уручыў аўтару пасведчанне сябра Беларускага ПЭН-цэнтра, хоць літаратары прынялі яго ў сваё аб'яднанне яшчэ год таму. «Каб я ведаў, што мне пасведчанне ўручыцца на прэзентацыі, то хутчай бы кніжку пісаў», — пажартаўваў журнالіст. Але кроку ў сваім праекце ён не паставіў. І напярэдадні прэзентацыі запісаў першы распoved — скульптара Алея Шатэрніка.

«Лёсы» — шостая кніга Аляксандра Тамковіча, трэх з іх пераведзены на англійскую мову, адна перавыдадзена. «Я не пісьменнік, я — журналіст, — кажа ён пра сябе. — Я папросту слухаю людзей, запісваю іх». Адначасова аўтар працуе над некалькімі праектамі і ўжо падрыхтаваў яшчэ дзве кнігі — пра хобі знаных асабоў і гутаркі з замежнымі дыпламатамі. «Гэтыя творы завершаныя. Засталося толькі выдаць», — абясціў Аляксандар Тамковіч.

хация б адзін пікет, звяно маштабнага сатаніскага сімвалу.

Сабрэ «Стабільной Русі» на станцыі Пралетарская стаялі ў пікете, чакаючы, калі закончыцца іх змена. Ралтам на іх наляицеў нейкі дзядзька, які пачаў ламаць стэнд і ледзь не зубамі рваць на кавалкі сцяг. Зборшчыкі разбегліся. Затое акт вандалізму выклікаў вялікую цікаўасць у грамадстве. Сабраўся натоўп. Людзі актыўна каментавалі расправу.

— Людзі добрая, што ж робіцца! Яшчэ шасці няма, а ён ужо так набраўся. Таварыш, нельга столькі піць.

— Што вы кажыце, жанчына?! Я яго асабіста цалкам разумею. Проста чалавек стаў ахвярай злачыннага рэжыму. Мужчына, можа вам лепш у Беларускі Хельсинскі камітэт зварнення?

— Мужык, кідай дурное. Гэту сістэму не змяніць. Пайшлі лепш па ста грам накацім. Адразу становіцца лягчэй.

Ралтам нечакана ён перастаў ламаць стэнд «Стабільной Русі» і задумаўся.

Перад тым, як выкліканы дзяжурным па станцыі нарад міліцыі пацягнуў яго ў аддзяленне, ён паспееў дастаць мабільнік, набраць нейкі нумар і сказаць суразмоўцу на тым канцы лініі:

— Слухай, Валодзя! І Дзімку перадай. Мне губляць няма чаго. Або газ па 120 долараў, або я выклікаю князя цемры — і ўсяму чалавецтву капец.

дзець з-за насунутага капелюшу. Яны даволі гучна нешта абмявкоўвали.

— Трэба спяшацца, мэтр. Ён пачынае нешта падазраваць.

— Пачакайце, яшчэ рана. Як гаворыцца ў Чорнай бібліі, зборшчыкам за д'яблом для рытуалу выклікання гаспадара цемры патрэбна яшчэ пару пікетаў.

Гаспадар цемры. Чорная Біблія. Зборшчыкі за д'яблом. Што за іксфайлаўшчына такая? Ён настярожыўся.

— Аднак зараз ужо хутка, — працягваў маналог мужык у капелюшы. Заўтра ў Берцах будзе паставлена 666-ы пікет. Усе яны сфермуюць сабой вялікую пентаграму. Тады праз сваіх людзей у арганізацыі «Стабільная Русь» мы выганім яе сяброў на пікеты. Напярэдадні яны атрымаюць інструкцыю: калек-

тыўна пакончыць з жыццём, выклікаючы адначасова князя цемры. І ён прыйдзе.

— А сабрэ «Стабільной Русі» пагодзяцца на такое?

— Куды яны дзенуцца? Каму ахвота, каб табе не працягнулі контракт?

Ад такіх навін ён страціў асцярожнасць і гучна зваліўся з дрэва на зямлю. Людзі ў пакоі пачулі шум і кінуліся да вокаў. Усякаючы, ён паспееў пабачыць, як мужык у капелюшы нешта загадаў ахойніку.

Дзякуючы рэгулярным хакейным трэніроўкам ён лёгка адараўваўся ад пагоні. Але што далей? Трэба ратаваць свет. Што рабіць? Мозг ліхаманка працаваў. Яны нешта казалі пра пентаграму, складзеную з пікетаў. Значыць, трэба тулу схему разбурыць. Як? Проста — дастаткова знішчыць